

ΧΙΟΣ ΚΑΙ ΧΙΟΙ¹

Ἐπὶ τῆς κυανῆς τοῦ Αἰγαίου θαλάσσης ἐκτείνεται ὠραία καὶ πολυπαθῆς νῆσος, κυκλομένη περὶξ ὑπὸ τῆς Λέσθου, τῆς ἠρωϊκῆς νήσου τῶν Ψαρῶν, τῆς Ἰκαρίας καὶ τῆς Σάμου, ἔχουσα δ' ἔναντι, πρὸς Ἀνατολάς, τὴν Μικρασιατικὴν Χερσόνησον (καὶ εὐρισκομένη ὑπὸ τὴν 38° 28' Β πλάτους καὶ 23° 55' Α μήκους), ἡ Χίος ἢ διὰ τὰς φυσικὰς καλλονὰς καὶ τὸ γλυκὺ καὶ εὐκρατον τοῦ κλίματος αὐτῆς δικαίως βασιλισσα καὶ παράδεισος τοῦ Αἰγαίου ὀνομασθεῖσα.

Πρῶτοι τῆς νήσου κάτοικοι ἐγένοντο οἱ Πελασγοὶ καὶ οἱ Κρήτες, μετὰ δὲ τῶν ἀρχαίων αὐτῆς βασιλέων ἀναφέρει ἡ παράδοσις τὸν διογενῆ καὶ ἀντίθεον Ραδάμανθυν, τὸν γενόμενον νομοθέτην τοῦ Αἰγαίου πρὶν κληθῆ κριτῆς τῶν νεκρῶν, καὶ τὸν υἱὸν τοῦ Διονύσου καὶ τῆς Ἀριάδνης Οἰνοπίωνα, τὸν πρῶτον οἰνοποιὸν καὶ καλλιεργητὴν τῆς ἀμπέλου ἐν Χίῳ, πατέρα δὲ τῆς περιαλήτου Μερόπης, ἣν ὁ γίγας κυνηγὸς Ὀρίων ἐτόξευσε διὰ τῶν βελῶν τοῦ ἔρωτος, ἐφ' ᾧ καὶ ἐτυφλώθη ὑπὸ τοῦ πατρὸς αὐτῆς καταβληθεὶς διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ πανισχύρου ὅπλου αὐτοῦ, τοῦ οἴνου.

Ἐνεκα τῆς γονιμότητος τοῦ ἐδάφους ἴδρυσαν ἐν αὐτῇ κατὰ τὸ 1130 π. Χ. ἀποικίαν οἱ Ἴωνες, ἣτις λόγῳ τῆς πολιτικῆς αὐτῆς σπουδαιότητος ἀπετέλεσε μέρος τῆς Ἴωνικῆς ὁμοσπονδίας.

Ἡ Χίος κατὰ τὴν ἀρχαιότητα περιφανῆ κατεῖχε θέσιν μετὰ τῶν Ἴωνικῶν πόλεων. Ἠγωνίσθη ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς ὑπὸ τῶν Περσῶν προσβληθείσης Μιλήτου τῷ 498, μετὰ δὲ τὴν ἄλωσιν αὐτῆς ὑπετάχθη τῷ μεγάλῳ βασιλεῖ. Μετέσχε τῆς ἐν Λάδη ναυμαχίας, ἐν ἧ, ὡς ἀναφέρει ὁ Ἡρόδοτος, αἱ πλείσται τριήρεις τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων ἀπεχώρησαν, αἱ δὲ τῶν Χίων ἑκατὸν τὸν ἀριθμὸν, μετ' ἴσου σχεδὸν ἀριθμοῦ ἄλλων παραμείνασαι, ἀντετάχθησαν κατὰ τῶν 600 Περσικῶν μὴ λειποτακτήσασαι ὡς αἱ ἄλλαι, ἀλλὰ μόναι σχεδὸν νικηφόρως ναυμαχήσασαι (Σ', 13, 15). Μετέσχε τῶν ἐν Μυκάλη καὶ Πλαταιαῖς μαχῶν, ἐπολέμησε μετὰ τοῦ Κίμωνος τῷ 449, συνεμάχησε μετὰ τῶν Ἀθηναίων κατὰ τῶν Σπαρτιατῶν ἀπὸ τοῦ 449 μέχρι τοῦ 413, συμμετέσχε τῆς ἐν ἔτει 441 ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Περικλέους καταστολῆς

¹ Ἀνεγνώσθη ἐν τῷ Συλλόγῳ «Παρνασσῶ».

τῆς ἐπαναστατησάσης Σάμου, ὡς καὶ τῆς ἐν ἔτει 414 ἐκστρατείας τῆς Σικελίας, ἕνεκα τῆς ὁποίας ἐνωθεῖσα μετὰ τῶν Σπαρτιατῶν ἐπολιορκήθη ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων τῷ 412, ἀλλ' ὑπὸ τῶν Πελοποννησίων βοήθουμένη ἠνάγκασεν αὐτοὺς νὰ λύσωσι τὴν πολιορκίαν, τῷ αὐτῷ δὲ ἔτει καταλαβόντος τὴν νῆσον τοῦ Καλλικρατίδα, συνεμάχησεν αὐτῆς μετὰ τῶν Σπαρτιατῶν. Μετέσχε τῆς ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς μάχης, τῷ δὲ 394 ἕνεκα τῆς σπαρτιατικῆς τυραννίας ἐκδιώξασα τὴν φρουρὰν συνεμάχησε μετὰ τῶν Ἀθηναίων, ἐξ ὧν ἀπέσπασεν αὐτὴν ὁ τῶν Θηβῶν στρατηγὸς Ἐπαμεινώνδας, μετὰ τῶν θάνατον τοῦ ὁποίου ὑπετάχθη εἰς τὴν κυριαρχίαν τῶν Ἀθηναίων. Πιεζομένη ὅμως ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων ἐζήτησε τὴν ἀνάγκησιν τῆς ἑαυτῆς ἐλευθερίας.

Προσβληθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἀθηναίου στρατηγοῦ Χάρητος καὶ τοῦ ναυάρχου Χαβρίου ἀντέστη γενναίως, σωθεῖσα δὲ ἔδραμε πρὸς βοήθειαν τοῦ Βυζαντίου· τῇ συνδρομῇ τοῦ Μεγάλου Βασιλέως οἱ Ἀθηναῖοι ἠναγκάσθησαν ν' ἀναγνωρίσωσι τῷ 356 τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτῆς. Τῷ 340 ἐβόηθησε καὶ πάλιν τὸ Βυζάντιον ἀπὸ τῶν ἐπιδρομῶν τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Φιλίππου, τῷ δὲ 338 μὴ θέλουσα νὰ ὑποταχθῇ τῷ Ἀλεξάνδρῳ, παρεδόθη τῷ σατράπῃ Φαρναβάζῳ· ἀλλὰ μετὰ τὰ ἐν Ἰσῶφ ἐδέχθη τὴν Μακεδονικὴν φρουρὰν.

Ἐπὶ ἓνα περίπου αἰῶνα, ἡ νῆσος ἔσχε τὰς τύχας ἀπασῶν τῶν τῆς Μικρασίας Ἑλληνικῶν ἀποικιῶν ὑπὸ τοὺς διαδόχους τοῦ Ἀλεξάνδρου· ὅτε δὲ οἱ Ρωμαῖοι παρέστησαν προστάται τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων, ἡ Χίος ἐκηρύχθη ὑπὲρ αὐτῶν, χρησιμεύουσα ὡς ὀρμητήριον κατὰ τὸν πρὸς τὸν Ἀντίοχον πόλεμον. Ἀλλ' ὅμως ἕνεκα τῶν ὑπὸ τῶν ρωμαίων στρατιωτῶν προκαλουμένων ἀνησυχιῶν, μετέστη πρὸς τὸν Μιθριδάτην, ὅστις καταλαβὼν αὐτὴν μετέγαγε τοὺς κατοίκους τῷ 86 ἐπὶ τῶν ὄχθων τοῦ Εὐξείνου, ὁπότεν ἐπανήγαγε πάλιν αὐτοὺς εἰς τὴν ἑαυτῶν πατρίδα ὁ Σύλλας, καταστήσας τὴν νῆσον ἀνεξάρτητον, μέχρι τοῦ Οὐεσπασιανοῦ.

Κατὰ τὸν Η' μ. Χ. αἰῶνα ἡ νῆσος ὑπέστη πολλὰ ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν πειρατῶν· τῷ 1089 κύριος αὐτῆς ἐγένετο ὁ Τούρκος πειρατὴς Τσεχᾶς, κατατροπώσας τὸν κατ' αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ σταλέντα στόλον, εἶτα δὲ φυγῶν, φόβῳ μὴ καὶ ἑτέρα ἀποσταλῆ κατ' αὐτοῦ ναυτικὴ δύναμις. Τῷ 1124 ἡ νῆσος ἐξεπορθήθη ὑπὸ τοῦ Ἑνετοῦ ναυάρχου Δομινίκου Μικέλη.

Αἱ νῆκαι τῶν Ἑνετῶν ἀνησύχησαν τὸν αὐτοκράτορα Μανουὴλ Κομνηνόν, ὅστις, συλλαβὼν τοὺς ἐν ταῖς ἑλληνικοῖς ὕδασι περιπλέοντας Ἑνετοὺς, ἐφυλάκισεν. Τότε ὁ δόγης τῆς Ἑνετίας Βιτάλης Μικέλης, ἀντεκδικούμενος, κατήλθε μετὰ 120 πλοίων καὶ σὺν ἄλλαις πόλεσιν, ἐκυρίευσεν

καὶ τὴν Χίον· τῷ 1171 ὅμως ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Ἑνετίαν, ἡ δὲ Χίος ἀνεκτήθη πάλιν ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν. Κατὰ τὴν ἐν ἔτει 1204 δευτέραν σταυροφορίαν ἡ Χίος ἐάλω ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν, οὓς ἐκδιώξας ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος, παρέδωκε ταύτην τῷ Βενεδέτῳ Ζαχαρίᾳ, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ὁποίου ἐνεμόντο ταύτην οἱ υἱοὶ αὐτοῦ Μαρτίνος καὶ Μπενέτος. Τῷ 1329 ἀνεκτήθη ὑπὸ τοῦ Ἀνδρονίκου, ὑφ' οὗ ὁ μὲν Μαρτίνος ἐρρίφθη εἰς τὰς φυλακὰς ὡς ἀντιστὰς αὐτῷ, ὁ δὲ Μπενέτος συνταχθεὶς τῷ αὐτοκράτορι παρέμεινεν ἄρχων τῆς νήσου. Μὴ συμμεριζόμενος ὅμως τὰς σκέψεις τοῦ αὐτοκράτορος, ἀπήλθε τῆς νήσου, καὶ συναγαγὼν ἄνδρας τινὰς ἐξεστράτευσε κατ' αὐτοῦ καὶ ἠττήθη.

Τῷ 1346 ἡ νῆσος ἐκυριεύθη ὑπὸ τῶν Γενουησίων, διέμεινε δὲ ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν αὐτῶν ἐπὶ 210 ἔτη μέχρι τοῦ 1556, ὅτε κατεκτήθη ὑπὸ τοῦ Τούρκου ναυάρχου Πιαλῆ Πασᾶ. Ἡ Χίος ἐκυριεύθη ἐπὶ στιγμὴν τῷ 1559 ὑπὸ τοῦ Φλωρεντινοῦ Βιργινίου Ὀρσίνη, καὶ ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν τῷ 1649· ἀλλὰ κυρίως εἰπεῖν, ἡ νῆσος ἀπὸ τοῦ 1556 παραμένει ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ Σουλτάνου.

Μετὰ τὴν σύντομον ταύτην ἱστορικὴν ἐπισκόπησιν τῆς νήσου ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τοῦ 1821, θέλομεν σημειώσῃ βραχείας τινὰς εἰδήσεις περὶ τῆς περικαλλοῦς ταύτης νήσου, ἰδίᾳ δὲ περὶ τῶν κατοίκων αὐτῆς, κατὰ τοὺς πρὸ καὶ μετὰ τὴν ἐπανάστασιν χρόνους.

Ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων, ἀπ' αὐτῶν μάλιστα τῶν χρόνων τοῦ Ὀμήρου (ὕμνος εἰς Ἀπόλλωνα στ. 38), τοῦ ἀποκαλοῦντος αὐτὴν «νῆσον λιπαρωτάτην», ἡ Χίος ἐθεωρεῖτο διὰ τε τὸ εὐκραές τοῦ κλίματος καὶ τὸ εὐκαρπον αὐτῆς ἐκ τῶν πλουσιωτάτων πόλεων. Ὁ Θουκυδίδης ἀποκαλεῖ αὐτὴν μεγίστην τῶν συμμαχικῶν πόλεων (Θουκυδ. Η', 15). Ἐρμοκράτης δ' ὁ Συρακόσιος λέγει τοὺς Χίους πλουσιωτάτους τῶν Ἑλλήνων (Θουκυδ. Η', 45)· πάντες δ' ἐν γένει οἱ ἀρχαῖοι ἐκθιάζουσι τὴν ἐμπορικὴν αὐτῶν ἰκανότητα καὶ τιμιότητα, πλὴν τοῦ σχολιαστοῦ τοῦ Ἀριστοφάνους, ὅστις ἐρειδόμενος ἐπὶ τοῦ στίχου

πολλὴν γ' ἀφείλες τοῦ βίου κιβδηλίαν

κατηγορεῖ τοὺς Χίους ὡς κατασκευαστὰς κιβδηλῶν νομισμάτων. Ἀλλ' ὡς παρατηρεῖ ὁ σοφὸς Κοραῆς ἐν ταῖς Ἀτάκταις «εἰς τὸν στίχον τοῦτον, οὐδὲ μεθύων, ἐμπορεῖ νὰ εὕρῃ τοὺς Χίους», οὓς οὗτος ἐφαντάσθη κωμωδοποιούμενους ὑπὸ τοῦ Ἀριστοφάνους.

Ὁ πλοῦτος αὐτῶν προήρχετο ἰδίᾳ ἐκ τοῦ ἐμπορίου, τῆς ναυτιλίας καὶ τῶν προϊόντων· τὸν οἶνον αὐτῆς ἐξύμνησαν Ἕλληνες καὶ Ρωμαῖοι συγγραφεῖς. Κατὰ τὸν Διοσκορίδην (Ε', 174) ἦτο «εὐτροφος, πότιμος,

ἦττον μεθύσκων, ρεύματος σταλτικός, χρήσιμος εἰς τὰ ὀφθαλμικά». Ὁ Ἀριστοφάνης ἐπαινῶν αὐτὸν λέγει: (Ἐκκλ. 1139)

Οἶνος δὲ Χῖος ἐστὶ περιλειμμένος
καὶ τᾶλλ' ἀγαθὰ πρὸς ταῦτα μὴ βραδύνετε.

Ὁ δὲ Πλούταρχος (περὶ Εὐθυμίας, 10), ἀναφέρει, ὅτι ὁ χῖος οἶνος ἐπωλεῖτο ἀκριβώτατα, τιμωμένου τοῦ κάδου μνᾶς, δηλ. ἑκατὸν παλαιῶν δραχμῶν ἢ μαστίχη αὐτῆς, ἢ ἔκπαλαι καὶ νῦν διατηροῦσα τὴν μονοκρατορίαν, ὑπερεῖχε πασῶν τῶν ἀλλαχοῦ παραγομένων, ὁ δ' Ἡλιόγαβλος κατασκευάζεν ἐξ αὐτῆς καὶ οἶνον τὸν μαστίχιον· μεταξὺ δὲ τῶν εὐγεύστων σύκων ἄριστα ἦσαν κατὰ τὸν Ἀθηναῖον (Γ', 78) καὶ τὰ τῆς Χίου. Ὁ Θεόφραστος (περὶ λίθων § 6), ὁ Στράβων (ΙΔ', κ. Α'), ὁ Πολυδεύκης (Ὀνομ. σ. 474), ὁ Λουκιανὸς (Ἀλ. Ἰστ. 2, 40), ὁ Πλίνιος (Hist. natur. XXXVI, 17) καὶ ὁ Κικέρων, μαρτυροῦσι περὶ τῶν λατομειῶν αὐτῆς, καὶ τῆς κεραμίτιδος γῆς, ἐξ ἧς κατασκευάζοντο τὰ ἔτι καὶ νῦν γνωστὰ ὑπὸ τὸ ὄνομα χῖα κεράμια, ἐξ ὧν Ἴων ὁ τραγικός, νικῆσας εἰς τὰς Ἀθήνας, ἐχάρισεν ἀνὰ ἓν εἰς ἕκαστον Ἀθηναῖον, βεβαίως κενὸν καὶ οὐχὶ πλήρη τοῦ Ἀριουσίου οἴνου, τοῦ ἀρίστου πάντων κατὰ Στράβωνα (ΙΔ' κ. Α'). Ἄλλοι δὲ τῶν ἀρχαίων εὐφύμως λαλοῦσι περὶ τῆς χῖας γῆς, τῆς ἐχούσης τὴν ιδιότητα κατὰ τὸν Διοσκορίδην (Ε', 174), νὰ καθιστᾷ αεὺχρον τὸ πρόσωπον καὶ τὸ σῶμα ὄλον» καὶ ἧς χρῆσιν ἐποιοῦντο αἱ γυναῖκες πρὸς καλλωπισμὸν αὐτῶν. Τὸ ἐλάττωμα τοῦτο τοῦ χρίειν τὸ πρόσωπον ἐκληρονόμησαν καὶ αἱ πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως καὶ ὀλίγον μετὰ ταύτην χῖαι γυναῖκες, ὡς μαρτυροῦσιν οἱ πλείστοι τῶν περιηγητῶν, νομίζουσαι ὅτι οὕτως ἐπηύξανον τὸ παρά πάντων ὁμολογούμενον φυσικὸν αὐτῶν κάλλος· τοῦτο δὲ μαρτυροῦσι καὶ οἱ ἐξῆς δημῶδεις στίχοι:

- Εἶν' να χαμπάρια ὑπ' τῆ Χιό;
- Κουντουροῦδι περισσό,
Σουλοῦμα μὲ τὸ καντάρι,
Κοκκινάδι μὲ τὸ φτυάρι.
- Ἄμὲ σιτάρι;
- Ὁ τόπος ἐν τὸ ζάρει.

Ἐνεκα τῶν ἐκ τοῦ ἐμπορίου κερδῶν οἱ Χῖοι, ὡς καὶ πᾶσαι σχεδὸν αἱ Ἴωνικαὶ πόλεις, συνείθισαν εἰς τὴν πολυτέλειαν καὶ τὴν τρυφήν. Γνωστὴ ἢ ἔκφρασις χῖαι τράπεζαι, δι' ἧς ἐδηλοῦτο ὅπόσον οἱ Χῖοι ἠρέσκοντο εἰς τὰ λαμπρὰ ἐδέσματα καὶ τὰ Λουκούλλεια γεύματα, περιβόητοι δὲ οἱ ταῦτα παράσκευάζοντες μάγειροι, ὧν ἐνὸς τὸ ὄνομα, τοῦ Νηρέως, διέσωσεν ἡμῖν ὁ κωμικὸς Εὐφρων· οὗτος τοσοῦτον ἠδουκίμει

περὶ τὴν ἐψησιν τοῦ γόγγρου, τοῦ σημερινοῦ μουγγρίου, τοῦ ἀξίου καὶ θεῶν τραπέζας νὰ κοσμή, ὥστε διὰ τοῦτο συνεκρίθη πρὸς ἓνα τῶν ἑπτὰ σοφῶν τῆς Ἑλλάδος (Ἀθῆν. Θ', σ. 379). Γνωστὴ ὡσαύτως ἡ τὴν τρυφήν τῶν Χίων σημαίνουσα ἔκφρασις Ζωὴ Χία, καὶ ἡ τὸν φαιδρὸν καὶ εὐθυμον αὐτῶν χαρακτῆρα ὑποδηλοῦσα Χῖος Γέλως. Πάντα δὲ ταῦτα ἐκληρονόμησαν καὶ οἱ νεώτεροι Χῖοι, ὧν παροιμιῶδες κατέστη τὸ αἰμύλον, ζωηρόν, φαιδρὸν καὶ εὐτράπελον.

Αἱ δὲ Χῖαι ἦσαν ἐν γένει χαρίεσσαι, εὐφυεῖς καὶ σώφρονες, ἐφημίζοντο δὲ καὶ ἐπὶ κάλλει· ἐστεροῦντο μὲν πνευματικῆς παιδείσεως, ἀλλὰ ἦσαν ἄριστα οἰκοκυραί, καὶ τὴν τῶν συζύγων εὐδαιμονίαν ὡς κύριον αὐτῶν μέλημα ἐθεώρουν. Κατὰ τὸν ἐν ἔτει 1555 περιηγηθέντα τὴν Χίον, Πέτρον Βελλώνιον, αἱ Χῖαι ἦσαν αἱ μᾶλλον εὐπροσήγοροι καὶ ὠραῖαι πασῶν τῶν γυναικῶν τῆς Ἀνατολῆς, οἱ δὲ ἄνδρες εὐγενέστατοι. Τὴν αὐτὴν δὲ γνώμην ἐκφράζει καὶ ὁ Τουρνεφόρτιος· ὁ δ' ἐν ἔτει 1801 περὶ Χίου γράψας Σοννίνης, ἀναφέρει ὅτι οἱ ταύτην οἰκοῦντες Ἕλληνες εἶνε οἱ εὐγενέστατοι, φιλοφρονέστατοι, εὐθυμότατοι, πιθανῶς δὲ καὶ οἱ εὐφρέστατοι πάντων τῶν Ἑλλήνων· ὅτι αἱ χῖαι γυναῖκες εἶνε θελκτικώταται, ὁ δὲ βλέπων αὐτάς ἐλευθέρως καθημένας πρὸ τῶν θυρῶν τῶν οἰκιῶν αὐτῶν, καὶ μετὰ ζωηρότητος συμπεριφερομένας πρὸς τοὺς ξένους, ἀναγκάζεται νὰ σχηματίσῃ ἀρίστην περὶ τῶν γυναικῶν τούτων γνώμην, σκεπτόμενος ὅτι ὑπὸ τὴν ζωηρότητα καὶ τὴν ἐλευθερίαν ὑποκρύπτεται ἡ αὐστηροτάτη σωφροσύνη καὶ ἀρετὴ.

Καὶ αὐταὶ δ' ἔτι αἱ παρθένοι μεταβαίνουσαι κατὰ τὰς ἐπισήμους ἑορτὰς παρὰ τὸν χεῖμαρρον Παρθένιον, συνέτρωγον, συνέπαιζον καὶ ἐχόρευον μετὰ τῶν νέων, μιμούμεναι τὰς προγόνους αὐτῶν, αἰτινες, κατὰ τὸν Ἀθηναῖον (ΙΓ', 566), ἐπάλαιον δημοσίᾳ εἰς τοὺς ἀγῶνας μετὰ τῶν νέων.

Πολλὰ ἀνέκδοτα ἠδύνατό τις νὰ παραθέσῃ ἐνταῦθα καταδεικνύοντα τὸ εὐθυμον καὶ τὴν πρὸς τὸ ἐπιγραμματικὸν καὶ τὸ ἀστεῖον ῥοπήν τῶν Χίων, ὧν ἕνεκα καὶ Γάσκωνες τῆς Ἀνατολῆς ὑπὸ τῶν Εὐρωπαϊῶν ἐκλήθησαν. Καὶ παροιμίαι δὲ μαρτυροῦσι τοῦτο:

Εἶδες Χιώτη φρόνιμο; εἶδες πράσιν' ἄλογο.

καὶ

ὄλοι οἱ Χιώταις εἶν' ἄλογοι
ποῖός ὄλιγο ποῖός πολὺ

σημαίνουσαι ὅτι ἅπαντες οἱ Χῖοὶ εἰσι κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἦττον διασκεδαστικοὶ καὶ εὐθυμοί, οὐχὶ δὲ ὡς τινες φρονοῦσιν, ἐκλαμβάνοντες

κατὰ γράμμα τὴν παροιμίαν, οὗς καὶ παραπέμπομεν πρὸς τὸν περιγητήν Ὀλιβιέρον, λέγοντα: « Ἡ ἐπονείδιστος ἔννοια τῆς παροιμίας ταύτης οὐδόλως ἐφαρμόζεται ἐπὶ τῶν κατοίκων τῆς νήσου, τῶν συνεινούντων τὴν φρόνησιν πρὸς τὴν ζωηροτάτην καὶ ἐρασιμωτάτην φαιδρότητα. Οὐδεμίαν ἀνατολικῆς πόλεως οἱ κάτοικοι εἶναι ὡς αὐτοὶ μεμορφωμένοι, ἔμφρονες καὶ εὐφρεῖς».

*
* *

Ἴσως ὑποθέσῃ τις ὅτι ἡ λατρεία τοῦ Κερδῶου Ἑρμοῦ ὑπῆρξεν ἢ μόνη κρατοῦσα ἐν τῇ ἀνθοστεφεῖ νήσῳ, ἰδίαν δ' ἀπετέλουν τάξιν οἱ ἱεροφάνται τοῦ Λογίου, μακρὰν τοῦ πλήθους ἰστάμενοι καὶ μόνοι κοινουόντες πρὸς τὰς Μούσας.

Ἄλλ' αὐτὸς οὗτος ὁ Ἑρμῆς ἦν ὁ ἐφευρέτης τῆς κιθάρας καὶ τῆς λύρας, τούτων δὲ τοὺς γλυκεῖς ἤχους ἐπὶ μακροῦς αἰῶνας δὲν ἔπαυσαν ἀντιλαλοῦντες τῆς Χίου οἱ μυρτοκόσμητοι βουνοί.

Ἐκτὸς δὲ τοῦ ἀρώματος τῶν ἐσπεριδοειδῶν, ὅπερ συμμιγνύμενον μετὰ τῆς εὐωδίας τοῦ θαλασσίου ἀφροῦ σπεύδει νὰ ὑποδεχθῇ καὶ μεθύσῃ τὸν προσπλέοντα ναυδάτην, εἰς ὠρῶν ὄλων ἀπόστασιν ἀπὸ τῶν χιακῶν ἀκτῶν, ἐὰν ὁ καιρὸς εὐδῖος, θ' ἀκούσῃ ἀπὸ δροσορρύτου τινὸς λόχμης ἐξερχόμενα ἄσματα ἀμιλλώμενα κατὰ τὸ ὕψος καὶ τὸ πάθος πρὸς τὰ ἐξοχα δημοτικὰ τραγούδια τῆς Ρούμελης, κατὰ τὴν γλυκύτητα καὶ τὴν χάριν πρὸς τὰ περιώνυμα κρητικὰ δίστιχα.

Τὰ ἄσματα ταῦτα ἐμπνέει τῆς πατρίδος ἢ ἀγάπῃ. Ἄφ' οὗ ὁ κάτοικος τοῦ πόλου λατρεύει τὰ ἐκ πάγου σπήλαια, ἄτινα εἶνε δι' αὐτὸν ἢ γλυκεῖα πατρίς, πῶς ὁ Χίος νὰ μὴ ἐνθουσιᾷ διὰ τὴν γῆν, ἣν καὶ οἱ ξένοι καλοῦσι παράδεισον; Ἐμπνέουσιν αὐτὰ ὡσαύτως ὁ τὸ κράτος ἔχων αἰώνιον υἱὸς τῆς Ἀφροδίτης, ἢ μαύρη ἀλλὰ πλουτοδότειρα ξενητεία, καὶ ἢ ὅτε μὲν λευκὴ ὡς εὐχή, ὅτε δὲ μαύρη ὡς ἡ κατάρα θάλασσα. Τὰ πλεῖστα μάλιστα τῶν δημοτικῶν ἄσματων τῆς Χίου εἶνε μάλλον θαλασσινά, δυνάμενα ν' ἀποτελέσωσιν εἰδικὸν κλάδον φιλολογίας ἐν σχέσει μάλιστα πρὸς τὰ τῶν ἐλληνικῶν μερῶν, ἐν οἷς πολλακίς παρετηρήθη καὶ ἐσημειώθη σχετικὴ σπάνις.

Καὶ εἶνε τόσον παθητικὰ τὰ ἄσματα ταῦτα, ὥστε ὡς αὐτὴ αὐτὴ ἡ Μοῦσά των ἀφηγεῖται:

Ἐνας νέος τραγούδησε ἀνάμεσα πελάγου
δώδεκα κάστρα ἔξυπνησε καὶ δέκα μοναστήρια,
ἔξυπνησε καὶ μιὰν καλογρηῖαν πὸ μέσ' ἄφ' τὸ κελλὶν τῆς
κι' ἐστάθη ἀνατολικὰ κι' ἔκαμε τὸ σταυρὸν τῆς:

Ἄμε, σταυρέ μου, ἔς τὸ καλὸ ῥάσο μου, ἔς τ' Ἄγιον Ὅρος,
καὶ σύ, κουμποσχοινάκι μου, ἄμε ἔς τὸν Ἄγιον Τάφον,
κι' ἐγὼ θὰ 'πα' νὰ 'παντρευτῶ, νὰ πάρω παλληκάρι,
νὰ πάρω 'ναν τραγουδιστὴ, τὸ πρῶτον τσαμπουνιάρη

Ἐκ τῶν ἐρωτικῶν δίστιχων ἄτινα πάμπολλά εἰσι τεθαμμένα ἐν τῇ μνήμῃ τῶν πρεσβυτῶν καὶ ἀνίστανται ἐκ τῶν χειλέων τῆς φαιδρᾶς νεότητος, ἠδύνατό τις ποιητικωτάτην νὰ συμπλέξῃ ἀνθοδέσμη. Προχειρῶς ἐκ ταύτης ἀποσπῶμεν δύο ἢ τρία:

Γιὰ δὲς τονε πῶς [γ]εῖνηκε μαῦρος σὰν τὸν Ἀράπη
ἐν εἶν' ἀπὸ τὴν Ἀραπιά, μόν' εἶν' ἄφ' τὴν ἀ[γ]άπη.

Σὰν 'π' ἄφτει τὸ καλὸν κερὶ καὶ ἐν ἀνελιόνει,
ἔτσι ἀ[γ]απᾶ κι' ὁ φρόνιμος καὶ ἐν τὸ φανερόνει.

Ἐπῆρέ μου τῇ λε[μ]ονιά ἀντάμα μὲ τὴ ρίζα,
'ποῦ ἄπλωνα τὰ ρουχὰ μου ἀπάνω καὶ μυρίζα.

Ἴδιως ὅμως χαρακτηριστικὰ τῶν Χίων εἶνε οὐχὶ τὰ αἰσθηματικὰ ἀλλὰ τὰ πλήρη φαιδρᾶς σατύρας καὶ εὐθύμου σκώμματος δίστιχα, πολλαὶ πλήρεις φιλοσοφικοῦ πνεύματος παροιμίαι, καὶ τὰ αἰνίγματα, ἀποτελοῦντα θέμα μελέτης ἰδίας διὰ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν εὐφύϊαν, ἀλλὰ μελέτης ἀποκρύφου διὰ τὸ οὐχὶ περίσεμνον τῆς φράσεως τῶν πλείστων ἐξ αὐτῶν.

*
* *

Ἐίπομεν ἤδη τινὰ περὶ τοῦ ἀρχαίου ἐμπορίου τῆς νήσου, ἥδη δὲ πρὸ τῆς συμπληρώσεως αὐτῶν, καὶ τῆς ἐξελιξέως τοῦ ἐν γένει ἐμπορικοῦ πνεύματος τῶν συγχρόνων Χίων, θέλομεν ἀναφέρει τινά, ὅπως ἀποδείξωμεν ὅτι οἱ τοῦ Κερδῶου ὀπαδοί, προσεμειδίω καὶ τῷ Λογίῳ, θεραπεύοντες μετ' ἐπιτυχίας τὰς τέχνας, τὰς ἐπιστήμας καὶ τὰ γράμματα.

Ἐκ τῶν ἐπτὰ πόλεων τῶν περὶ τῆς γενέσεως τοῦ Ὀμήρου ἐρίζουσῶν ἦτο καὶ ἡ Χίος, ἐν ἣ, ἀν μὴ ἐγεννήθη, ἔζησεν ὅμως ἐπὶ πολὺ, ὡς καταφαίνεται ἐκ τοῦ πρὸς τὸν Ἀπόλλωνα ὁμηρικοῦ ὕμνου, ἐν ᾧ ὁ ποιητὴς ἀποτεινόμενος πρὸς τὰς ἐν Δήλῳ συνθηροισμένας κόρας, λέγει αὐταῖς:

Τυφλὸς ἀνὴρ, οἰκεῖ δὲ Χίῳ ἐνὶ πεπαλοῖσση
τοῦ πάσαι μετόπισθεν ἀριστεύουσιν αἰοδοί (Ὀμ. ὕμν. Ἀπόλ. 172—173).

Ἐν αὐτῇ ἐγεννήθησαν ρήτορες, ἱστορικοὶ καὶ σοφισταί: Ἀναξιμένης, ὁ ὑπὸ τοῦ Δουκιανοῦ μεταξὺ τῶν ἐνδόξων σοφιστῶν συγκαταριθ-

θμούμενος, *Θεόκριτος*, ὁ ἐπὶ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου ἀκμάσας, σοφιστής, ρήτωρ, ἱστορικός καὶ ποιητής, ἀριστα ἰδίᾳ σκωπτικὰ ἐπιγράμματα γράψας, ἀνὴρ φιλόπατρις, ὅστις, κατὰ τὸν Ἀθήναιον, ἔσκωψε τὸν Ἀλέξανδρον αἰτήσαντα παρὰ τῶν Χίων πορφύραν, ὅπως ἐνδύσῃ τούτε φίλους καὶ στρατηγούς, εἰπὼν τὸ τῆς Ἰλιάδος :

... .. τόνδε κατ' ὄσσε
Ἔλαβε πορφύρεος θάνατος καὶ μοῖρα κραταιή (Ἰλ. Ε, 82)

Καὶ ὁ μὲν Ἀλέξανδρος ὠργίσθη μόνον, ὁ ἐκ τῶν διαδόχων ὅμως αὐτοῦ Ἀντίγονος, μαθὼν ὅτι ἀπεκαλεῖτο ὑπ' αὐτοῦ Κύκλωψ, ὡς ὢν μονόφθαλμος, τὸν ἐκάλεσε διὰ τοῦ ἀρχιμαγείρου του, εἰς ὃν ὁ Θεόκριτος, ἀπεκρίθη ὡς λέγει ὁ Πλούταρχος (περὶ παιδ. ἀγ. 14) : «Εὖ οἶδα ὅτι ὦμόν με θέλεις τῷ Κύκλωπι παραθεῖναι». Τὸ σκῶμμα ὅμως ἐπληρώθη διὰ τοῦ θανάτου αὐτοῦ. Ὁ Θεόκριτος ἔγραψεν ἐπιστολάς τινας καὶ ἱστορίαν τῆς Λιβύης. Ὁ Θεόπομπος, ὁ ἐπιφανέστατος τῶν μαθητῶν τοῦ Ἰσοκράτους, διάσημος ρήτωρ καὶ ἱστορικός ἀκμάσας ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Φιλίππου καὶ Ἀλεξάνδρου. Πλούσιος ὢν οὗτος περιῆλθε πάσας τὰς ἑλληνικὰς πόλεις καὶ χώρας, ἀπαγγέλλων λόγους ρητορικούς, καὶ ὕλην πρὸς συγγραφὴν τῆς ἱστορίας αὐτοῦ συλλέγων. Ἐγράψεν ἐπιτομὴν τῆς ἱστορίας τοῦ Ἡρόδοτου, Φιλιππικὰ, λόγους ἱστορικούς, ἑλληνικὰς καὶ χιακὰς ἱστορίας, ὧν λείψανα διεσώθησαν ἐσπαρμένα παρὰ διαφόροις συγγραφεῦσιν. Ὁ Ἰσοκράτης ὁμιλῶν περὶ αὐτοῦ ἔλεγεν ὅτι ἦτο «τῇ φράσει πολὺς, καὶ συνεχῆς καὶ φορᾶς μεστός, φιλαλήθης ἐν οἷς ἔγραψεν» (Σουΐδας, ἐν λέξ. Ἐφορος). Ὁ Θεόπομπος, ἦν κατ' ἐξοχὴν δημοσιολόγος καὶ κοινωνιολόγος, τύπος δὲ φανατικοῦ ἱεροκήρυκος τῆς ἀρετῆς, στηλιτεύσας, ὀνειδίσας καὶ κατηγορήσας τοὺς κόλακας, τοὺς προδότας, τοὺς δημαγωγούς, ὧν ἐξήταξε καὶ αὐτὰς τὰς ἀφανεῖς αἰτίας καὶ τὰ πάθη, ἐξ ὧν ἐγένοντο τοιοῦτοι, διὰ τοῦτο δὲ καὶ Διονύσιος ὁ Ἀλικαρνασσεύς παραβάλλει αὐτὸν πρὸς τοὺς ἰατροὺς ἐκείνους, «οἱ τέμνουσι καὶ καίουσι τὰ διεφθαρμένα τοῦ σώματος, εἰς βάθος τὰ καυστήρια καὶ τὰς τομὰς φέροντες, οὐδὲ τῶν ὑγιαίνόντων καὶ κατὰ φύσιν ἐχόντων στοχαζόμενοι» (Διον. Ἀλικ. πρὸς Γν. Πομπ. ἐπιστ. § 6).

Ποιηταὶ Χίοι ἀναφέρονται : Ἰων ὁ τραγικός καὶ λυρικός ἀκμάσας περὶ τὴν 82 Ὀλυμπιάδα, καὶ γράψας δράματα, ἐλεγεία, διθυράμβους, παιᾶνας, ὕμνους, κωμωδίας καὶ ἐπιγράμματα. Ἐγράψεν ὡσαύτως εἰς πεζὸν λόγον τὴν «Χίου κτίσιν» περιέχουσαν τὴν ἀρχαιολογικὴν ἱστορίαν τῆς νήσου, τὰς Ἐπιδημίας καὶ τοὺς Τριγμούς, ὁ Δικύμιος, ὁ περὶ

τὸ 545 π. Χ. ἀκμάσας λυρικός ποιητής. Φιλόσοφοι δέ, Ἀρίστων, ὁ καὶ Φάλανθος ἔνεκα τῆς φαλακρότητος αὐτοῦ ἐπικληθεῖς, καὶ Σειρήν διὰ τὸ κάλλος τοῦ λόγου. Ἦτο μαθητὴς τοῦ Ζήνωνος καὶ τοῦ Πολέμονος, ὧν τὰ διδάγματα μὴ παραδεχόμενος ἐντελῶς, νέαν ἵδρυσεν φιλοσοφικὴν αἵρεσιν, πρεσβεύουσαν ὅτι μέσος ὅρος μεταξύ ἀρετῆς καὶ κακίας δὲν ὑπῆρχεν, ὅτι ὑπέρτατον ἀγαθὸν ἦν ἡ ἀρετὴ, πάντα δὲ τ' ἄλλα ἀδιάφορα τοῖς σοφοῖς. Ἐγράψε προτρεπτικὰ, διατριβὰς περὶ σοφίας καὶ ἔρωτος, ὑπομνήματα περὶ κενοδοξίας καὶ ἄλλα. Ἠκμασε δὲ περὶ τὸ 270 π. Χ. καὶ ἀπέθανεν ἐξ ἡλιάσεως. Ἐποίησαν δ' αὐτῷ τὸ ἐξῆς χλευαστικὸν ἐπίγραμμα :

Τί δὴ γέρων ὦν καὶ φάλανθος ὦ ῥίστων
Τὸ βρέγμα δῶκος ἠλίφ καταπτῆσαι ;
Τὸ γὰρ τὸ θερμὸν πλεῖον ἢ δέον ζητῶν
Τὸν ψυχρὸν ὄντως εὖρες οὐ θέλων ἄδην.

Μαθηματικοὶ : Ἰπποκράτης, ὁ περὶ τὴν γεωμετρίαν ἰδίᾳ ἀσχοληθεῖς. Μητροδόωρος, ὁ τοῦ Θεοκρίτου υἱὸς καὶ μαθητὴς, γράψας Τρωϊκὰ, Ἴωνικὰ, Ἐπιτομὴν τῶν ῥιζοτομουμένων καὶ περὶ φύσεως. Σκύμνος ὁ γεωγράφος, ἀκμάσας περὶ τὸ 74 π. Χ. καὶ γράψας περιήγησιν εἰς στίχους ἰαμβικούς. Οἰοπίδης ὁ ἀστρονόμος, εἰς ὃν ἀποδίδεται ἡ εὕρεσις τῆς ἑλλειπτικῆς γραμμῆς. Γλαῦκος ὁ διάσημος μεταλλουργὸς ὁ τὴν τοῦ σιδήρου κόλλησιν ἐπινοήσας, καὶ κατασκευάσας τὸν ἀργυρῶν κρατῆρα, ὃν ὁ Ἀλυάττης ἐδώρησεν εἰς τοὺς Δελφοὺς, ὡς «καὶ ὑποκρητηρίδιον σιδήρεον κολλητόν», τὸ ὁποῖον κατὰ τὸν Ἡρόδοτον (Α', 25) ἦτο «θέης ἄξιον διὰ πάντων τῶν ἐν Δελφοῖσιν ἀναθημάτων». Δημόκριτος καὶ Δίων, ὁ κατὰ τὸν Μέναιχμον (Ἀθῆν. ΙΔ') πρῶτος τὸ σπονδεῖον μέλος κιθαρήσας. Ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς ὠραῖαις τέχναις πολλοὶ διέπρεψαν Χίοι. Ὡς μουσικοὶ ἐφημίσθησαν Γλαύκη, ἡ ὠραία κιθαρωδός, ἢ κατὰ τὸν Αἰλιανὸν (περὶ ζῳων, Ε' 29) καὶ εἰς κριούς καὶ χήνας ἐμπνεύσασα τὸν ἔρωτα, καὶ ἐρωμένη τοῦ Αἰγυπτίου βασιλέως Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου. Ὡς ἀγαματοποιοὶ δὲ Βούπαλος, ὁ ἀκμάσας περὶ τὸ 549 π. Χ. καὶ κατασκευάσας κατὰ τὸν Πλίνιον, ἀγαλμα Ἀρτέμιδος, ἧς τὸ πρόσωπον ἐγγὺς μὲν θεώμενον ἐφαίνετο μελαγχολικόν, πόρρωθεν δὲ ἰλαρόν, καὶ Ἀπόλλωνος, καὶ Χαρίτων χρυσεῖα ἀγάλματα ἀνακείμενα εἰς τὸ ἐν Σμύρῃν ἱερὸν τῆς Νεμέσεως, ἀγαλμα τῆς Τύχης καὶ ἄλλα. Περὶ αὐτοῦ δὲ καὶ περὶ τοῦ ἀδελφοῦ του Ἀθηνίδος, λέγει ὁ Σουΐδας (λ. Ἰππῶναξ) ὅτι μὴ ἀνεχόμενοι τὰ σατυρικὰ βέλη τοῦ ἰαμβογράφου Ἰππῶνακτος, οὐ τὸν ἀνδριάντα εἶχον πλάσῃ πολὺ τερατωδέστερον τοῦ φυσικοῦ, ἠτύοκτόνησαν. Σώστρατος, ὁ μετὰ τοῦ

Ἐκατοδώρου ποιήσας τὸ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς Ἀλιφείρας θαυμάσιον διὰ τὸ κάλλος καὶ ἄριστον τὴν τέχνην χαλκοῦν ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς, καὶ *Παρτίας*, ὁ τούτου υἱός, ὁ κατὰ Πausανίαν (Σ', 3, 9, 14) κατασκευάσας τοὺς τρεῖς εἰς τὴν Ὀλυμπίαν ἀνατεθειμένους ἀνδριάντας, Νικοστράτου, Ἀριστέως, Ξενοδίκου, καὶ πλείστοι ἄλλοι. Τὸ ὄνομα τοῦ τελευταίου τούτου τὸ καθαρῶς χιακὸν διεσώθη μεταδιδόμενον διὰ τῶν αἰώνων εἰς τοὺς ἀπογόνους τῶν ἀρχαίων Χίων, ὧν τινες δι' ἀμάθειαν θέλουσιν αὐτὸ ὑποκοριστικὸν τοῦ Παντολέων ἢ Παντελεήμων.

Μετὰ τοὺς ἀρχαίους τούτους μεγαλωνύμους Χίους, ἐπέρχεται μακρὸς χρόνος, καθ' ὃν βεβαίως πολλοὶ ἀνεδείχθησαν, ἀλλ' ἐφ' ὧν ἡ δᾶς τῆς ἐρευνώσεως ἐπιστήμης δὲν ἔρριψεν ἔτι τὰς ἀκτῖνάς της.

Νεώτεροι δὲ τιμήσαντες τὸ ἑλληνικὸν ὄνομα, καὶ οὐκ ὀλίγον συντελέσαντες διὰ τῶν ἐπιστημονικῶν αὐτῶν φώτων εἰς τὴν παλιγγενεσίαν τῆς πατρίδος, εἰσὶν οὐκ ὀλίγοι· ἐκ τούτων θέλομεν μνημονεύσει ἐν συντόμῳ τῶν κυριωτέρων μόνον, τῶν καθ' αὐτὸ Χίων, παραλείποντες τοὺς Λατίνους, πλὴν ἐνὸς τοῦ πολλοῦ Λέοντος Ἀλλατίου γεννηθέντος τῷ 1586. Ὁ Ἀλλατίος ἐξεπαιδεύθη ἐν Ρώμῃ περὶ τὴν θεολογίαν, τὴν φιλολογίαν καὶ τὰ γραμματικά· ἐγένετο δ' ἐκ τῶν ἐπιφανεστάτων φιλολόγων τῶν χρόνων αὐτοῦ. Μετὰ τὸ πέρασ τῶν σπουδῶν ἐπανῆλθεν εἰς Χίον ἀλλὰ μὴ ἀρεσκόμενος εἰς τὸν ἡσυχον βίον, ἐπέστρεψεν εἰς Ρώμην καὶ ἤρξατο σπουδάζων τὴν ἰατρικὴν. Τὴν λαμπρὰν σελίδα τῆς ἱστορίας τοῦ Ἀλλατίου κηλιδοῖ ἀποτρόπαιον στίγμα. Ἐγένετο ἐξωμότης τῆς πατρίου θρησκείας. Ὁ Πάπας Παῦλος Θ', διώρισεν αὐτὸν μετέπειτα καθηγητὴν τῆς Ἑλληνικῆς, Ἀλέξανδρος δ' ὁ Σ', βιβλιοθηκάριον τοῦ Βατικανοῦ. Ἦτο φιλοπονώτατος, πόλυμαθέστατος καὶ μὲ τεράστιον πεπρωκισμένους μνημονικόν. Πλὴν τῶν ἐν τοῖς περιθωρίοις τῶν βιβλίων τῆς Βαρβερινῆς βιβλιοθήκης πολλῶν σημειώσεων, ἐξέδωκε πλείστα χειρόγραφα, μετέφρασεν Ἕλληνας συγγραφεῖς, ἔγραψε δὲ καὶ περὶ τὰ 30 συγγράμματα, ἐν οἷς οὐκ ὀλίγα ἀπαντῶσιν ἵχνη τῆς παπικοσχολαστικῆς σοφίας καὶ δεισιδαιμονίας. Ἀπέθανε τὸ 1669 ἐν Χίῳ ὀγδοηκοντούτης, πρὸ τοῦ θανάτου του δὲ ἴδρυσε σχολὴν ἐν Χίῳ χάριν τῶν τέκνων τῶν Δυτικῶν. Ἕλληνες δὲ Χίοι διεκριθῆσαν :

Μιχαὴλ ὁ Σοφιστὴς, ἀκμάσας πιθανῶς περὶ τὸ 1540. Ἐσπούδασε καὶ ἐδίδαξεν ἐν Παταβίῳ. Ἀνὴρ σοφὸς καὶ ποιητὴς ἄμα, ἔγραψε σχόλια εἰς τὸν Αἰσχύλον καὶ μετέφρασε λατινιστὶ τὸ περὶ Ψυχῆς τοῦ Ἀριστοτέλους.

Γεώργιος ὁ Κορέσιος ἀριστοτελικὸς φιλόσοφος καὶ ἰατρὸς σπουδάσας ἐν Πίση, ἐν ἧ ἐδίδαξε καὶ τὴν Ἑλληνικὴν. Θεολόγος ἐκ τῶν ἀρίστων

προσεκλήθη ὑπὸ τῆς ἱεράς συνόδου ὅπως διαλεχθῆ πρὸς Λήγηρον τὸν Λουθηρανόν. Συνέγραψε πλείστα ἐκκλησιαστικὰ καὶ τινα φιλολογικὰ συγγράμματα. Πόσον δὲ ἐσέβοντο καὶ ἐξετίμων αὐτὸν δεικνύει ἡ μέχρι σήμερον ἀνά τὸ στόμα τοῦ λαοῦ φερομένη παροιμία :

Ἄν ἄρεση τοῦ Κορέση,
Ὀλονοῦ τοῦ κόσμου ἄρεσει.

Παῖσιος ὁ Λιγαριδης, διατελέσας ἐπὶ δεκαετίαν τρόφιμος τοῦ ἐν Ρώμῃ Γρηγοριανοῦ φροντιστηρίου, καὶ διδάκτωρ τῆς φιλολογίας καὶ θεολογίας ἀναγορευθεὶς. Ἠσπίασθη τὸν μοναχικὸν βίον καὶ τὸν καθολικισμὸν, καὶ προσχειρίσθη μητροπολίτης Γάζης. Σταλεῖς ὅμως πρὸς προσηλυτισμὸν εἰς Ἀνατολίην, καὶ ἐλεύθερον ἑαυτὸν αἰσθανθεὶς, ἐπανῆλθεν εἰς τὸ πάτριον θρήσκειον καὶ ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας ὀρθόδοξος μητροπολίτης Γάζης. Ἐγραψε πλείστα κατὰ τῶν Λατίνων, ἰδίᾳ δὲ κατὰ τοῦ Πάπα.

Νικόλαος ὁ Νησιώτης, ἐν τοῖς ἰταλικῶς γυμνασίοις τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν λατινικὴν σπουδᾶσας, καὶ γράψας ποιήματα ἑλληνιστὶ καὶ λατινιστὶ.

Σάββας ὁ Σεκιάρης, ὁ δι' ὁμοιοκαταλήπτων στίχων θρηνήσας τὴν ἐν ἔτει 1695 ὑπὸ τῶν Τούρκων γενομένην ἀλώσιν τῆς Χίου. Κατὰ τὸν Α. Βλαστόν, τὸ ποίημα τοῦτο ἐσώζετο παρερριμμένον μέχρι τοῦ 1822 ἐν τῷ ναῦ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου (Σεκιάρη).

Δημήτριος ὁ Πεπαρός, ὁ καὶ Δομῆστιχος ἐπικαλούμενος, γεννηθεὶς περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΖ' αἰῶνος καὶ περατώσας τὰς σπουδὰς αὐτοῦ ἐν τῷ ἑλληνικῷ γυμνασίῳ τῆς Ρώμης. Πλὴν τῆς φιλολογίας καὶ τῆς θεολογίας, ἦτο ἐγκρατὴς καὶ τῆς ἰατρικῆς, ἐκαλλιέργει δὲ καὶ τὴν ποίησιν· τὰ συγγράμματα αὐτοῦ ἀνακαλυφθέντα ἐν Χίῳ ὑπὸ τοῦ Ἀγγλοῦ προξένου Στελίου Ραφαέλλη, ἐδημοσιεύθησαν τῷ 1781 εἰς τόμους 4 ἐν Ρώμῃ ὑπὸ τοῦ Ἀμαδούτζη.

Εὐστράτιος ὁ Ἀργέντης, σπουδᾶσας περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΖ' αἰῶνος τὴν ἰατρικὴν ἐν Χάλλῃ τῆς Σαξωνίας, καὶ περιηγηθεὶς χάριν εὐρυτέρας μαθήσεως τὴν Ἰταλίαν, Γερμανίαν καὶ Αἴγυπτον. Πατριαρχεῦντος ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τοῦ Ματθαίου, ἐστάλησαν ἐκ Ρώμης οἱ Κύριλλος καὶ Γαβριήλ, ἐπὶ σκοπῷ τῆς εἰσαγωγῆς τῶν ἀζύμων παρὰ τοῖς ὀρθόδοξοις, ὁ δὲ πατριάρχης ἐνετείλατο αὐτῷ νὰ ἀντιταχθῆ τούτοις. Τότε ἔγραψε καὶ τὸ περὶ ἀζύμων σύνταγμα αὐτοῦ, οὗ ἕνεκεν ὁ Κύριλλος ἀπέθανεν, ὡς λέγεται, ἐκ λύπης. Ἐγραψε πλείστα συγγράμματα, ἀπέθανε δὲ τὸ 1750.

Ἀλέξανδρος ὁ Μαυροκορδάτος, ὁ ἐξ Ἀπορρήτων, γεννηθεὶς τῷ

1636. Ἀπολέσας τὸν πατέρα αὐτοῦ ἐν βρεφικῇ ἡλικίᾳ ἐπαιδαγωγήθη ὑπὸ τῆς σοφῆς αὐτοῦ μητρὸς Λοξάνδρας, ἐσπούδασε δὲ τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν ἰατρικὴν ἐν Παταβίῳ. Ἐπιστρέψας εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐδίδαξεν ἐπὶ ἑπταεσίαν ἐν τῇ πατριαρχικῇ σχολῇ, ἐξασκῶν ἅμα καὶ τὴν ἰατρικὴν, ἧς παραιτηθεὶς ἐπεδόθη εἰς τὴν πολιτικὴν. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Παναγιώτου Νικουσίου, οὗτινος ἦτο γραμματεὺς, διωρίσθη διερμηνεὺς τῆς Αὐτοκρατορίας καὶ μέγας λογοθέτης. Ὡς διερμηνεὺς διέπρεψε καὶ ἐπηνέθη διὰ τε τὴν πολιτικὴν περινοίαν, εὐμάθειαν καὶ τὰς ἀρετὰς αὐτοῦ. Πλὴν τῆς πολυκρότου περὶ κυκλοφορίας τοῦ αἵματος διατριβῆς αὐτοῦ, ἔγραψε καὶ πλείστα ἄλλα.

Κωνσταντῖνος ὁ Γορδάτος, ὁ καὶ Αἰλάς ἐπονομαζόμενος, γράψας περὶ τῆς τῶν Σφαιρῶν χρήσεως καὶ σύνοψιν ἱεῶς θεολογίας, καὶ συλλέξας κατὰ τὸν Α. Βλαστὸν πάσας τὰς ἐκδόσεις τοῦ διασημοῦ Ἄλδου Μανουκίου.

Ἰωάννης ὁ Τσελεπῆς, μαθητεύσας ἐπὶ δεκαπενταετίαν ἐν Πίση ὡς τρόφιμος τῆς ἐν Λιθόρῳ ἀνατολικῆς ἐκκλησίας. Ἐδίδαξεν ἐν Χίῳ φυσικομαθηματικὰ ἀπὸ τοῦ 1799—1821. Μετέφρασε πλείστα συγγράμματα, ἐξ ὧν οὐδὲν διεσώθη.

Δωρόθεος ὁ Πρώιος, ὁ ἀπαγχονισθεὶς ἐν Κωνσταντινουπόλει τὴν 10 Ἀπριλίου 1821. Ἐδίδαξε φυσικομαθηματικὰ ἐν Χίῳ μέχρι τοῦ 1798, εἶτα δὲ διηύθυνε τὴν ἐν Κουρουτσεσμέ ὑπὸ τοῦ Δημητρίου Μουρούζη ἰδρυθεῖσαν σχολὴν.

Ὁ προπάτωρ τοῦ Ἀδαμαντίου Κοραῆ, Ἄρτώιος ὁ Ρῥώιος, ἰατροφιλόσοφος, διδαχθεὶς ἐν Ρώμῃ τὴν ἑλληνικὴν καὶ λατινικὴν, καὶ θαυμασίας συνθέσας πινδαρικὰς ᾠδὰς.

Ὁ *Βαρδαλάχος*, γεννηθεὶς τῷ 1775 καὶ σπουδάσας τὴν ἰατρικὴν ἐν Παταβίῳ, γενόμενος δὲ καθηγητὴς τῶν μαθηματικῶν ἐν Βουκουρεστίῳ, σχολάρχης Χίου τῷ 1815, καὶ Ὁδηγοῦ τῷ 1820. Φλεγόμενος ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας νὰ ἴδῃ τὴν ἐλευθερωθεῖσαν Ἑλλάδα, ἀνεχώρησεν ἐξ Ὁδηγοῦ τῷ 1830, φθάνων δ' εἰς Αἴγιναν ὅπως ἐπισκεφθῆ τὸν φίλον καὶ συσπουδαστὴν αὐτοῦ Ἰωάννην Καποδίστριαν, ἐπνίγη, ναυαγήσαντος τοῦ πλοίου, ὁ ἀτυχὴς διδάσκαλος. Ἐγραψε ποικίλα συγγράμματα.

Νεόφυτος ὁ Βάμβας, γεννηθεὶς τῷ 1770, καὶ τὰ ἐγκύκλια ἐν Χίῳ παίδευθεὶς, ἠκροάσατο τῶν Ἀθανασίου Παρίου καὶ Δωροθέου Πρωΐου. Τῷ 1803 μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν ἔνθα ἐξοικονομήσας χρήματά τινα, ἀπῆλθεν εἰς Παρισίους καὶ ἠσχολήθη περὶ τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας. Τῷ 1815 κατὰ σύστασιν τοῦ Κοραῆ διωρίσθη διευθυντὴς τῆς ἐν

Χίῳ σχολῆς. Μεμνημένος εἰς τὰ τῆς ἐπαναστάσεως, παρέλαβε τοὺς ἐν τῇ σχολῇ τῆς Χίου φοιτῶντας Ὑδραῖους, μετέβη δὲ μετ' αὐτῶν εἰς Ὑδραν, καὶ διήγειρε τὸ φρόνημα τῶν νησιωτῶν· εἶτα ἠκολούθησεν εἰς Πελοπόννησον ὡς γραμματεὺς τὸν Δημήτριον Ὑψηλάντην. Ἐδίδαξεν ἐν Ἐπτανήσῳ μέχρι τοῦ 1828, τῷ 1834 διωρίσθη διευθυντὴς τῆς ἐν Σύρῳ σχολῆς, τῷ δὲ 1837 καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου. Ἐγραψε πολλά, ἀπέθανε δὲ τῷ 1855.

Κωνσταντῖνος ὁ Κοκκινάκης, γεννηθεὶς τῷ 1781 καὶ σπουδάσας ἐν Χίῳ καὶ Κωνσταντινουπόλει. Μεταβάς πρὸς τελειότεραν κατάρτισιν ἐν Βιέννῃ, καὶ ἀπορῶν χρημάτων, ἠναγκάσθη νὰ δεχθῆ θέσιν εἰς ἐμπορικὸν γραφεῖον. ἠσχολήθη εἰς μεταφράσεις ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ καὶ Γαλλικοῦ, τῷ δὲ 1816 τῇ προτροπῇ τοῦ Κοραῆ ἀνέλαβε μετὰ τοῦ Θεοκλήτου Φαρμακίδου τὴν ἐκδοσιν τῆς διακοπέισης φιλολογικῆς ἐφημερίδος *Λογίου Ἑρμοῦ*. Ἀναγκασθεὶς ὑπὸ τῆς Αὐστριακῆς κυβερνήσεως νὰ διακόψῃ τὴν ἐκδοσιν τῷ 1821 καὶ χαρακτηρισθεὶς ὡς συνένοχος τοῦ ἐθνικοῦ κινήματος, ἐφυλακίσθη, τῷ δὲ 1825 ἀποφυλακισθεὶς κατῆλθεν εἰς Αἴγιναν, ὅπου καὶ ἀπέθανε τῷ 1831. Ὁ Κοκκινάκης διέπρεψε καὶ ὡς ποιητῆς, καὶ δὴ Τυρταῖος πολεμικῶν θουρίων. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ ἀγῶνος πολλά τῶν ἐγερτηρίων αὐτοῦ ἐψάλλοντο μετ' ἐνθουσιασμοῦ καὶ μέχρι τῆς σήμερον δὲ—μοῖρα ζηλευτὴ διὰ σύγχρονον ποιητὴν—ἐφάμιλλον πρὸς τὴν Μασσαλιώτιδα τῶν Γάλλων σώζεται παρ' ἡμῶν ἐν ἔσμᾳ του εἰς πολλὰ χεῖλη καὶ πάσας τὰς καρδίας. Διότι, τίς ἐξ ἡμῶν δὲν γνωρίζει τὸν Ἑλληνα τοῦ ψάλλοντα :

ᾠ λυγερὸν καὶ κοπτερόν κλπ. ;

Καὶ πλείστους ἄλλους ἀκμάσαντας καὶ συντελέσαντας εἰς τὴν ἀναγέννησιν τῆς πατρίδος παραλείπομεν, ἀρκούμενοι εἰς ἐκεῖνον ὅστις καὶ μόνος ἠδύνατο νὰ τιμήσῃ τὴν νῆσον, τὴν κορωνίδα τῶν σοφῶν τῶν νεωτέρων χρόνων, τὸν Ἀδαμάντιον Κοραῆν, ὃν γλαφυρώτατα χαρακτηρίζει ὁ Θερεϊανὸς ἀποκαλῶν αὐτὸν ἀρχιτέκτονα καὶ ἀναμορφωτὴν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας, διαπρύσιον κήρυκα τῆς ἀρετῆς, τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς ἐλευθερίας, εἰσηγητὴν καὶ ἱεροφάντην νέων ἀρχῶν, ἔχοντα παρ' ἡμῶν τοιαύτην θέσιν, ὅταν ὁ Montaigne παρὰ Γάλλοις, ὁ Βάκων παρ' Ἀγγλοῖς, καὶ ὁ Θωμαζαῖος καὶ Λέσιγκ παρὰ Γερμανοῖς, ἀνεξάντλητον θησαυρὸν λόγων καὶ ἔργων ἐν ὠφελείᾳ τοῦ ἑλληνικοῦ γένους καὶ τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων».

*
* *

Μετὰ τὴν παρέμβασιν ταύτην ἐξιστορήσωμεν ἤδη τὰ τοῦ ἐμπορίου.

Ὁ Δημοσθένης ἐν τῇ πρὸς τὸν Λάκριτον παραγραφῇ (σ. 942) μνημονεύει Χίου ἐμπορίου διαμέμοντος ἐν Πόντῳ καὶ δανείσαντος χρήματα πρὸς τινα ναύκληρον ἐπὶ ὑποθήκῃ. Οἱ ἀρχαῖοι Χῖοι δὲν ἤρκοῦντο εἰς τὸ ἀνά τὴν Ἑλλάδα ἀκτοπλοικὸν μόνον ἐμπόριον, μεταφέροντες καὶ ἐκποιοῦντες ἀπὸ λιμένος εἰς λιμένα τὰ τε ἴδια καὶ τὰ ἔξωθεν ἐμπορεύματα, ἀλλὰ διὰ τοῦ ἀξιολόγου αὐτῶν ναυτικοῦ περιέπλεον τὰ παράλια τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Εὐρώπης, προσωρμιζόντο εἰς τὸν Εὐξείνιον καὶ τὴν Αἴγυπτον, ἐν ἧ, κατὰ τὸν Πολύαινον καὶ τὸν Στέφανον Βυζάντιον, εἶχον καὶ ἀποικίαν Χίαν καλουμένην, εἰς τὴν Τύρον, τὴν Καρχηδόνα, τὴν Κυρήνην, τὴν Μασσαλίαν, τὰς Σποράδας καὶ τὰς Κυκλάδας, μάλιστα δὲ εἰς τὴν ἱερὰν καὶ ἀνθοῦσαν τότε Δῆλον, εἰς ἣν μετέφερον χάριν ἐμπορίας τὰ προϊόντα ἀπάσης τῆς Ἑλλάδος.

Τὴν πρὸς τὸ ἐμπόριον κλίσιν τῶν ἀρχαίων ἐκληρονόμησαν καὶ οἱ νεώτεροι χῖοι, ἰδίᾳ δ' ἀνέπτυξαν αὐτὸ τὰ ἀνά τὴν ξένην διασπαρέντα τέκνα τῆς, τὰ τιμήσαντα καὶ τιμῶντα διὰ τῆς δραστηριότητος, φιλεργίας καὶ ἐμπορικῆς αὐτῶν ἰδιοφυΐας τὸ ἑλληνικὸν ὄνομα ἐν τῇ ξένη, τὰ ἄξια ταῦτα τέκνα τὰ καταστήσαντα τὸ ὄνομα Χῖος, συνώνυμον πρὸς τὰς λέξεις *τιμὴ καὶ πλοῖσις*, οἱ ἄνδρες οἱ καταστάντες ὁ ἐμπορικώτατος τῶν λαῶν τῆς Ἀνατολῆς, ἐκ τῆς πείρας καὶ τῶν φῶτων τῶν ὁπίων «κρέμανται» ὡς εἶπεν ὁ σοφὸς φιλέλληνας Θεόφραστος «καὶ ἐμπορικὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνος ἐλπίδες».

Πλουτήσαντες διὰ τῆς ἐμπορίας, τῆς οἰκονομίας καὶ τῆς λιτότητος, εὐτυχοῦντες δὲ καὶ προκόπτοντες ἐν τῇ ξένη, μεγάλως συνεισέβαλλον πρὸς τὸν καλλωπισμὸν τῆς νήσου, ἀνεγείραντες δημοσίαν σχολὴν, βιβλιοθήκην, νοσοκομεῖον, καὶ συντελοῦσι πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν κατοίκων, ὧν τὰ τέκνα παραλαμβάνοντες, ἐν τοῖς ἑαυτῶν γραφείοις, παντοειδῶς ὑποστηρίζουσιν. Ὁ Ὀλιβιέρος λέγει, «ὅτι ἅμα διέβη τὸν μικρὸν πορθμὸν, ἐνόμισεν ὅτι μετηνέχθη εἰς ἄλλην χώραν, εἰς ἄλλο κλίμα. Εἶδε τοὺς Ἕλληνας στεναζόντας, ὑπούλους, ἀπολιτεύτους, δειλοὺς, ἀμαθεῖς, δεισιδαίμονας· ἀλλ' ἐν Χίῳ εὗρεν ἄνδρας ἀπολαμβάνοντας ποιας τινος ἐλευθερίας, χρηστοὺς, εὐγενεῖς, πολμηροὺς, βιομηχάνους, πεπαιδευμένους καὶ πλουσίους». Τὰ αὐτὰ δ' ἐπαναλαμβάνει καὶ ὁ Ὀλλανδὸς Δάππερ καὶ ὁ Σατωβριάνδος καὶ ὁ Λαμαρτῖνος γράφων «ὅτι δὲν ἐγνώρισεν ἐν Εὐρώπῃ χώραν παριστῶσαν ὅψιν πλουσιωτέραν τῆς Χίου».

Μὴ ἔχοντες οἱ Χῖοι ἐτέραν ἀσχολίαν, παρεδίδοντο, μετὰ τὴν τῶν ἐγκυκλίων μαθημάτων παιδείαν, εἰς τὸ ἐμπόριον. Οἱ πλείστοι τούτων νεώτατοι ἀποστελλόμενοι εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ Σμύρνην τὸ

πρῶτον, κατάρθουν κατὰ μικρὸν διὰ τῆς οἰκονομίας καὶ τῆς ἀδιακόπου ἐργασίας νὰ πλουτῶσι, πλουτοῦντες δὲ νὰ ἐπεκτείνωσι τὰς ἑαυτῶν ἐργασίας, διὰ τῆς ἰδρύσεως ὑποκαταστημάτων καὶ εἰς ἄλλα μέρη. Ὅπου τῆς Ἑλλάδος καὶ ἂν ἀποκατέστησαν, τάχιστα ἢ πόλις αὕτη ἤμαζε, παρήμαζε δὲ εὐθύς ὡς οὗτοι ἀπεσύροντο. Παράδειγμα ἢ μικρὰ τοῦ Αἰγαίου νῆσος, ἢ Σύρος, εἰς ἣν μετὰ τὴν ἐκρηξιν τῆς ἐπαναστάσεως, καὶ τὰς ταύτην ἐπακολουθησάσας σφαγὰς, κατέφυγον σωζόμενοι ἀπὸ τοῦ φοβεροῦ ὀλέθρου, Σμυρναῖοι, Κυδωνιάται, Θεσσαλοὶ, Μακεδόνες, Φαρριανοί, Ὑδραῖοι καὶ Κρήτες, καὶ εἰς ἣν προσῆλθον ἐν ἔτει 1822 καὶ οἱ Χῖοι. Ἡ νῆσος αὕτη ἢ ὑπ' αὐτῶν ἀποικισθεῖσα, κατέστη ἢ ἐμπορικώτατη τῶν ἑλληνικῶν πόλεων. Διὰ τῆς ἐργασίας αὐτῶν καὶ τῶν ἄλλων ἀποίκων κατέστη γνωστὴ τοῖς εὐρωπαϊοῖς βιομηχάνοις, διὰ τῶν ἐνεργειῶν αὐτῶν ἤρξαντο προσωρμιζόμενα εἰς τὸν λιμένα αὐτῆς πάσης ἐθνικότητος πλοῖα, κομίζοντα διάφορα ἐμπορεύματα, καὶ καθιστῶντα αὐτὴν κέντρον ἐμπορικόν. Μέχρι δὲ πρό τιμων ἐτῶν ἀκόμη μόνον τὰ συναλλάγματα τὰ φέροντα τόπον ἐκδόσεως τὴν Σύρον δὲν ἐθεωροῦντο ὑποπτα ἐν ταῖς εὐρωπαϊκαῖς ἀγοραῖς. Περὶ δὲ τῆς ὑπολήψεως, ἧς ἀπελάμβανον οἱ Χῖοι παρὰ τοῖς εὐρωπαϊοῖς ἐργοστασιάρχαις, ἀρκοῦμεθα εἰς τὸ ἐξῆς γεγονός, ὅπερ ἠκούσαμεν οὐ μόνον παρὰ Χίων, ἀλλὰ καὶ παρ' αὐτῶν ἔτι τῶν Πελοποννησίων, τῶν σχεδὸν διαδεξαμένων σήμερον τοὺς Χίους ἐν Σύρῳ. Κατὰ τὸ 1840 καὶ κατόπιν ὅτε τὸ ἐμπόριον εὐρίσκετο ἀποκλειστικῶς εἰς χεῖρας τῶν Χίων, πλείστοι τῶν ἐν αὐτῇ μὴ τοιούτων ἐζήτησαν νὰ ἔλθωσιν εἰς διαπραγματεύσεις πρὸς τοὺς ἐν Εὐρώπῃ ἐργοστασιάρχαις, διὰ νὰ προμηθεύωνται ἀπ' εὐθείας τὰ εἶδη, ἅτινα ἠγόραζον διὰ τῶν Χίων. Τοσοῦτον ὅμως ὑπελήπτοντο τοὺς Χίους οἱ ξένοι, ἐνεκα τῆς τιμιότητος καὶ τῆς ἐμπορικῆς αὐτῶν τάξεως, ὥστε ἀπέστελλον εἰς τούτους τὰς ἐπιστολάς καὶ ἠρώτων ἂν οἱ γράψαντες ταύτας εἶνε Χῖοι, διότι ἄλλως δὲν ἐνόουν νὰ ἐκτελέσωσι τὰς παραγγελίας αὐτῶν, εἰμὴ μόνον ἂν προέμβαζον τὴν ἀξίαν τῶν παραγγελθέντων.

Στερεοῦμενοι οὕτω μικρὸν κατὰ μικρὸν, βλέποντες τὰς πιστώσεις αὐτῶν ἀδιαλείπτως αὐξανόμενας, εὐρίσκοντες δὲ τὸν ἐν Σύρῳ κύκλον τῶν ἐργασιῶν αὐτῶν λίαν περιορισμένον, ἀπεφάσισαν νὰ ἐκτείνωσι τὰς ἐπιχειρήσεις αὐτῶν, καὶ μεταβῶσιν εἰς τὰ κέντρα αὐτὰ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ ἐμπορίου, ἐν οἷς ἕτεροι συμπατριῶται αὐτῶν, νέοι τοῦ ἑλληνικοῦ ἐμπορίου Κολόμβοι εἶχον μεταβῆ, σωθέντες κατὰ τὴν καταστροφὴν, οἱ μὲν ὑπὸ Φαρριανῶν καὶ Ὑδραϊκῶν πλοίων, οἱ δὲ ὑπὸ ξένων φιλανθρώπων, παραλαβόντων καὶ ἀναδειξάντων αὐτοὺς ἐν τῇ ξένη ἐνεκα τῆς τιμιότη-

τος και τοῦ πρὸς τὴν ἐργασίαν ἔρωτος αὐτῶν. Τὰ στενὰ ὄρια τῆς διατριβῆς ταύτης δὲν ἐπιτρέπουν ἡμῖν νὰ ἐξιστορήσωμεν λεπτομερῶς τὴν Ὀδύσειαν τῶν προσφύγων τούτων, ὅτινες εἰθισμένοι ἐν τῷ πλούτῳ καὶ τῇ ἀφθονίᾳ, εὐρέθησαν αἴφνης ἄστεγοι καὶ ἀπροστάτευτοι. Ἄλλ' ὁ θέλων νὰ λάβῃ ἐντελῆ γνῶσιν τῶν δοκιμασιῶν ἃς ὑπέστησαν, ἃς ἀναγνώσῃ τὴν βιογραφίαν ἐνὸς τούτων, ἦν ὑπὸ τὸν τίτλον «Λουκῆς Λάρας» τοσοῦτ' ἡμερῶν χαριέντως ἀφηγήθη ὁ κ. Δ. Βικέλας.

Τί δὲ νομίζετε ὅτι ἀπέγειναν οἱ ὀλίγοι ἐκεῖνοι καὶ ἀπροστάτευτοι ἄνδρες, οἱ εἰς τὰ τέσσαρα τοῦ ὀρίζοντος ἄκρα διασπαρέντες μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Χίου, οἱ ἄνευ μέσου ἀρξάμενοι τοῦ ἐμπορικοῦ αὐτῶν σταδίου, καὶ τοσαῦτα ὑποστάντες δεινά; Οἱ ἄνδρες ἐκεῖνοι καὶ τὰ τέκνα αὐτῶν εἶνε σήμερον διεσπαρμένοι εἰς Λονδίνον, Μαγχεστρίαν, Λιθερπούλην, Μασσαλίαν, Ὀδησσόν, Ταϊγάνιον, Τεργέστην, Βιέννην, Κωνσταντινούπολιν, Καλκούτταν, Βομβάην, Ταυρίδα καὶ ἀλλαχοῦ, ἐν αἷς ἴδρυσαν καὶ διευθύνουσι μεγάλους ἐμπορικοὺς οἴκους· οἱ ἄνδρες ἐκεῖνοι εἶνε οἱ σήμερον ἀνά πάντα τὸν ἐμπορικὸν κόσμον γνωστοὶ Ράλλιδες, Σκυλίτζαι, Ἀργένται, Ροδοκανάκαι, Πετροκόκκινοι, Μαυρογορδάτοι, Πασπάται κτλ. οἱ τιμῶντες τὸ ἑλληνικὸν ὄνομα, οἱ τόσους νεαροὺς ἑλληνοπαίδας ἐν τοῖς ἑαυτῶν καταστάμασι χειραγωγούντες, οἱ τοσαύτας εὐεργεσίας πράττοντες, οἱ προθύμως πάντοτε τὸ χρῆμα αὐτῶν εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς πατρίδος συνεισφέροντες.

Διὰ τῆς ὠραίας ταύτης κατακλιῆδος θὰ ἐπεράτουν τὴν μικρὰν μου μελέτην παρουσιάζων, ὅπως ἐν τοῖς δράμασιν, ἀποθευμένους τοὺς ἥρωας, οὓς δὲν ἴσχυσαν νὰ καταβάλωσιν αἱ δοκιμασίαι καὶ αἱ συμφοραί, διότι ἐνίσχυνεν αὐτοὺς ἡ θεὰ ἐργασία διὰ τῶν δύο εὐρώστων βραχιόνων τῆς, τῆς ὁμοιοῦσας καὶ τῆς ἀλληλοβοηθείας· οὕτω θὰ ἐπεράτουν τὴν μελέτην μου, ἂν πικρὸν παράπονον Χίου δὲν ὑπελείπετο ἔτι ἐν τῇ καρδίᾳ μου, ἣτις μάτην συγκρατηθεῖσα ἐπὶ τοσοῦτον αἰσθάνεται ἤδη τὴν ἀνάγκην νὰ ἐκχύσῃ αὐτό.

Θὰ διακοπῶσιν ἄρα γε αἱ μεγάλαι χιακαὶ παραδόσεις τοῦ πατριωτισμοῦ, τοῦ δὲ Κοραῖ ὁ ἀπόγονοι θὰ μεταβληθῶσιν ἐξαίφνης εἰς ἀπατριδας κοσμοπολίτας; Ἄλλ' ἂν ὄχι, διατί τότε ὁ ἐκ Χίου μεταβαίνων εἰς τὴν Ἑσπερίαν, ἐνῶ ἀμέσως ἀναγνωρίζει τοὺς πατέρας, οὐδὲ νὰ διακρίνη δύναται τὰ τέκνα αὐτῶν, ἅτινα ξενικὴ ἀνατροφή, ξενικὴ γλῶσσα, ξενικὰ ἴσως αἰσθήματα εἰς ξένους καθ' ἑκάστην μεταβάλλουσιν;

Τόσον λοιπὸν ἀνάξια λόγου εἶνε τῶν γονέων τὰ χαρακτηριστικά, ὥστε οὗτοι μὲν μετὰ ζήλου ἀποφεύγουσι νὰ τὰ μεταδώσωσι, τὰ δὲ τέκνα μετὰ φρίκης νὰ τὰ ἀποδεχθῶσιν;

Καὶ ἡ γλῶσσα αὐτῶν ἡ ἑλληνικὴ τοσοῦτ' ὑποταπεινὴν καταγωγὴν ἀνακαλεῖ, ὥστε καὶ αὐτὰς τὰς ὀλίγας λέξεις, ἃς οἴκαδε ἐξέμαθον, ἂν ἀδυνατοῦσιν ἐντελῶς νὰ λησμονήσωσι, στρεβλοῦσι τοῦλάχιστον διὰ ξενικῆς προφορᾶς;

Τιμῶσιν ἀληθῶς τὸ ἑλληνικὸν ὄνομα οἱ ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ Χίοι, ἀλλ' ἔνεκα τῆς ἀνατροφῆς, ἣν δίδουσι τινες εἰς τὰ τέκνα αὐτῶν ἡ τιμὴ αὐτῆ πέπρωται μοιραίως νὰ ἐκλίπῃ. Οἱ κληρονόμοι τῶν μεγάλων τούτων Χιακῶν ὀνομάτων κατὰ μέγα μέρος μόνον τὸν πτερωτὸν πλοῦτον θὰ κληρονομήσωσιν, οὐχὶ δὲ καὶ τὴν ἀφθαρτὸν ἀρετὴν, ἣτις παρήγαγε τὸν πλοῦτον τοῦτον. Μετὰ φρίκης δὲ θ' ἀντηγήσῃ ἐν τῇ δούλῃ Χίῳ ἡ εἰδησις ὅτι ὑπάρχουσι τέκνα αὐτῆς, ἅτινα ἐνῶ δικαίωματι γένους καὶ κοινῶν ἀγῶνων καὶ δοκιμασιῶν ἠδύναντο νὰ ὦσιν ἀληθεῖς Χίοι, ἐπροτίμησαν νὰ γείνωσι.... ψευδο-ἄγγλοι, ψευδο-γάλλοι, ψευδο-ῤώσσοι!....

Ἄλλὰ στῶμεν ἐνταῦθα. Τὸ ἀμάρτημα, τὸ ἐγκλημα μᾶλλον, κατενοήθη καὶ ἡ ἐξάνησις ἤρξατο διὰ τῆς ἀποστολῆς ἑλληνοπαίδων τινῶν εἰς τὴν μητέρα Ἑλλάδα πρὸς ἐμάθησιν τῆς γλώσσης καὶ ἐδραίωσιν τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος. Μόνον διὰ τῆς τοιαύτης ἑλληνικῆς ἀνατροφῆς οἱ παῖδες τῶν Χίων θὰ καταστῶσιν ἄξιοι τῆς ὑπολήψεως τῶν ξένων, ὅπως ἐγένοντο καὶ οἱ πατέρες αὐτῶν. Μόνον διὰ τοιαύτης ἀνατροφῆς θὰ δύνανται νὰ μεγαλυνθῶσι δικαίως ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτῶν καὶ θὰ γίνωσιν ἄξιοι τοῦ τιμίου παρελθόντος τῶν πατέρων των, καὶ τῆς ἱεράς ἀποστολῆς, ἣν ἡ θεία Πρόνοια ἐνεπιστεύθη εἰς τοὺς Ἑλληνας τοῦ μέλλοντος.

Ἄλξι. Καράλης

ΤΟ ΚΕΛΛΙ ΤΟΥ ΧΤΙΚΙΑΣΜΕΝΟΥ

Ἐπεσεν ὄχι κἀνεὶς πανίσχυρος πρωθυπουργός, ὁ ὁποῖος ἐπὶ ἔτη μακρὰ ἐβάρυνε τὸν τράχηλον καὶ ἠλάφρυνε τὸν στόμαχον τῶν ἀντιπάλων του, ὄχι κἀνὲν ἐπίσημον καὶ βαρὺ οἰκοδόμημα ἐλκῦον διὰ τῆς ἰστορίας του τοὺς περιηγητὰς ἀπὸ τὰ πέρατα τοῦ κόσμου, ἢ συνδεόμενον μὲ τοπικὰς ἀναμνήσεις καὶ συνδραυλίζον τὰς φατρίας καὶ πληροῦν τὸν τύπον μὲ διατριβὰς, ὡς ἡ Porta Reale τῆς Κερκύρας. Ἐπεσεν ἀπὸ τὴν φοβερὰν θύελλαν τὴν συντρίψασαν τὰς κυπαρίσσους καὶ παρασύρασαν τὸν σιδηρόδρομον, μία ἀσήμαντος φωλεὰ ἐκ τούβλων, ἕνας περιεργὸς οἰκίσκος ἐστημένος ἐκεῖ παρὰ τὸν Ἀι-Θανάσην ἐπὶ τεσσάρων λιτομοῦ ἰε'. Ἀπρίλιος.

θίνων στύλων, ήρειπωμένος, ξεσβεστωμένος με φαινομένης τας σαθράς σανίδας του, ως πλευρά θνησιμαίου, άνευ αξίας δια τόν ιδιοκτήτην, άνευ ενδιαφέροντος δια τόν κόσμον.

Και ή πτώσις του, θλιβερά αντίθεσις προς την αναζώσαν φύσιν, μου άνέμνησε την ιστορίαν του, ιστορίαν μικράν και σκοτεινήν, άλλ' αρκετά περίεργον.

Θά είνε τώρα δέκα πέντε και πλέον έτη, αφ' οτου μίαν ώραίαν Παρασκευήν, ήμέραν προσεγγίσεως του *Iorio*, απέβιάσθησαν εις τόν λιμένα μας δύο περίεργοι ξένοι. Ό εις ήτο άνήρ ύψηλός και ισχνός με παρειάς κοίλας και νοσηρώς έρυθράς, με μακράν ξανθόλευκον κόμην και μακρόν επίσης και παρημελημένον γένειον, παλαιωμένα ένδύματα και ύφος αγέρωχον· ο σύντροφός του ήτο γυνή, ή μάλλον από σώμα γυναικός, ισχνή, κοντή, βλογιοκομμένη, άλλοίθωρος, φλύαρος, εύκίνητος, σεισοφυοσα, και έφαινετο ως υπηρέτρια του άνδρός· τó σώμα και αί κινήσεις της έχορήγησαν άμέσως και τó όνομά της· οι φαιδροί και φιλοσκώμμοτες λεμβούχοι του λιμένος την ώνόμασαν «κολοθήν», και όταν, άργότερα, έγνώσθη τó όνομά της «Μαρία» έζησε και απέθανεν υπό τó όνομα «*Μαρία ή κολοθή*». Ό ύψηλός και ισχνός ξένος δέν έφαινετο μέν πλούσιος έκ τής περιβολής του, άλλ' έπλήρωνε πλουσιοπάροχα εις άργυρά στιλπνά νομίσματα, έλκύσας ούτω την ύπόληψιν των λεμβούχων εύθους έξ αρχής· και όταν ο καπετάν-Γιαννακός, ο χωλός προϊστάμενος τής εταιρίας των λεμβούχων, ύψώσας την κεφαλήν από του βιβλίου και διευθετήσας τά όμματούάλιά του ήρώτησε με σοβαρότητα τόν επιμόχθως κωπηλατοϋντα Μούχλιον:

— Έ μουρέ Μούχλιο, έχουμε πολλούς επιβάταις σήμερα ;» ο Μούχλιος έδειξε δια τού οφθαλμού τόν ξένον και άπήντησεν·

— Έχουμε ένανε πάξιζι για χίλιους.

Άφου απέβιάσθησαν, ο μέν ύψηλός καλοπληρωτής συρθείς επιπόνως μέχρι του καφνείου άνεκλίθη επί σκληρού σκαμνίου, καταληφθείς υπό βηχός, άνέλαβε δε τας φροντίδας του περαιτέρω ταξειδίου ή *κολοθή Μαρία*. Έπλησίασεν εις ένα άμαξηλάτην, και άφου δια νευμάτων συνεννοήθη περι τής άμάξης, ήθέλησε να έρωτήση και περι ξενοδοχείου.

— Έκει έντω λοκάντα, mangiare, dormire κύριος ;

— Μουρέ Νιζάμηη, έφώναξεν ο άμαξηλάτης, είνε Ιταλιάνα, μουρέ έλα να πουλήσης όσα ξέρεις. Ό κληθείς Νιζάμης προσήλθεν, ένα χρησιμεύση ως διερμηνεύς, και ή Ιταλις επανέλαβε την έρώτησιν της:

— Έκει έντω λοκάντα ;

— Μπράβο, μπράβο, si, si, λοκάντα λέει! έχει και παράχει.

— Mangiare ? επανέλαβεν ή Ιταλις, έξηγοϋσα την λέξιν δια χιρονομίας.

— Μπράβο, μπράβο· να ψήσωμ' ένα πεταλάκι, άιντε !

— No ; mangiare dè l'carne.

— Carne λέει ; κριάς Παρασκευή σήμερα !! τί, σκυλιά είμαστε ;

— No σκυλί, agnello, capito ;

— Ταρνάνα μας, είπεν ο Νιζάμης, άπελπισθείς να συνεννοηθί.

— Τσίμπι, τσίμπι, τσάρδι . . .

— Άντιό Γλαρέντζα και Κατάκωλο, προσέθεσαν έν χορῶ οι συναθροισθέντες περίξ λεμβούχοι, και ή πτωχή Ιταλις ήρυθρίασεν έξ άμηχανίας, όταν έπλησίασεν ο βήχων κύριος. Άπηύθυνεν Ιταλιστί τόν λόγον προς την Μαρίαν και άνέβησαν άμφοτεροι εις την άμαξαν.

— Υπάρχει ξενοδοχείον εις την πόλιν σας ;

Έρώτησε με άσθενή φωνήν, άλλ' εις καθαράν Έλληνικήν.

— Άκούς λέει· πολλά όχι ένα, άπήντησεν ο άμαξηλάτης.

Άλλά φθάσας εις την πόλιν, δέν κατώκησεν επί πολύ εις τó ξενοδοχείον· ένοικίασεν ολόκληρον μίαν από τας μεγαλειτέρας οικίας και έγκατεστάθη εκεί έν ολθῶ και έν άνέσει· την έπίπλωσε κομψότατα, έστησε πολύτομον βιβλιοθήκην και την περιέβαλε με κήπον και με άνθη.

Περιττόν να τó είπω· από την πρώτην ήμέραν τής άφιξείας του, απέβη τó ζήτημα τής ήμέρας έν τή πόλει μας. Εις τας μικράς κοινωνίας, όπου οι άνθρωποι γνωρίζουν άλλήλους άκριβέστατα, όπου τά κρυφότερα μυστήρια ξεψαχίζονται και σχολιάζονται τά μυχιαίτατα αισθήματα, φαινόμενον τοιοϋτον ήτο φυσικόν να κινήση την περιέργειαν όλων και να προκαλέση έρεύνας και κατοπτεύσεις μέχρι κακοηθείας.

Τό πρώτον θύμα του ενδιαφέροντος τούτου υπήρξεν ή πτωχή Μαρία· οι παντοπωλαιοι, οι οινοπωλαιοι, οι καπνοπωλαιοι, οι έμποροι, οι άχθοφόροι, ένῶ έθηλάκωνον τó άργυροϋν της νόμισμα, έκρινον χρέος να τής αποτεινουν πάντοτε και την έρώτησιν:

— «Τί είνε ο άφέντης σου ;»

— «Πρόξενος είνε τάφεντικό ;»

— «Τί δουλειά κάνει ο κύριός σου ;»

— «Ντικη του ντουλειά, άπήντα ή Μαρία, κάνε και σύ ντικη σου· τί μελει για άλλο; cospetto di Baccho !»

Ό ξένος έν τούτοις ούδένα έπλησίαζεν· ή ζωή του έμερίζετο μεταξύ του κήπου, τής βιβλιοθήκης και τής πρόκουμαίας, όπου συνήθως περιεπάτει με βραδύ και κανονικόν βήμα, ιστάμενος ένίοτε έν άναπνή βαθείας.

Ὁ καφετζής, ὁ περιβολάρης, ὁ χαρτοπώλης, πᾶς ἄνθρωπος, μεθ' οὗ ἀντήλλαξε καὶ μίαν ἔστω λέξιν, ἔδαιμονίζετο νὰ σχετισθῆ μαζί του.

— « Ἄγαπᾷ τίποτε ἄλλο ὁ κύριος ; εἴμεθα πρόθυμοι νὰ σᾶς χρησιμεύσωμεν, καὶ γιὰ τὴν πατρίδα, ἂν θέλετῆ νὰ σταίητε τίποτε, ψά- ρια, αὐγοτάραχα. . . . »

Καὶ ὅμως, — φαινόμενον μοναδικὸν διὰ τὸν τόπον μας—ὄλαι αὐ- ταὶ αἱ ἔρευμαι καὶ τὰ τεχνάσματα ἀπέβησαν μάταια, καὶ ἄλλο δὲν ἠμπόρεσαν ν' ἀνακαλύψουν, παρ' ὅτι ὠνομάζετο Μενέλαος, ὅτι ἦτο φθι- σικός καὶ εἶχε σταλῆ ὑπὸ τῶν ἰατρῶν πρὸς ἀνάρρωσιν εἰς τὸ κλίμα μας, καὶ—ἐκεῖνο ποῦ ἐφαίνετο—ὅτι ἦτο πλούσιος, καὶ, κατὰ πᾶσαν πιθα- νότητα συναγομένην ἐκ τῆς προφορᾶς του, κατήγετο ἐκ Κωνσταντι- νουπόλεως ἢ τῶν πέριξ αὐτῆς. Καὶ ἐξ ἀνάγκης παρηγορήθησαν μὲ ὑποθέσεις.

Καὶ ἐπειδὴ ἦτο ἀνάγκη ἐνὸς ὀνόματος διακριτικοῦ, τοῦ ἐδόθη τὸ προχειρότερον : ὁ κύρ Μενέλαος ὁ Χτικιασμένος· ἐπειδὴ δὲ οὐδ' ἐγὼ ἔμαθόν ποτε ἄλλο ὄνομά του, ἀνάγκη πᾶσα νὰ τὸν καλῶ μὲ τὸ θλιβερόν αὐτὸ ἐπώνυμον «ὁ Χτικιασμένος». Παρῆλθον μῆνες, καὶ ὁ Χτι- κιασμένος οὐδόλως μετεβλήθη· κατ' ἀρχὰς ἐλάμβανε συχνὰ ἐπιστολάς, ὧν ἡ ἐπιγραφή ἦτο γεγραμμένη ἰταλιστί : *Adelaide Corsi*· καὶ αἱ ὁποῖαι παρεδίδοντο εἰς τὴν Μαρίαν, οὕτως εἰπεῖν κατὰ συνθήκην. Ἄλλ' ἀργότερα αἱ ἐπιστολαὶ ἠραιώσαν καὶ κατήνησε νὰ λαμβάνῃ μόνον μίαν κατὰ δίμηνον, μὲ τὴν αὐτὴν περίεργον διεύθυνσιν : *Adelaide Corsi*.

Μίαν ἡμέραν—γεγονὸς ἀξιοσημείωτον—προσεκάλεσεν ἰατρόν· καὶ ἐπειδὴ ὁ προσκληθεὶς ἦτο φίλος μου, δὲν εἶδα τὴν ὥραν νὰ καταβῆ καὶ νὰ τὸν ἐρωτήσω.

— Φώτισέ μας λοιπόν, ἀδελφέ, τί φαινόμενον εἶνε αὐτό ;

— Φθισικός, μοῦ εἶπεν ὁ ἰατρός· ὑποπτεύω πῶς ἔχει σπῆλαιον εἰς τὸν δεξιὸν πνεύμονα, ἀλλὰ δὲν μάφισε νὰ τὸν ἐξετάσω καλᾶ.

— Τί σῆθελε λοιπόν ;

— Νὰ τοῦ δώσω μίαν δόσιν μορφίνης, διότι βασανίζεται ἀπὸ αὐπνίαν.

— Καὶ δὲν σοῦπε τίποτε παραπάνω ; πῶς μιλεῖ ; πῶς βήχει ; πῶς εἶνε τὸ σπῆλαιον ; . . .

— Σὲν ἓνας πλούσιος φθισικός.

— Τίποτε λοιπόν δὲν θὰ μάθωμεν.

Εἶχε περάσῃ πλέον τοῦ ἔτους, ὅταν ὁ Χτικιασμένος ἐγκατέλιπε τὸ

κάτω πάτωμα τῆς οἰκίας του καὶ περιωρίσθη εἰς μόνον τὸ ἐπάνω· τότε προσεκάλεσεν ἐκ νέου τὸν ἰατρόν.

— «Κυττάξατέ με, τοῦ εἶπε, θ' ἀργήσω ν' ἀποθάνω ;»

Ὁ ἰατρός ἠθέλησε νὰ τὸν ἐνθαρρύνῃ, ἀλλ' ἐκεῖνος ἐμειδίασε.

— Δὲν σᾶς φαίνεται πολὺ περίεργος ἡ πορεία τῆς νόσου μου ;

— Πραγματικῶς, πολὺ βραδεία, ἐψιθύρισεν ὁ ἰατρός σχεδὸν ἄκων· ἀλλὰ τίποτε περισσότερον.

Μετὰ τινὰς μῆνας κατέβη εἰς τὸ κάτω πάτωμα, καὶ τὰ ἐξοδὰ του, φανερά, περιωρίσθησαν, τοῦθ' ὅπερ ἠλάττωσε τὴν ὑπόληψίν του καὶ ἀφῆρεσε τὸ «κύρ» ἀπὸ τὸ «κύρ Μενέλαος»· ὠνομάσθη ἀπλῶς «ὁ Με- νέλαος ὁ Χτικιασμένος». Τότε ἔσχε τὸ πρόσθετον ἀτύχημα νὰ χάσῃ τὴν ὑπηρέτριάν του· τὴν κολοβὴν Μαρίαν, ἡ ὁποία εἶχε πλέον καταπτήση προσωπικότητος ἀναπόσπαστος τῆς μικρᾶς πόλεως· ἀπέθανεν ἐκ διφθε- ρίτιδος ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν. Καὶ τότε ἐβεβαιώθη πλέον ὅτι ἦτο Ἴταλῆ καὶ καθολικὴ, συνεπῶς ὅτι ἐψόφησεν, ἀλλὰ δὲν ἀπέθανε· διότι τὴν αὐτὴν ἡμέραν μετεκλήθη ἐκ Πατρῶν ὁ καθολικὸς ἱερεὺς μὲ τὸν πλατύ- γυρον πῖλον καὶ τὴν ἐκήδευσεν. Ἄνδρες καὶ παιδία ἠκολούθησαν τὴν κηδείαν τῆς, αἱ δὲ γυναῖκες συνωστίζοντο εἰς τοὺς ἐξώστους διὰ νὰ ἴδουν καὶ σχολιάσουν τὸν φραγκόπαπαν ἢ παπαφάρον.

— «Μπᾶ τρομάρα νὰ τοῦρθη ! κειὸ φοροῦν καπέλλο ἀντὶς γιὰ κα- λιμαῦκι !»

— «Μπᾶ κακὴ ζᾶλη ! κειὸ τραγουδᾷ ἀντὶς νὰ ψέλνουν !»

— «Βρωμόσκυλα, καῦμένε !»

Ὁ Χτικιασμένος τῆς ἔστησε ξύλινον μνημεῖον καὶ ἐπὶ τοῦ μαύρου σταυροῦ, παρήγγειλε νὰ γράψουν ἰταλιστί :

Adelaide Corsi

1828—1883.

Ἄλλὰ χεὶρ ἐξηγητοῦ ἐσημείωσεν ὑποκάτω διὰ κιμωλίας, πρὸς γινῶ- σιν τῶν μεταγενεστέρων :

Ἐρθάδε κεῖται

Μαρία ἡ Κολοβή.

Μετὰ τὸν θάνατον τῆς Μαρίας ἢ τῆς *Adelaide*, ὁ Χτικιασμένος ἄφησε τὸ ἐνοικιασμένον πάτωμα καὶ περιωρίσθη εἰς ἓν μόνον δωμάτιον. Ἐκτοτε ἡ ζωὴ του κατέστη σκληρά· ἡ νόσος τὸν κατέβαλλε, καὶ μό- λης ἐσύρετο· ἔβηχε συχνότατα, ἤρχισε νὰ ἐμπνέῃ τὸν φόβον εἰς τὴν γειτονίαν, ἀκόμη καὶ τὰ χρήματά του ἐτίθεντο ὑπὸ καθάρσιν, καπνι- ζόμενα διὰ θεοῦ. Ἐτρέφετο σχεδὸν μὲ μόνον γάλα καὶ ἐνίοτε κἀνὲν

αυγόν, τὸ ὁποῖον ἔβραζεν ὁ ἴδιος. Ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν προσβαλλόμενος ὑπὸ νέας αἰμοπτυσίας, κατέπιπτεν εἰς τὴν κλίνην, καὶ τότε τὸν ἐνεθυμεῖτο ἡ φιλανθρωπία. Ἡ μήτηρ τῆς οἰκοδεσποίνης του καὶ ἄλλη μία γραῖα, τῆς ὁποίας ὁ μονογενὴς υἱὸς εἶχεν ἀποθάνῃ ἀπὸ φθίσειν, ἤρχοντο πρὸς νοσηλείαν του· τοῦ ἔβραζον τὸ γάλα, ἔπλυνον τὰ ματωμένα μανδήλια καὶ τοῦ παρείχον δαψιλεῖς συμβουλὰς ἰατρικὰς καὶ ἠθικὰς· ἀλλ' ὅταν ὀπωσοῦν ἀνελάμβανε, τὰς ἠὲ χαρίζεται καὶ τὰς ἀπήλαττε τοῦ κόπου νὰ ξαναέλθουν.

— Τώρα εἶμαι πολὺ καλά, ἔλεγε μειδιῶν, δὲν εἶνε ἀνάγκη νὰ βασανίζεσθε· εὐχαριστῶ. Καὶ ὅμως παρετείνετο ἡ ζωὴ του· μυστηριώδεις καὶ ἀνεξήγητον φαινόμενον τῆς τύχης ἢ τῆς προνοίας! ν' ἀποθνήσκη ἡ μνηστευμένη νέα ἡ πλήρης υἰγείας, κάλλους, ὀνείρων καὶ πόθων, καὶ νὰ ζῆ ὁ ἑτοιμοθάνατος φθισικός, ὁ μὴ ἔχων τεμάχιον ἄρτου, ἢ τὰ τυφλὰ ἐκείνα καὶ κωφὰ καὶ ἀνάπηρα ἐκτρώματα τὰ ἐπαιτοῦντα τὸν ὄβολόν.

Ἄλλ' ὁ δυστυχὴς Χτικιασμένος θὰ εἶχεν ἄλλως ὑπολογίσῃ· διότι μετ' ὀλίγον τὰ χρήματά του ἐξέλιπον ἐντελῶς· δὲν εἶχεν οὔτε τὸ ἐνοίκιον νὰ πληρώσῃ· καὶ τότε διὰ πρώτην φοράν ἠναγκάσθη νὰ ζητήσῃ.

Ὁ οἰκοδεσπότης του εἶχε κτίσῃ εἰς τὰ ὄρια τῆς ἀμπέλου του τὸν οἰκίσκον ἢ μᾶλλον τὴν φωλεάν, ἡ ὅποια κεῖται σήμερον ἐνώπιόν μου συντετριμμένη ἀπὸ τὴν θύελλαν, διὰ νὰ χρησιμεύῃ ὡς καταφύγιον τοῦ ἀγροφύλακος ἐν καιρῷ χειμῶνος· ἡ θέσις δὲν ἦτο ἐξοχος· ἦτο χθαμαλὴ πλησίον τοῦ χάνδακος, ὅπου ἐκόαζον οἱ βάτραχοι ἀπὸ τοῦ Μαρτίου μέχρι τοῦ Ὀκτωβρίου, περιβαλλομένη ἀπὸ βάτους καὶ ἀσφοδέλους. Οἱ ἀσφοδέλοι, ὅταν ἤνθουν, εἶχον ἀληθῶς ποιᾶν τινα χάριν, ἀλλὰ χάριν ψυχράν, νεκρικὴν.

Ἐν τούτοις ὁ Χτικιασμένος ἐζήτησεν αὐτὴν τὴν φωλεάν ὡς κατοικίαν καὶ ὁ καλὸς οἰκοδεσπότης, τὸ μὲν εὐγνωμονῶν δι' ὅσα εἶχεν ὠφελθῆ ἐξ αὐτοῦ, τὸ δὲ προθυμούμενος ν' ἀπαλλάξῃ τὸν οἶκόν του ἀπὸ τὸ μῖασμα, δι' ὃ οἱ γείτονες παρεπονοῦντο, τοῦ παρεχώρησε τὴν φωλεάν ἐκείνην, ἡ ὁποία εὐθὺς μετωνομάσθη ἀρμυδιῶς «τὸ κελλι τοῦ Χτικιασμένου».

Ἐκεῖ μετέφερον τὸ στρώμά του, μίαν ξυλίνην πολυθρόναν, τὸ μόνον ἐπιπλὸν ποῦ τοῦ ἔμενε, καὶ ἐν βιβλίον μὲ κίτρινον ἐξώφυλλον, τὸ μόνον λείψανον τῆς πλουσίας ἄλλοτε βιβλιοθήκης του, τὴν ὁποίαν εἶχε πωλήσῃ ἐκ διαλειμμάτων. Ἐκεῖ ἔζησε τὰς τελευταίας ἡμέρας του, ζῶν ἀμφίβολον καὶ βασανισμένην, καὶ ἐκεῖ μίαν ὠραίαν ἑαρινὴν ἡμέραν—τὴν ἡμέραν ἀκριβῶς τοῦ Πάσχα—εὐρέθη νεκρὸς ἐπὶ τῶν σανίδων, μὲ συνεσπασμένα τὰ γόνατα, τὰς χεῖρας ἐπὶ τοῦ στήθους καὶ

θλιβερῶς ἡμικλείστους τοὺς κρυσταλλωμένους ὀφθαλμούς του.

Οἱ διερχόμενοι ἐκεῖθεν καὶ οἱ ἀγροφύλακες ἔβλεπον συχνὰ τὸν αἰγοτρόφον γαλακτοπώλην νὰ σταματᾷ ἐκεῖ τὰς ζωηρὰς αἰγὰς του καὶ νὰ ἀνέρχηται βραδέως τὴν στενὴν καὶ σαθρὰν κλίμακα τοῦ κελλίου διὰ νὰ κενώσῃ μισὴν ὁκᾶν γάλακτος εἰς τὸ παλαιὸν πήλινον ἀγγεῖον, τὸ ὁποῖον ἔτεινεν ὁ Χτικιασμένος, ἐξάγων τὴν σκελετώδη χεῖρά του.

— Τὸ πληρῶνεσαι τὸ γάλα; τὸν ἠρωτήσαμεν μίαν ἡμέραν.

— Πῶ, ἔτσι κᾶνε χάρισμα τὸ δίνω!

— Καὶ ποῖος σὲ πληρῶνει;

— Μὲ πληρῶνει πᾶσα μῆνα ἓνα δασκάλα ἀπὸ τὸ Νιοχώρι.

— Τί μυστικὴ φιλανθρωπία, τί περίεργο δασκάλα!

Συνήθως ἐκείτετο ἐπὶ τοῦ στρώματος καὶ ἠκούομεν μόνον τὸν ἀπληπισμένον βῆχά του, ἀλλ' ἐνίοτε ἔφερε τὴν πολυθρόναν πρὸς τὴν θύραν καὶ ἡ νεκρικὴ κεφαλὴ του ἐνέβαλλε τὴν φρίκην εἰς τὰ παιδιὰ καὶ τὰς γυναῖκας καὶ ἐκίνει τὸν οἶκτον τῶν ἀνδρῶν. Ἐθεᾶτο δὲ μὲ βλέμμα ἀπαθὲς καὶ ἀφηρημένον τὸν διερχόμενον κόσμον, τοὺς ζωηροὺς καὶ ρωμαλέους νεανίας, τοὺς πτωχοὺς Ἀμπλιανίτας, τοὺς ὠχροὺς πλουσίους, τοὺς κεκυφότας γέροντας καὶ τοὺς ὀλίβιους μεμνηστευμένους, τοὺς ἐπαίτας καὶ πέραν ἐκεῖ πρὸς ἀνατολὰς, τὰ λευκάζοντα μάρμαρα τῶν τάφων· καὶ ἀπέδιδε τοὺς χαιρετισμοὺς τῶν διαβατῶν μὲ ἐλαφρὸν κίνημα τῆς κεφαλῆς καὶ τὸ θλιβερόν του μειδιάμα, διότι πᾶσα λέξις ἐτιμωρεῖτο μὲ παροξυσμὸν βηχός. Ὅταν ἦλθεν ἡ ἀνοιξίς καὶ ἤνθησαν οἱ πένθιμοι ἀσφοδέλοι, κατέβη μετὰ πολλοῦ κόπου, συνέλεξεν ὀλίγα ἄνθη καὶ τὰ ἔθεσεν εἰς τὴν ὀπὴν τοῦ κελλίου του. Ἐκτοτε δὲν ἔλειψεν ἀπὸ τὴν ὀπὴν ἐκείνην τὸ ποτήριον μὲ τὰ ἄνθη τῶν ἀσφοδέλων, καὶ τοῦτο ἤρχεσε διὰ νὰ δώσῃ εἰς τὸν δυστυχῆ καὶ νέον ὄνομα· «ὁ χτικιασμένος μὲ τὰ σπερδοῦκλια» τὸν ὠνόμαζον οἱ κηπουροί, «ὁ ἀσφοδέλος λιμῶν» ἡστείζοντο οἱ λογιώτεροι.

Ἡ χαρὰ τῶν πανηγύρεων ἐπέρασεν ὑπὸ τοὺς πόδας του· πῶς ἄρα γὰ νὰ ἤχουν εἰς τὰ ὦτά του οἱ κρότοι των ὄπλων καὶ οἱ καλπασμοὶ τῶν ἵππων καὶ αἱ φαιδραὶ ἰαχαὶ τῶν πανηγυριστῶν! ἢ μήπως δὲν τὰ ἤκουε κᾶν, ξένος παντὸς τοῦ περιβάλλοντος, ἀτενίζων εἰς κόσμον ἄλλον, εἰς περισσότερον φῶς! Ἄν τούλάχιστον ἡ θρησκεία ἔχυνε βάλαμον ἐλπίδος εἰς τὴν θλιβεράν ψυχὴν του! Ἄλλ' οὐδὲν σημεῖον ἑμαρτύρε' δυστυχῶς τοιαύτην παραμυθίαν.

*
*

Ἦτο ὄψιμον τὸ Πάσχα κατ' ἐκεῖνο τὸ ἔτος· καὶ οἱ πολῖται, ἀφοῦ ἔφαγον καὶ ὑπνωσαν ἀναπληροῦντες τὴν νηστείαν καὶ τὴν ἀϋπνίαν τῆς

μεγάλης εβδομάδος, ἐξήλθον μὲ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου διὰ νὰ ἴδουν καὶ προσκυνήσουν τὰ «Κορίσματα». Τὰ παιδιά μὲ τὰς λαμπάδας των καὶ οἱ ἄνδρες μὲ τὰς γυναϊκάς των, νέοι καὶ γέροντες, πτωχοὶ καὶ πλούσιοι, φουστανελλάδες καὶ φραγκοφόροι καὶ πανωβρακάδες, ὅλοι μὲ καινουργῆ περιβολὴν καὶ εὐθυμον φυσιογνωμίαν ἀνέμενον τὴν τελετὴν ὁμιλοῦντες περὶ τῶν ἀρνίων των, ἐνῶ κατὰμαυρος καὶ ἀπειλητικὸς ἴστατο ἐν τῷ μέσῳ ἐπὶ βαρελίου ὁ χάρτινος Ἰούδας κρατῶν εἰς τὴν χεῖρα τὸ μανδήλιον μὲ τὰ ἀργύρια, καὶ μέλλων διὰ χιλιοστὴν φορὰν νάποτιση διὰ πυρπολήσεως τὸ παράνομον σφάλμα του.

Εἰς ἄλλα μέρη ἡ τελετὴ τῆς Ἀγάπης γίνεται ἐντὸς τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλ' ἡμεῖς ἔχομεν καὶ πρὸς τοῦτο τὸ Ἑρῶδ' ἡμῶν. Ἐντὸς αὐτοῦ, μεταξὺ τοῦ τάφου τοῦ Βότσαρι καὶ τοῦ ἀνδριάντος τοῦ Βύρωνος, πλησίον τῶν παλαιῶν βομβῶν καὶ τῶν θραυσμένων κανονίων, ἐορτάζομεν τὴν ἔξοδον, ψάλλομεν τὸν ἐπιτάφιον, τὰ μνημόσυνα, τρισάγια, ἐντὸς αὐτοῦ τελοῦμεν καὶ τὴν Ἀγάπην τῆς Ἀναστάσεως.

Ἡ τελετὴ ἐφάνη ἥδη, ὁ δαιμονισμένος πάταγος τῶν μάσκων καὶ τρομπονίων ἀμιλλᾶται πρὸς τὰς ὠρυγὰς τῶν εὐσεβῶν ψαράδων καὶ μόλις ἀκούεται κατὰ διαλείμματα τὸ χαρμόσυνον «Χριστὸς ἀνέστη...» τῶν παιδιῶν, προηγεῖται ὁ σταυρὸς μὲ τὰ ἐξαπτέρυγα καὶ ἀκολουθοῦσιν οἱ ἱερεῖς ἐν στολῇ περιστοιχιζόντες τὰς ἀγίας εἰκόνας, φερομένας ὑπὸ παιδιῶν ἢ ἀνδρῶν παιδιοφρόνων. Ὁ Χριστὸς, ἡ Παναγία, ἡ Ἀνάστασις, ὁ ἅγιος Σπυρίδων καὶ ἡ ἀγία Παρασκευὴ παρελαύνουσι βραδέως, ἐνῶ ὁ πυρπολητής, θηλακώσας ἀρκετὰς δεκάρας, βιάζεται νὰ τελειώσῃ μὲ τὸν ταλαίπωρον Ἰούδαν καὶ μὲ τὸ κοινόν.

Αἶφνης δύο, τρεῖς, πέντε, ἕξ, ἐκ τῆς ὁμηγύρευς ἀποσπῶμενοι σπεύδουσι πρὸς τὸ νοσοκομεῖον· τούτους ἀκολουθοῦν ἄλλοι καὶ ἄλλοι καί, διαδιδόμενου τοῦ κινήματος, ὁ χῶρος τῆς πλατείας μένει κενός. Δύο ἀγροφύλακες, κρατοῦντες ἀπὸ τοὺς ὦμους καὶ τοὺς πόδας, ἐκόμεζον εἰς τὸ νοσοκομεῖον τὸ σῶμα τοῦ ἀθλίου χτικιασμένου· τὴν περιέργειαν διαδέχονται τὰ σχόλια...

« Σήμερον ἦρε νὰ πεθάνῃ ποῦ ὁ κόσμος ἀνασταίνεται ! »

— « Θαύρη ἀνοιχτὴ τὴν πόρτα τοῦ Παραδείσου· ἦτον ἅγιος ἄνθρωπος ».

— « Τούλάχιστον μάρτυς ».

— « Περίεργος ὑπαρξίς ! »

— « Δυστυχισμένον πλάσμα ! »

Καὶ ἐπαναλαμβάνεται ἀπὸ στόματος εἰς στόμα ὁ βίος τοῦ δυστυχῆ καὶ ἐπαναφέρονται εἰς τὴν μνήμην τὰ ὀλίγα ἀνέκδοτα ποῦ ἦσαν

γνωστὰ καὶ σκυθρωπάζουσι αἱ μορφαὶ καὶ βραδύνεται τὸ βῆμα, ὡς ἂν ἡ εἰκὼν ἐκείνη τοῦ θανάτου νὰ ἐπεκράτησεν εἰς τὰ στήθη ὄλων, ἐνῶ πυρσοροτεῖ καὶ καίεται ὁ χάρτινος Ἰούδας, καὶ διαβάζει ὁ παπᾶς τὸ Εὐαγγέλιον εἰς διαφόρους γλώσσας.

« Γκιουνλερίν μπιριντὲ ἀκοάμ βακτητηνά . . . »

Νικᾶ ἡ λύπη τὴν χαρὰ καὶ ἐγὼ εἰσῆλθον εἰς τὸ νοσοκομεῖον, ὅπου εὔρον τὸν ἀνθυπίατρον τῆς ὑπηρεσίας.

— « Λυπηρὰ σύμπτωσης· ἀλήθεια ».

— « Θὰ μὲ βάλῃ σὲ βάσανα νὰ κάνω νεκροφίαν Λαμπριάτικα ».

Καὶ διέταξε νὰ τὸν τοποθετήσουν εἰς τὸ μάρμαρον τοῦ νεκροτομείου, ἐνῶ ἐγὼ ἐφρικίων μὴ ἀντέχων μῆτε νὰ μείνω μῆτε νὰ φύγω.

Αἶφνης εἰσῆλθεν εἰς τὸ νοσοκομεῖον μία νέα καὶ κομψὴ κυρία. Εἶτε ἡ ψυχὴ μου ἦτο διατεθειμένη οὕτως, εἶτε ἡ νέα ἐκείνη εἶχεν ἀσυνήθη ἔκφρασιν, μοῦ ἔκαμεν εὐθὺς ἰδιαιτέραν ἐντύπωσιν ἢ το μελανιέμων, ὑψηλὴ καὶ ἰσχνή· δὲν εἶχε κανονικοὺς χαρακτῆρας, καὶ τὸ δέρμα τῆς ἀκόμη ἐφαίνετο ἐσκληρυμένον, τὰ χεῖλη τῆς ἦσαν ὠχρά, ἐφαίνοντο αἱ φλέβες τοῦ λαιμοῦ καὶ τῶν κροτάφων τῆς, καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς ἀκόμη ἦσαν μικροὶ καὶ στακτεροί· ἀλλ' εἰς τὴν ὄψιν τῆς διεχύετο τόση ψυχὴ, τόσο ἀίσθημα, ὥστε εὐθὺς σοῦ ἐπεβάλλετο, ὡς ἀνωτέρας φύσεως ὄν.

— Κύριε ἀνθυπίατρε, ἔφεραν ἐδῶ τὸ πτώμα τοῦ δυστυχῆ χτικιασμένου ; καὶ αἱ χεῖρες καὶ τὰ χεῖλη τῆς ἔτρεμον, ἐνῶ ὠμίλει.

— Μάλιστα, κυρία.

— Δὲν εὐρέθη τίποτε εἰς τὸν νεκρὸν του ; ἔγγραφα, σημειώσεις, χαρτοφυλάκιον ;

— Εὐρέθησαν μάλιστα αὐτὸ τὸ χαρτοφυλάκιον καὶ αὐτὸ τὸ βιβλίον.

Ἡ μελανιέμων νέα τὰ ἔλαβε καὶ κάνεις δὲν ἐσκέφθη νὰ τὴν ἐμποδίσῃ· ἤνοιξε τὸ χαρτοφυλάκιον καὶ εἰς μίαν σελίδα παρετήρησα ζωγραφισμένον διὰ μολυβδοκονδύλου ἓνα σταυρόν.

Ἐρριψα ἐν βλέμμα καὶ εἰς τὸ βιβλίον ἦσαν τὰ *Mémoires d'un suicidé* τοῦ Maxime du Camp, καὶ ἔφερον εἰς τὸ περιθώριον σημειώσεις διὰ μολυβδίδος.

Ἵπέδειξα τὸ πρᾶγμα εἰς τὸν ἱατρὸν καὶ τὸν ἠρώτησα διὰ τοῦ βλέμματος, ἂν δὲν ὑπόπτειεν αὐτοκτονίαν· ἐκείνος ἀνύψωσε τοὺς ὦμους.

— Θὰ τὸ ἰδοῦμε, ἐψιθύρισε. Ἐν τούτοις ἡ νέα, ἀφοῦ περιεργάσθη ἐπὶ μικρὸν τὸ βιβλίον καὶ τὸ χαρτοφυλάκιον·

— Ἐλπίζω, εἶπεν ἔτι μᾶλλον τρέμουσα, ὅτι θὰ μ' ἐπιτραπῇ νὰ τὸν κηδεύσω, διότι εἶνε συγγενῆς μου.

— Συγγενῆς σας ! ἀπὸ ποῦ εἶσθε ;

— «Είμαι δασκάλα ἐδῶ εἰς τὰ περίχωρα· διὰ τὴν κηδεῖαν ἐμποδίζει τίποτε ; . .

— Τίποτε, ἀνάγκη μόνον νὰ γείνη πρὶν ἢ νεκροψία.

— Νεκροψία ! εἶπεν ἡ γυνὴ καὶ ἔρρηξε τρομερὰν κραυγὴν· αἱ χεῖρες αὐτῆς συνεσπάρθησαν εἰς τὸν ἀέρα, συνεσπάρθη καὶ τὸ πρόσωπον, καὶ ἔπεσεν ἐπίστομα ἐπὶ τοῦ πλακοστρώτου· ἐκ τῆς πτώσεως ἔθραυσθησαν, ὡς φαίνεται, οἱ ὀδόντες τῆς καὶ ἀφρὸς αἱματόεις ἐξήρητο τοῦ στόματός τῆς, ἐνῶ τὸ σῶμά τῆς ἐσφάδαζεν ἐναγωνίως.

Ἡρχισα καὶ ἐγὼ νὰ ὠχρῶ καὶ νὰ τρέμω.

— Πήγαίνε, μοῦ εἶπεν ὁ ἰατρός—εἶνε ἐπιληπτικὴ—σ' εὕρισκω στὴν πλατεῖαν.—au revoir.

Μεσολόγγιον, Ἀπρίλιος 1893.

Α. Τραυλαντώνης.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΠΕΡΙ ΙΑΠΩΝΙΑΣ'

ΕΛΛΗΝΟΣ ΤΑΞΕΙΔΙΩΤΟΥ

Κόβε 18/30 Νοεμβρίου 1892.

Δοθείσης μοι εὐκαιρίας νὰ περιέλθω ὀλίγας πόλεις τῆς ἀπωτάτης Ἀνατολῆς, δίδω ἐνταῦθα ὅσον οἶόν τε περιληπτικὴν καὶ ἄνευ ἀξιῶσεων σημειώσιν τῶν ὄσων ἐκίνησαν τὸ ἐνδιαφέρον καὶ τὴν περιέργειάν μου, παρεισάξας γενικά τινα, τὰ ὅποια ἤντησα ἐκ διαφόρων πηγῶν. Τὸν ἐπιθυμοῦντα πλείονα καὶ λεπτομερέστερα, παραπέμπω εἰς τὸν ὁσημέραι αὐξοῦσα ἀριθμὸν ἀγγλοαμερικανικῶν, γερμανικῶν, γαλλικῶν καὶ ἰαπωνικῶν συγγραμμάτων· ἱστορίαν ἰδίως τῆς ἰαπωνικῆς τέχνης ὑφ' ὅλας αὐτῆς τὰς ἐκδηλώσεις θέλει εὔρει ἐν τῷ διτόμῳ συγγράμματι τοῦ Γάλλου Luis Gonse, ἐπιγραφόμενον: «L'art Japonais», «ἡ ἰαπωνικὴ τέχνη». Εἶνε ἴσως γνωστὸν ὅτι ἡ Σινικὴ καὶ ἡ Ἰαπωνία ἐπιτρέπουσι τοῖς ξένοις νὰ διαμένωσι καὶ ἐμπορεύωνται εἰς ὠρισμένας μόνον παραλίους πόλεις. Τούτων αἱ κυριώτεραι ἐν Κίνα εἶνε: Shanghai, Swatow, Ningpo, Formosa, Chefo καὶ Canton ἀνοιγεῖσαι τῷ εὐρωπαϊκῷ ἐμ-

Σημ. Δ. Π. Αἱ ὁδοπορικαὶ αὐταὶ σημειώσεις ἐγράφησαν ἄνευ ἀξιώσεως παρ' Ἑλληνος ἰατροῦ ἐπισκεφθέντος πρό τινας τὰς ἀπωτάτας ἐκεῖνας χώρας, δημοσιεύομεν δὲ αὐτὰς εὐχαρίστως, καίπερ στερουμένης φιλολογικοῦ χαρακτῆρος, καὶ διότι εἶνε αἱ πρῶται ἑλληνιστὶ γραφεῖσαι ἀτομικαὶ ἐντυπώσεις περὶ τῶν χωρῶν αὐτῶν καὶ διότι περιέχουσι πληροφορίας χρησίμους, ἀναγομένας εἰς τὰ αὐτῶν ἐλληρικὰ συμφέροντα.

πορίῳ μετὰ πολέμους καταλήξαντας εἰς τὴν ὑπογραφὴν συνθηκῶν τὸ 1842 ἐν Nankin, τὸ δὲ 1858 ἐν Tientsin.

Ἄλλὰ πολὺ πρότερον οἱ Ἄγγλοι εἶχον ἐγκατασταθῆ εἰς τὰ πρόθυρα τῶν Σινικῶν θαλασσῶν, κύριοι γενόμενοι τῆς κατὰ τὰ Μαλαικὰ στενά χερσονήσου Μαλάκκας καὶ πλειοτέρων νήσων, ὧν αἱ κυριώτεραι εἶνε ἡ νῆσος Penang καὶ ἡ νῆσος Singapore. Καὶ ἡ μὲν νῆσος Penang παρεχωρήθη τῷ 1785 ὑπὸ τοῦ Rajah τῆς Queda τῷ ἄγγλῳ πλοίαρχῳ Light διὰ τὴν Ἑταιρίαν τῶν Ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν ἐπὶ ἔτησίᾳ πληρωμῇ 10000 μεξικανικῶν δολλαρίων. Μικρὰ ἀλλὰ λίαν θελεκτικὴ νῆσος εἶνε εὐρὺς κατάφυτος κῆπος, ἐντὸς τοῦ ὁποίου κεῖνται τῆδε κακεῖσε αἱ τῶν Εὐρωπαίων—Ἄγγλων κυρίως καὶ ἴσως ἰσαριθμῶν Γερμανῶν—οἰκίαι. Τὸ ἐμπόριον αὐτῆς ἀκμαῖον ἄλλοτε, ἤρχισε πρό τινων ἐτῶν νὰ ἐκπίπτῃ. Ἡ δὲ Singapore, καταληφθεῖσα τὸ 1819 ὑπὸ τοῦ πλοίαρχου Stamford Raffles, ἠνώθη πρὸς τὴν Penang τὸ 1825 ἐδρα διοικήσεως γενομένη. Μεγαλειτέρα τῆς Penang καὶ ἐπίσης ὠραία ἔχει εὐρύτατον καὶ πλούσιον βοτανικὸν κῆπον, μουσεῖον, καλὰς ὁδοὺς προσλαβοῦσα μέγα μέρος τοῦ ἐμπορίου τὸ ὁποῖον ἐγένετο ἄλλοτε ἐν Penang. Ἀφ' οὗτου δὲ (1886) ἐγένετο ἀπόπειρα κατοχῆς αὐτῆς ὑπὸ τῶν Ρώσων, οἱ Ἄγγλοι ἐργάζονται ἀκαταπαύστως εἰς ὑψωσιν ὀχυρωμάτων κατὰ τὴν εἴσοδον τοῦ λιμένος ὡς ἐπίσης καὶ εἰς Penang καὶ εἰς Hongkong.

Ἡ τελευταία αὕτη πρὸς τὴν δυτικὴν παραλίαν τῆς Σινικῆς κειμένη παρεχωρήθη τοῖς Ἄγγλοις ὑπὸ τῶν Κινέζων μετὰ τὸν πόλεμον (τὸν τοῦ Ὀπίου ἐπικληθέντα) δυνάμει τῆς ἐν Nankin ὑπὸ Henri Pottinger καὶ Kewing ὑπογραφείσης συνθήκης (29 Αὐγ. 1842) «νὰ κατέχηται ἐς αἰεὶ ὑπὸ τῆς αὐτῆς Βρετ. Μεγαλειότητος, τῶν κληρονόμων καὶ διαδόχων αὐτῆς.» Ἡ παραχώρησις αὕτη συνωδεύετο ὑπὸ 22 ἑκατομμυρίων μεξικανικῶν δολαρίων πολεμικῆς ἀποζημιώσεως. Τὴν σχεδὸν ἄδενδρον ἄλλοτε καὶ ἀκαρπον ταύτην νῆσον, ἐνδίαίτημα ἀλιέων καὶ πειρατῶν ἐν διαστήματι ὀλίγων σχετικῶς ἐτῶν οἱ Ἄγγλοι ἐκαλλώπισαν ὡς πόλιν εὐρωπαϊκὴν, κατέστησαν δὲ τὸ σημαντικώτερον ἐμπορικὸν κέντρον τῆς ἀπωτάτης Ἀνατολῆς, διότι ἐδῶ συγκεντροῦται πᾶν ὅ,τι ἡ Σινικὴ καὶ αὕτη ἀκόμη ἡ Ἰαπωνία παράγουσι διὰ τὴν εὐρωπαϊκὴν ἀγοράν, ἐντεῦθεν δὲ ἀποστέλλονται τὰ διὰ τὰ δύο ταῦτα κράτη προωρισμένα εὐρωπαϊκὰ προϊόντα. Μεγάλαι ὠραῖαι καὶ εὐρεῖαι οἰκοδομαὶ στολιζοῦσι τὴν πόλιν, ὁδοὶ κάλλιστα ἐστρωμένα καὶ πάντοτε καθαραὶ, δημόσιοι κῆποι, δένδρα ὑψηλὰ σύσκια, πρό τινων ἐτῶν μόλις φυτεθέντα, εὐρὺ πεδῖον διὰ ἵπποδρομίας, football καὶ criquet, σειρὰ λιθίνων γεφυρῶν ἐνουσῶν

μεταξύ άλλήλων λόφους ἢ ράχεις ὄρεων, ὅπου ἡ ἀγγλικὴ ιδιοτροπία μόνη ἠδύνατο νὰ εὕρῃ μέρος κατάλληλον πρὸς οἰκοδομὴν μεμονωμένων ἐνίοτε οἰκιῶν, σιδηρόδρομος αἰωρητὸς ἀνερχόμενος εἰς ὕψος 1200 ἀγγλικῶν ποδῶν ἐπὶ ὄρους, ἐπὶ τοῦ ὁποίου εὐρίσκεται ἄλλη πόλις ἔχουσα δύο ξενοδοχεῖα πρώτης τάξεως, νοσοκομεῖον, κοιμητήριον τέλος τόσον καλῶς διατηρούμενον ὥστε καὶ ὡς περίπατος χρησιμεύει καὶ προσωρινῇ μετὰ κάματος ἀνάπαυσις τοῖς μὴ ἀκόμη λαβοῦσι δικαίωμα διαμονῆς ἐν αὐτῷ

Ἐκάστη τῶν ὧν ἐμνήσθη νήσων ἐκτὸς τῆς εὐρωπαϊκῆς συνοικίας ἔχει καὶ τμήμα ἀποκλειστικῶς ὑπὸ ἐγγωρίων (Μαλαιῶν, Ἰνδῶν τινῶν καὶ κυρίως Κινέζων) κατοικούμενον. Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον οὐχὶ λίαν καθάριον καὶ εὖοσμον δίδει τῷ ξένῳ ἰδέαν περὶ τῆς σινικῆς ζωῆς, συμπληρουμένην διὰ τῆς ἐπισκέψεως τῆς ὀκτώρων ἀπὸ Hongkong ἀπεχούσης καθαρῶς (;) κινεζικῆς πόλεως Canton. Στενοτάτας ἔχουσα ὁδὸς (ὅπως τὰ πεζοδρόμια τῆς ὁδοῦ Ἑρμοῦ) καὶ κακὴν ἀποδιδούσας ὁσμήν, οἰκίας δὲ ἰσογείους καὶ πυκνάς ἢ πόλις αὕτη παρέχει τῷ ἐπισκέπτῃ θέαν τῆς ὁποίας τὸ πρωτότυπον ὀφείλεται εἰς τὴν ἑκτακτον ἀνὰ τὰς ὁδοὺς κίνησιν, τὰ πλούσια καταστήματα, τὰς πρὸ αὐτῶν ἀνηρτημένας ἐρυθρὰς χρυσαῖς καὶ μαύρας ἐπιγραφάς, καὶ τοὺς πολυαριθμούς καὶ πολυχρόους ἐκ χάρτου μεγάλους φανούς, ὅσιν διαρκoῦς ἐνετικῆς ἢ μάλλον κινεζικῆς ἐορτῆς δίδοντας ὅλη τῇ πόλει. Ἀλλὰ ἀφοῦ τις ἐπισκεφθῇ τὸν ναὸν τῶν ὠμοτήτων, τὸν ναὸν τὸν περιέχοντα τὰ ἀγάλματα 500 θεοτήτων (μεταξύ τῶν ὁποίων εὕρηται καὶ τὸ ἀγαλμα τοῦ Μάρκου Polo), τὴν πενταόροφον παγόδαν, τὴν τῶν Κινέζων ὠραίαν λέσχην, τὰς φυλακὰς, τὸ μέρος εἰς τὸ ὁποῖον ἐκτελοῦνται αἱ θανατικαὶ ποιναὶ (αἵτινες κυρίως συνίστανται εἰς τὸν διὰ σπάθης ἀποκεφαλισμὸν) ὅπου πάντοτε βλέπει τις ἢ αἷμα νωπὸν τῆς προτεραιᾶς ἢ μίαν ἢ καὶ πλείους κεφαλὰς, τὸ κοιμητήριον ἐν ᾧ οἱ νεκροὶ διαιτῶνται εἰς δωμάτια ἐντὸς ξυλινῶν θηκῶν, τῶν ὁποίων ἡ ἀξία πολλάκις ἀνέρχεται εἰς 4 ἢ 5000 φρ., ἀφοῦ τέλος διαβῇ διὰ τῆς ταταρικῆς συνοικίας ὅπως ἴδῃ τοὺς κοινὰ μετὰ τῶν Κινέζων ἔχοντας τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς φυσιογνωμίας Τατάρους, δὲν θὰ βλέπῃ τὴν ὥραν νὰ ἐξέλθῃ τοῦ δαιδάλου τούτου τῶν πνιγερῶν δρόμων, ὅπως ἀναπνεύσῃ ὀλίγον καθαρὸν ἀέρα καὶ ἀφαιρέσῃ τὸ πιεζόν τὰ στήθη αὐτοῦ βάρος. Σημειωτέον δὲ ὅτι μετὰ τὸ Πεκίνον αὕτη εἶνε ἡ μεγαλειότερα πόλις τῆς Σινικῆς καὶ ἡ ἐμπορικωτέρα.

Οἱ πλεῖστοι τῶν Κινέζων μὲ τὴν γνωστὴν τοῖς πᾶσι μορφήν κιτρινήν, καὶ ἄτριχον, ἔχοντες ἐξυρισμένον τὸ ἥμισυ ἐμπροσθεν μέρος τῆς κε-

φαλῆς, ἐνῷ ὀπισθεν κρέματα μακρὰ μέχρι τῶν ποδῶν πολλάκις ἐν βόστρυχι κόμη, ἐργάζονται κινεῦνται περιφέρονται, μόνον τὸ ἀπὸ ὀσφύων μέχρι γονάτων μέρος τοῦ σώματος αὐτῶν κεκαλυμμένον ἔχοντες, γυμνὸν δὲ τὸ λοιπόν. ἄλλοι φέρουσιν ἐλαφρὰν τινα ἐνδυμασίαν, οἱ δὲ ἐν σχέσεσι μετὰ τῶν ξένων ἐρχόμενοι καὶ οἱ ἀνωτέρας κοινωνικῆς τάξεως φέρουσι κατὰ τὸ μάλλον ἢ ἥττον πλοῦσια ἐκ μετὰξῆς ἐνδύματα. Ὁμοίως δὲ πως καὶ αἱ γυναῖκες ἐνδύονται, ὥστε ἂν οἱ ἄνδρες δὲν ἔφερον τὴν μακρὰν κόμην, θὰ ἐδυσκολευτό τις ἐκ πρώτης ἐντυπώσεως νὰ εἴπῃ ἂν τὸ πρὸ αὐτοῦ ὄν εἶνε γένους ἀρσενικοῦ ἢ θηλυκοῦ.

Ἡ τροφή των εἶνε λιτὴ ἐξ ὀρύζης καὶ παστῶν ἢ καὶ νωπῶν ἰχθύων συνισταμένη, ἀλλ' ἐκτίθεται ἐν πινακίοις εἰς τὰ ὄμματα τοῦ ξένου τοιαύτη, ὥστε πᾶν ἄλλο ἢ ὄρεξιν νὰ γευθῇ αὐτῆς ὑποκινεῖ· κατὰ τινὰς περιγηγῆτας, τρώγουσι καὶ κρέας ἵππων, καμήλων καὶ κύνων. Δύο ἐξ ἀπλοῦ ξύλου ἢ ἐλεφαντόδοντος λεπτοὶ ραβδίσκοι 8—12 δακτύλων μήκους χρησιμεύουσιν αὐτοῖς ὡς κοχλιάριον, περόνιον καὶ μάχαιρα. Ἐν δαιτῶνται δὲ οὐ μόνον εἰς τὰς ἐπὶ τῆς ξηρᾶς οἰκίας ἀλλὰ οἰκογενειακῶς καὶ ἐντὸς μικρῶν πλοιαρίων καὶ λέμβων (sampan καλούμενων), δι' ὧν μεταφέρουσιν ἐπιβάτας ἢ ἐμπορεύματα. Κυβερᾷ δὲ τὴν λέμβον κωπηλατεῖ, ἀναβιβάζει ἢ καταβιβάζει τὰ ἰστία (ἔχοντα σχῆμα πτερυγῶν πεταλούδας) μὲ τὸ βρέφος ἐπὶ τῆς ράχews αὐτῆς ἢ σύζυγος τοῦ Κινέζου βοηθουμένη ἢ ὑπ' αὐτοῦ ἢ ὑπὸ τῶν τέκνων ἀρρένων ἢ θηλέων.

Κατηγορήθησαν οἱ Κινέζοι ἐπὶ συνήθει ἐκτρώσει, βρεφοκτονίᾳ καὶ ἐκθέσει βρεφῶν. Ἄλλ' ὁ ἰατρός κ. Morache ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐν Πεκίνῳ ἐνδιατρίψας ἀποκρούει τὴν τοιαύτην κατηγορίαν, βεβαιῶν ὅτι τὰ ἐγκλήματα ταῦτα δὲν εἶνε συνηθέστερα τῶν ἐν Εὐρώπῃ. Πολλὰ ἀληθῶς πτώματα βρεφῶν εὐρίσκονται συχνὰ ἀνὰ τὰς ὁδοὺς, ἀλλ' ὁ θάνατος αὐτῶν ὀφείλεται οὐχὶ εἰς βίαν ἀλλ' εἰς μολυσματικὰς ἀσθενείας (διφθερίτιδα κτλ.), αἱ ὁποῖαι ἐπιπολάζουσιν εἰς πάσας τὰς Κινεζικὰς πόλεις. Ἐγκαταλείπουσι δὲ αὐτὰ εἰς τὰς ὁδοὺς ὡς στερούμενοι τῶν πρὸς ταφὴν ἐξόδων (ἐξ οὗ ἐπὶ τὸ οἰκονομικώτερον καὶ ἡ συνήθεια τοῦ καίειν τὰ πτώματα). Διότι κατὰ τὸν κ. Morache, πάντοτε πενία ἐντελής μαστίζει τοὺς Κινέζους, οὕτως ὥστε εἰς τὴν ἀστυνομίαν τοῦ Πεκίνου μόνον εἶνε ἐγγεγραμμένοι 70,000 ἐπαιτῶν, ὅτινες ἀναγνωρίζουσι καὶ ἀρχηγὸν «πρίγκιπα τῶν ἐπαιτῶν» λεγόμενον. «Τὸ θέρος καὶ τὸν χειμῶνα, γράφει ὁ ἰατρός Morache, πλανῶνται ἄνευ ἐνδυμάτων τὸ στήθος καὶ τὴν κοιλίαν μόλις κεκαλυμμένον ἀπὸ βρωμερᾶ ράκη . . . Πολλάκις ὑπὸ θερμοκρασίαν — 10 βαθμῶν εἶδομεν ταλαιπώρους γυναῖκας φερούσας βρέφη μὴ συμπληρώσαντα τὸ ἔτος ὑπὸ τεμάχια

καλύμματος· ἄπορον ἀληθῶς πῶς δὲν ἀποθνήσκουσιν ὅλοι τὸν χειμῶνα !» Ὁ πρίγκιψ τῶν ἑπαιτῶν, ἀληθῆς δύναμις ἐν καιρῷ στάσεων καὶ παραχῶν ἀφοῦ δύναται νὰ διαθέσῃ τοιοῦτον στρατόν, ὑποχρεοῦται ὡς αἰεὶ ἐγκλημά τι διαπραχθῆ, νὰ ἀνακαλύψῃ τὸν ἐγκληματίαν μεταξὺ τῶν ὑπηκόων του, ἀδιάφορον ἂν εἴνε πράγματι ἔνοχος, ἢ ἂν ὁ ἀληθῆς ἔνοχος ἀνήκῃ εἰς τὸ σῶμά του.

Τὸ Σινικὸν κράτος μεθ' ὅλα ταῦτα εἴνε τόσο ἐυρύ, ὥστε καταβάλλει κατ' ἔτος εἰς τὸ ἀγγλικὸν ταμεῖον 17,000,000 λιρῶν μόνον εἰς ἀντάλλαγμα τοῦ Ἰνδικοῦ ὀπίου. Ἡ χρῆσις τούτου εἴνε λίαν ἐξηπλωμένη, κατέχει δὲ παρὰ Κινέζοις τὴν αὐτὴν θέσιν ἣν παρ' Εὐρωπαίοις ὁ καφῆς, ὁ καπνὸς καὶ τὸ οἶνόπνευμα. Ὅπως τὰ προϊόντα ταῦτα, οὕτω καὶ τὸ ὄπιον ὅταν γίνηται κατάχρησις αὐτοῦ, παράγει βλάβας θανατηφόρους. Ἀλλὰ ἡ χρῆσις αὐτοῦ, ἡ μεμετρημένη, κατὰ τὸν ἱατρὸν Morache καὶ πολλοὺς ἄλλους παρατηρητάς, δὲν βλάπτει, εἴνε δὲ τονωτικὴ καὶ βοηθεῖ πᾶν εἶδος ἐργασίας. Λόγω καθαριότητος, ἡσυχίας καὶ ἀσφαλείας οἱ Εὐρωπαῖοι κατοικοῦσιν ἀποκεχωρισμένοι τῶν ἐγχωρίων ἐπὶ γηπέδων, τὰ ὅποια παρεχώρησεν αὐτοῖς ἡ Σινικὴ ἀρχή.

Τὸ αὐτὸ δὲ συμβαίνει καὶ ἐν Ἰαπωνίᾳ· καὶ μέχρι μὲν τοῦ 1853 μόνον οἱ Ὀλλανδοὶ εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ διαμένωσιν ἐπὶ τοῦ νησιδίου Decima, τὸ ὅποιον παρέδωκεν αὐτοῖς ἡ κυβέρνησις μετὰ τὴν γενικὴν ἐξολόθρευσιν τῶν χριστιανῶν κατὰ τὸ 1838· τὸ δὲ 1853 μετὰ τὰς ἀπειλάς τοῦ ἀμερικανοῦ commodore Perris, ἡ κυβέρνησις ἠναγκάσθη διὰ συμβάσεων τοῦ 1853 καὶ 1857 νὰ ἀνοίξῃ τοῖς ξένοις τὸ Nagasaki, Nicgata, Hakodata, Yokohama, Osaka, Kobe καὶ πᾶσαν πόλιν 24 μίλια ἀπέχουσαν ἐνὸς ἐκάστου τῶν ἄνω λιμένων· πρὸς δὲ καὶ ἡ πρωτεύουσα Tokio (ἀρχαία Yedo) εἴνε ἐλευθέρᾳ τοῖς ξένοις, καίπερ μὴ ὑπαγομένη εἰς τοὺς διὰ συμβάσεων ἀνοικτούς λιμένας. Ἀλλ' ὁ θέλων νὰ περιέλθῃ τὰς πόλεις τοῦ ἐσωτερικοῦ ὅπου εὐρίσκονται τὰ κειμήλια τῆς Ἰαπωνικῆς τέχνης, ὀφείλει νὰ λάβῃ παρὰ τοῦ ὑπουργείου μέσον τοῦ προξενείου ἢ τῆς πρεσβείας τοῦ εἰς οὐ ἀνήκει ἔθνους, εἰδικὸν πρὸς τοῦτο διαβατήριον. Ἐν τῷ διαβατηρίῳ πρέπει νὰ ὀρίζωνται αἱ πόλεις εἰς ἃς ὁ αἰτῶν θέλει νὰ μεταβῆ—καὶ συμφέρον εἴνε νὰ ὀρίσῃ ὅσον τὸ δυνατόν πλειοτέρας—ὁ χρόνος τῆς ἐν αὐταῖς διαμονῆς—3 τὸ πολὺ μῆνας—πρὸς δὲ καὶ ὁ σκοπὸς τῆς εἰς αὐτάς μεταβάσεως· λόγοι ὑγείας φέρονται συνηθέστερον.

Κατὰ τὴν βραχεῖαν ἐν Ἰαπωνίᾳ ἢ Νιππωνίᾳ (χώρα τοῦ ἀνατέλλοντος ἡλίου) διαμονὴν μου ἠδυνήθην νὰ ἐπισκεφθῶ ἐκ μὲν τοῦ λιμένος Yokahama, εἰς τὸν ὅποιον πρῶτον προσήγγισε τὸ φέρον με ἀτμόπλοιο,

τὴν πρωτεύουσαν Tokio, τὰς πόλεις Nikko καὶ Camekura, ἐκ δὲ τοῦ λιμένος Kobe τὰς πόλεις Nara, Osaka καὶ Kioto. Ὅ,τι ἐν ταῖς διαφόροις ταύταις πόλεσιν ἀξιοθαύμαστον ὀφείλεται εἰς τὴν θρησκευτικὴν ἀρχιτεκτονικὴν. Οἱ ναοὶ (templi) τῆς Σχεντοϊκῆς καὶ Βουδδικῆς θρησκείας καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς εὐρισκόμενα ἔργα τῶν ζωγράφων εἴνε τὰ μνημεῖα τῆς Ἰαπωνικῆς τέχνης. Κτισμένοι ἐκ ξύλου χαμαικυπαρίσσου (hinoki) κυρίως ἐπὶ λόφων ἐν μέσῳ δασῶν, πάντες ἔχουσι τὸ αὐτὸ σχῆμα, τὴν αὐτὴν διαίρεσιν, τὴν ἐσωτερικὴν διακόσμεισιν καὶ τὸν πλοῦτον μόνον διαφέροντες. Τὴν προσοχὴν ἐπισύρει πρῶτον εἶδος τι προπυλαίων Tori καλούμενον καὶ συνιστάμενον ἐκ δύο καθέτων ὑψηλῶν ἀλλὰ λειῶν δοκῶν (ἐκ ξύλου ἢ λίθου ἢ ὀρειχάλκου), τῶν ὁποίων αἱ κορυφαὶ ἐνδύνονται δι' ἄλλης δοκοῦ ὀριζοντείου, κάτωθεν δὲ αὐτῆς παραλλήλως καὶ εἰς μακρὰν ἀπόστασιν εὐρηται ἄλλη ἐπὶ τῆς ὁποίας ἀναρτῶνται αἱ προσφοραὶ ἢ αἱ γραπταὶ παρακλήσεις καὶ προσευχαίτων πιστῶν. Ὁ ναὸς κεῖται εἰς τινα ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ Tori περιεκλεισμένος ἐντὸς ἐνὸς ἢ δύο τοίχων καὶ περιστοιχούμενος ἀπὸ ἄλλα εἶδη παρεκκλησιῶν οὕτως εἰπεῖν, ἀφιερωμένων εἰς διαφόρους θεότητας, ἀπὸ παγόδας, νιπτῆρας, κωδωνοστάσια, ὀρειχαλκίους λαμπτήρας ἐντὸς τῶν προαυλίων, οἰκήματα διὰ τοὺς ἱερεῖς, τὰς ἱεράς χορευτρίας, τοὺς ἱεροὺς ἵππους. Ὁ θέλων νὰ ἐπικαλεσθῇ τὴν θεότητα κρούει τύμπανον ἐκεῖ εὐρισκόμενον ἢ σημαίνει κώδωνα ἢ κυτῶν τὰς παλάμας ζητῶν διὰ τοιοῦτων μέσων νὰ ἐπισύρῃ τὴν προσοχὴν τῆς θεότητος, εἶτα δὲ γονατίζων ἐνοῖ τὰς παλάμας καὶ προσεύχεται αἰτῶν παρὰ τῶν θεῶν τὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς· τοῦτο δὲ γίνεται οὐχὶ ἐν κοινῷ ὡς παρὰ τοῖς χριστιανοῖς, ἀλλὰ ἰδιαιτέρως καὶ ἕκαστος δέεται διὰ λογαριασμόν του.

Ὁ Σχιντοϊσμός εἴνε ἡ ἐθνικὴ θρησκεία τῶν Ἰαπῶνων, ἥτις στερούμενη δογμάτων εἴνε ἡ ἀποθέσις τῆς φύσεως, τῶν ἐνδόξων προγόνων καὶ τῶν ἐθνικῶν ἡρώων. Ὁ Βουδδισμός ἦλθεν ἐκ Κίνας διὰ τῆς Κορέας κατὰ τὸν 6 αἰῶνα μ.Χ., παραδέχεται δὲ ὑπαρξῖν κόσμου πέραν τοῦ τάφου, παράδεισον ἀνοικτὸν εἰς ὅλους, ἀφοῦ πρότερον ἡ ἀμαρτήσασα αὐτῶν ψυχὴ καθαρῶν δεινῶν διὰ μεταβάσεως εἰς ἐν ἢ πλείονα σώματα ζώων ἢ ἀνθρώπων τελειοτέρων. Ὁ Βουδδισμός ἐγένετο δημοτικὸς κατὰ τὸ ἔτος 800, ὅτε ὁ ἱερομόναχος Kobo Daishi συνεχῶνευσεν ἐν αὐτῷ τὴν λατρείαν τῶν ἀρχαίων θεῶν καὶ τῶν ἀρχαίων ἰαπωνικῶν μύθων, οὕτως ὥστε ὁ αὐτὸς ναὸς ἐχρησίμευε καὶ διὰ τὰς δύο θρησκείας. Εἰς τὸν βουδδισμόν καταργήσαντα τὸ πνεῦμα τῶν τάξεων (casta) τῆς θρησκείας τοῦ Βράχμαν καὶ τὰς αἱματηρὰς θυσίας τῶν ἀρχαίων θρησκείων, ἀριθμοῦντα δὲ περὶ τὰ 500 ἑκατομ. ὀπαδῶν, ὀφείλουσι κατὰ τὸν Dep-

ping οἱ Ἰάπωνες τὸν πολιτισμὸν οὐ ἀπῆλυσαν ἐπὶ αἰῶνας. Μὴ τις ὅμως νομίση ὅτι οἱ ὀπαδοὶ τῆς μίας ἢ τῆς ἄλλης θρησκείας ἔχουσι τὸν φανατισμὸν ἐκείνον, τὸν ὁποῖον ἀπαντᾷ τις παρὰ χριστιανοῖς ἢ παρὰ μωαμεθανοῖς· οὐδὲν πάθος θρησκευτικὸν κυριεῖται αὐτούς· μετὰ τὴν αὐτὴν ἀδιαφορίαν ἐπισκέπτονται πάντα οἶκον ἀφιερωμένον εἰς λατρείαν θεότητος οἰαςδὴποτε, μηδὲ τῶν καθολικῶν ἢ ρωσικῶν ἐξαιρουμένων. Ὁ κ. Bousquet λέγει μάλιστα, ὅτι στεροῦνται παντὸς αἰσθήματος θρησκευτικοῦ ὁποῖον οἱ χριστιανοὶ τοῦλάχιστον ἐννοοῦσιν αὐτό· διὸ καὶ αἱ θρησκευτικαὶ αὐτῶν ἑορταὶ εἰσιν ἀφορμαὶ ἀργίας, ἀπολαύσεων ὑλικῶν καὶ διασκεδάσεων.

Θὰ ἐξηρχόμην τῶν ὀρίων τῆς σημειώσεως ταύτης ἂν ἀνελάμβανον λεπτομερῆ περιγραφὴν τῶν πολλῶν τῆς Ἰαπωνίας ναῶν· ἀρκούμαι μόνον νὰ ὀνομάσω τοὺς κυριωτέρους τούτων. Τοιαῦτά εἰσιν ἐν Tokio τὰ ἐν Shiba Park τεμένη ἐκ τῶν ὠραιότερων ὑπὸ ἔποψιν τέχνης καὶ πλούτου χρυσοῦ, χρυμάτων, ἀραβουργημάτων, ἐρυθρᾶς laque (βερνίκιον τὸ ὁποῖον διὰ τομῶν ἐξάγεται ἐκ τοῦ δένδρου *Rus vernicifera*, διὰ τὴν ἐπίθεσιν τοῦ ὁποῖου οἱ Ἰάπωνες εἶχον καὶ ἔχουσι ἀκόμη τὸ μυστικόν). Ἐδῶ ὅπως καὶ εἰς τὰ τεμένη τοῦ Ueno εὐρίσκονται οἱ τάφοι τῶν ἀπὸ 1616-1866 ἡγεμονευσάντων διαφόρων Shogun, τοῦ πρώτου καὶ τρίτου ἐξαιρουμένων· ἐν Tokio ἐπίσης ὑπάρχει τέμενος τῆς θεᾶς Kuanuon ἢ Εὐσπλαγγίας, τὸ Sengakusi ὅπου εἶνε τεθαμμένοι οἱ 47 Ronins, τὸ αὐτοκρατορικὸν ἀνάκτορον ἐπὶ ὄχυροῦ λόφου, διάφορα δημόσια κτίρια, ὑπουργεῖα, πανεπιστήμιον, ξενοδοχεῖα εὐρωπαϊκῆς πολυτελείας, ἡ αὐτοκρατορικὴ διαίτα, καεῖσα κατὰ τὸ 1891, νῦν δὲ ἀνακτιζομένη.

Πρὸς βορρᾶν τοῦ Tokio καὶ 5 ὥρας μακρὰν διὰ βραδυπόρου σιδηροδρόμου κεῖται ἡ πόλις Nikko (2.000 ἀγγλ. πόδας ἄνω τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης)· ἐν αὐτῇ εὐρηται ἡ Ἐρυθρὰ γέφυρα (Mi Hashi) πλάτους 18 ποδῶν, μήκους δὲ 84 ἐπὶ λιθίνης στήλης στηριζομένη, κατασκευασθεῖσα δὲ ἐκ ξύλου laque ἐρυθροῦ χρώματος· διὰ τῆς γεφύρας ταύτης ἄλλοτε τὸ 1638 μόνον οἱ Shogun εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ διέρχωνται. Ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἐπίσης εὐρίσκονται καὶ τὰ δύο μωωσωλεῖα τοῦ Yeyasu (1542—1616) καὶ Jemitsu (1604—1657) τοῦ 1ου καὶ 3ου Shogun τῆς δυναστείας τῶν Tokugawa. Ἡ θεὰ τῶν δύο τούτων ναῶν ἀνταμείβει πληρέστατα πάντα λαβόντα τὴν ἀπόφασιν νὰ διασχίσῃ ἐπὶ ἐβδομάδας τόσας θαλάσσας, ὅπως ἔλθῃ καὶ ἴδῃ αὐτά, εἶνε δὲ βεβαίως τὰ τελειότερα τοῦ εἶδους μνημεῖα τῆς Ἰαπωνικῆς τέχνης. Ἡ ἀπαράμιλλος αὐτῶν τοποθεσία συντελεῖ οὐκ ὀλίγον νὰ ὑψώσῃ τὴν ἀρμονίαν τῶν γραμμῶν, τὴν λεπτὴν ἐργασίαν, τὴν πλουσίαν ἀλλὰ μεμε-

τρημένην ἐκ laque καὶ χρυσοῦ διακόσμησιν, τὴν θαυμασίαν γλυπτικὴν τοῦ Zingoro. Οὔτε περιγραφή οὔτε εἰκονογραφία ἀρκούσι νὰ παράσχωσι τὴν ἐντύπωσιν τὴν ὁποῖαν ἡ ἐκ τοῦ πλησίον μόνον θεὰ χορηγεῖ. Ὁ κ. Bousquet, ὅστις δὲν περιγράφει τὰ κατὰ τοὺς Ἰάπωνας καὶ τὴν Ἰαπωνίαν πάντοτε ὑπὸ ρόδινα χρώματα, κλίνει γόνυ πρὸ αὐτῶν ὅπως καὶ πρὸ τῆς Παναγίας τῶν Παρισίων καὶ τῆς Βούργης καὶ πρὸ τῶν μνημείων τῆς Ρώμης καὶ τῶν Ἀθηνῶν.

Ἡ Kamakura, πρωτεύουσα ἐπὶ Yoritomo (ὅστις ἔδωκε τὸ 1192 εἰς τὴν θέσιν τοῦ Shogun τὴν σημασίαν καὶ τὴν δύναμιν τὴν ὁποῖαν διετήρησε μέχρι τοῦ 1867), ἔρημος δὲ σχεδὸν τώρα, ἔχει ναὸν ἀφιερωμένον εἰς τὸν Θεὸν τοῦ πολέμου (Hachiman) πρὸ τοῦ ὁποῖου εὐρηται δένδρον ἱερὸν icho 1000 ἐτῶν περίπου, ναὸν τῆς θεᾶς Kwaunuon περιέχοντα τὸ ἄγαλμα αὐτῆς ἐξ ἐπιχρύσου ξύλου βερνικωμένου ὕψους 30 ἀγγλικῶν ποδῶν. Ἡ πόλις αὕτη εἶνε διάσημος διὰ τὸ κολοσσιαῖον ἄγαλμα ἐξ ὀρειχάλκου τοῦ Βούδδα καθημένου ἐπὶ lotus ὀκλάδην, τὸ ὁποῖον πιθανῶς χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ 1252· (ὁ ναὸς ἐν τῷ ὁποίῳ εὐρίσκειτο κατεστράφη τὸ 1494 καὶ ἔκτοτε δὲν ἀνωκοδομήθη). Ὁ κ. Satow λέγει περὶ αὐτοῦ ὅτι, μεταξὺ τῶν Ἰαπωνικῶν τεχνουργημάτων οὐδὲν ἄλλο παρέχει τοιαύτην ἐντύπωσιν μεγαλείου ἢ τόσον ἀληθῶς συμβολίζει τὴν κεντρικὴν ἰδέαν τοῦ Βουδδισμού, ἥτοι τὴν πνευματικὴν γαλήνην τὴν προερχομένην ἀπὸ τελείαν γνῶσιν καὶ καταδάμασιν παντὸς πάθους. Ἐχει ὕψος 49 ἀγγλ. ποδῶν, περιφέρειαν δὲ 97. Τὸ ἐν οὖς ἀπέχει τοῦ ἄλλου 17 πόδας, ὁ ἐκ καθαροῦ χρυσοῦ ὀφθαλμὸς ἔχει μῆκος 3 ποδῶν καὶ ἡ περιφέρεια τοῦ ἀντίχειρος εἶνε 3 ποδῶν, τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ σώματος εἶνε κενόν, ἐπιτρέπει δὲ τὴν εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ ἀγάλματος ἀνοδόν. Ἀσκεπὲς ὅπως εἶνε τὸ ἄγαλμα τοῦτο τοῦ Βούδδα, ὑπερτερεῖ κατὰ τοῦτο νομίζω ἄλλου ὁμοίου εὐρισκομένου εἰς Nara. Εἶνε κατὰ 4 πόδας ὑψηλότερον, ἀλλὰ περικεκλεισμένον ἐντὸς τῶν τείχων ναοῦ, μολονότι ἐπίσης ὠραῖον προξενεῖ ὀλιγωτέραν ἐντύπωσιν εἰς τὸν παρατηρητὴν ἠναγκασμένον νὰ ὑποβάλλῃ τὸν τράχηλον αὐτοῦ εἰς ὀχληρὰν γυμναστικὴν ὅπως κατορθώσῃ νὰ ἴδῃ τὴν κεφαλὴν τοῦ ἀγάλματος. Δις ἢ τρίς μέχρι τοῦδε ἐκάη ὁ περιέχων αὐτὸ ναὸς καὶ ἂν ἀπαξ ἔτι συμβῆ τοῦτο, εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο νὰ μὴ ἀνεγερθῆ πλέον, ὅπως ἀναδειχθῆ κάλλιον ἡ ἀξία τοῦ ἀγάλματος.

Kioto ἡ ἀρχαία πρωτεύουσα, τὴν ὁποῖαν κυκλοῖ στεφάνη ὀρέων, περιέχει ἐκτὸς τῶν παλαιῶν ἀνακτόρων πληθύν μονῶν καὶ ναῶν, ἐν οἷς εὐρίσκονται τὰ πλεῖστερα ἔργα τῶν διασημοτέρων Ἰαπώνων ζωγράφων, γνωστὰ ὑπὸ τὸ ὄνομα Kakemonos, ἥτοι ζωγραφίαι ἐπὶ μεταξί-

νου ύφάσματος μάλλον μακροῦ ἢ πλατεῖος, ὅπερ ἐλίσσεται ἐπὶ ξύλων ἀξίας, προσηρμοσμένων εἰς τὰ δύο ἄκρα αὐτοῦ. Ἐπισημότεραι τῶν μονῶν καὶ ναῶν εἶνε οἱ Kinkakuji καὶ Daitokuji ἔχοντες τὰ ἔργα τῶν ζωγράφων Kano Masanobu, Kano Tanshin, Kano Tanyu· προσωπογραφία τις τοῦ τελευταίου τούτου ἔχει περίεργον ὁμοιότητα μὲ τὸν τρόπον τοῦ γράφειν τοῦ Albert Durer. Εἰς τὰς δύο μονὰς ταύτας οἱ ἱερεῖς συνήθως προσφέρουσι τοῖς ἐπισκέπταις τέτιον παρεσκευασμένον κατὰ τὸ ἰαπωνικὸν ἔθος. Ἐγεύθη τὸ πρασινωπὸν τοῦτο καὶ ἄνευ ζαχαρώδους ὑγρόν, φοβούμενος μὴ παρεξηγηθῆ ἢ ἀρνησὶς μου· ἀλλὰ τοῦτο ἦτο δι' ἐμὲ μαρτύριον, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ὁποίου πολλάκις ὑπώπτευσα ὅτι ἀντὶ τείου πικρὰν ἰπεκακουάνην οἱ ἱερεῖς μοι προσέφερον. Ὁ Chiou Ju ὁ ὠραιότερος ναὸς μετὰ τὸν ἐν Nikko, ἔχει ἔργα τοῦ Naohobu Nabumasa καὶ Tanyu καὶ μέγαν κώδωνα χυθέντα τὸ 1633 καὶ ζυγίζοντα 74 τόνους. Ἐν τῷ ναῷ τῆς San-ju san-gendo εὐρίσκονται 1000 ἐπίχρυσα ἀγάλματα (5 ποδ. ὕψους ἕκαστον) παριστῶντα τὴν ἐνδεκαπρόσωπον χιλιόχειρον θεὰν Kwannon· 300 τούτων ἐπέξεργάσθησαν οἱ Kokei καὶ Koei, 200 ὁ Unkei καὶ τὰ λοιπὰ, ὁ Shichijo Daibusshi. Παρὰ τὸν ναὸν τοῦτον εὐρίσκεται ἄλλος περιέχων ξύλινον ἀγαλμα τοῦ Βούδδα με κεφαλὴν μόνον ἐπίχρυσον, ἢ πενταόροφος παγόδα Yosaka οἱ παρὰ τὸν σταθμὸν δύο ναὶ Nishi Hougwani καὶ Higashi Hougwani καὶ ἡ ἐν γραφικωτάτῃ τοποθεσίᾳ μονὴ Tofukuji, ἐν ἣ εὐρίσκεται ἡ εὐρυτέρα ἰαπωνικὴ εἰκονογραφία (8 μέτρ. ἐπὶ 12). Ὡς ἐκ θαύματος σωθεῖσα ἐκ τῆς τελευταίον ἀποτεφρωσάσης τὸν ναὸν πυρκαϊᾶς κεῖται ἤδη ἐν παρεκκλησίᾳ ἐντὸς θήκης. Ἀπητήθη ἐπίμονος παράκλησις καὶ ἐμοῦ καὶ τοῦ ἐκεῖ παρατυχόντος Ἀμερικανοῦ, πρὸς δὲ καὶ μικρόν τι δῶρον ὅπως πείσῃ τὸν φυλάσσοντα τὸ ἔργον ἱερέα νὰ ἐκτυλίξῃ αὐτό. Ἐγράφη τὸ 1408 ὑπὸ Meitshio, παριστᾶ δὲ τὸν θάνατον τοῦ Sakia πέρειξ τοῦ ὁποίου πάσης τάξεως γένους καὶ ἡλικίας ἄνθρωποι καὶ ἐν κατωτέρᾳ σειρᾷ παντὸς εἴδους ζῶα κλαίουσι καὶ ὀδύρονται. Εἶνε ἀδύνατον ὁ βλέπων αὐτὴν τὴν εἰκόνα νὰ μὴ θαυμάσῃ τὴν εὐρύτητα τῆς ἐκτελέσεως, τὴν ἑναρμόνιον χρῆσιν τῶν χρωμάτων, τὴν ζωηρὰν ἔκφρασιν τῆς λύπης τοσοῦτον διάφορον εἰς τόσα διάφορα πρόσωπα. Εἶνε ἐκ τῶν μάλλον ἀξιοθαυμάστων ἔργων τῆς Ἰαπωνικῆς τέχνης, τῆς ὁποίας ἡ αἰσθητικὴ εἰς τινα ἔργα τοῦλάχιστον ἀντίκειται εἰς τὴν ὑπὸ τῶν Εὐρωπαϊῶν παραδεγμένην.

Gosho καὶ Nijo no Nikya εἶνε τὰ ἐν Kioto δύο ἀνάκτορα, διὰ τὴν ἐπίσκεψιν τῶν ὁποίων ἀπαιτεῖται εἰδικὴ ἄδεια γραπτῇ. Τὸ ἐξωτερικὸν τὸ Gosho ὁμοιάζει τόσον πρὸς ἀνάκτορα ὅσον καὶ πρὸς στρατῶνα ἢ

φυλακὴν. Ἄνευ πύλου, ἐπανωφορίου καὶ ὑποδημάτων (τοῦθ' ὅπερ λίαν δυσάρεστον ἐν ὥρᾳ χειμῶνος, διότι τὰ μὲν δωμάτια δὲν θερμαίνονται, αἱ δὲ θύραι μένουσι αἰωνίως ἀνοικταί) ὁ ἐπισκέπτης ἀφοῦ ἐπίδειξῃ τὴν εἰδικὴν ἄδειαν καὶ ὑπογράψῃ τὸ ὄνομα καὶ τὴν καταγωγὴν αὐτοῦ εἰς ἐπίτηδες πρὸς τοῦτο βιβλίον, ὀδηγούμενος ὑπὸ φύλακος, διέρχεται διὰ μέσου σειρᾶς ἄλλων μὲν μικροτέρων ἄλλων δὲ εὐρυτέρων ἀλλὰ κενῶν ἐπίπλων δωματίων, ὧν οἱ τοῖχοι μόνον καὶ αἱ θύραι καλύπτονται ὑπὸ εἰκόνων τοῦ Tosu Mitsu Kijo καὶ ἄλλων ἰαπῶνων ζωγράφων· ἐν τούτων ὑπενθυμίζει ὅτι εὐρίσκεται τις ἐντὸς ἀνακτόρου, εἶνε δὲ τὸ δωμάτιον τοῦ θρόνου κατεσκευασμένου ἐκ ξύλου χαμαικυπαρίσσου, γύρω τοῦ ὁποίου πίπτουσιν ἐν εἴδει παραπετάσματος ταινίαι μεταξωταὶ χρώματος ἐρυθροῦ, λευκοῦ καὶ μαύρου. Τὸ Nijo ἐκτισμένον ἐν εἴδει φρουρίου μὲ πυργίσκους καὶ τάφρους περὶ αὐτό—«ὄνειρον χρυσῆς ὠραιότητος» κατὰ τὸν Satow—ἐχρησίμειυσεν ἀπὸ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1867 μέχρι τοῦ 1883 ὡς νομαρχεῖον καὶ τοῦτο ἐξηγεῖ πως τὴν κακὴν κατάστασιν θυρῶν τινων, τῶν ὁποίων κατεστράφησαν αἱ εἰκόνες, καὶ τοῦ πατώματος ἐκ κοινοτάτων σανίδων ἢ ἀκατεργάστων ἢ ἐκ τῆς κακῆς χρήσεως φθαρειῶν, ἐν ζωηρᾷ ἀντιθέσει πρὸς τοὺς τοίχους καὶ τὴν ὀροφήν, ὅπου ἀφθονὸς ὁ χρυσοὺς εὐρίσκεται καλυπτόμενος μόνον ἀπὸ λαμπρᾶς εἰκόνας, δένδρων, ἀνθέων, ζώων, πτηνῶν, ἔργων τῆς σχολῆς τοῦ Kano, πρὸς δὲ καὶ θαυμαστά γλυπτικῆς ἔργα τοῦ διασημοτέρου Ἰάπωνος γλύπτου καὶ ἀρχιτέκτονος Hidori Zingoro, ὅστις καὶ τὰς δύο ἐν τῇ αὐτῇ πύλᾳ τοῦ ἀνακτόρου ἐφιλοπόνησεν.

Παρὰ τὸ Kioto τέλος εὐρίσκονται τὰ ταχέα ρεῦματα τοῦ Katsuragawa καὶ $\frac{5}{4}$ τῆς ὥρας μακρὰν τοῦ Kioto, ἢ λίμνη Biwa παραβαλλομένη κατὰ τὴν ὠραιότητα καὶ τὴν ἔκτασιν πρὸς τὴν τῆς Γενεύης· παρ' αὐτὴν δὲ εἶνε τὸ χωρίον Otsu, ὅπου τὸν Μάϊον 1891 ἐγένετο ἡ κατὰ τοῦ Ἰσάρεβιτς ἐπίθεσις καὶ ἡ ἀποτελεσματικὴ ἐπέμβασις τοῦ πρίγκιπος Γεωργίου. Χώρα εὐφορωτάτη, ἀφοῦ ἐν πλήρει μηνὶ Νοεμβρίῳ ὑπὸ πίπτουσιν χιόνα φύονται κρόμμυα καὶ λοιπὰ λαχανικά, ἢ Ἰαπωνία ἐκτυλίσει εἰς τοὺς μηδέποτε ἀποκάμνοντας ὀφθαλμοὺς τοῦ διὰ ξηρᾶς ταξειδεύοντος πανόραμα ποικίλον, μαγευτικὸν καὶ μεγαλοπρεπὲς καλῶς καλλιεργούμενων πεδιάδων, καταφύτων λόφων, ὑψηλῶν ὀρέων, ἠφαισειῶν ἄλλων μὲν ἐν ἐνεργείᾳ, ἄλλων δὲ ἐν ἀργίᾳ, ὅπως τὸ Fusijama (12.000 ἀγγλ. ποδ. ὕψος) πρὸ πολλοῦ σβεσθέν. Αἱ πόλεις αὐτῆς πᾶσαι ἔχουσι καλὰς, καθαρὰς καὶ εὐθείας ὁδοὺς. Αἱ οἰκίαι εἶνε χαμηλαὶ καὶ ἐκ ξύλου, ἐξ οὗ καὶ αἱ συχναὶ πυρκαϊαί· ἀλλ' ἡ προτίμησις τῶν τοιούτων οἰκοδομῶν ἐξηγεῖται, διότι ἀφ' ἐνὸς τὸ ξύλον εἶνε ἀφθονον καὶ εὐθηνόν, ἀφ' ἑτέρου δὲ

αί εκ σεισμῶν βλάβαι καὶ ζημίαι σχετικῶς μικραί. Τὸ ἐσωτερικὸν μέρος τῶν οἰκιῶν εἶνε προωρισμένον διὰ κατοικίαν, τὸ δὲ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ μέρος διὰ καταστήματα· αἱ διὰ λευκῶν γραμμάτων ἐπιγραφαὶ αὐτῶν ἐπὶ μαύρης ἢ βαθέας κυανῆς ὀθόνης δίδουσι πένθιμον ὄψιν εἰς ἄπασαν τὴν πόλιν, νομίζει δὲ τις ὅτι εἰς πᾶσαν οἰκίαν εἶνε καὶ εἰς νεκρός· μόνον αἱ εὐρωπαϊκαὶ συνοικίαι τῶν παραλίων πόλεων ἔχουσιν οἰκίας ἐκ λίθου ἢ ἐρυθρῶν πλίνθων κατὰ τὸ ἀγγλοαμερικανικὸν σύστημα.

Οἱ Ἰάπωνες κοσμικώτεροι τῶν Κινέζων φέρουσιν ἐνδυμασίαν ὁμοιάζουσαν πῶς τῇ τῶν θησαλομακεδόνων, ἀντὶ δὲ δερματίνων ὑποδημάτων ἔχουσι ψάθινα ἢ ξύλινα πέδιλα ὁμοιάζοντα πρὸς τὰς γαλόττας τῶν Κωνσταντινουπολιτῶν· ὁ ποὺς συγκρατεῖται ἐπ' αὐτῶν διὰ δύο λωρίδων σχηματιζουσῶν τρίγωνον, τοῦ ὁποῦ ἡ κορυφή παρατεινομένη διέρχεται καὶ χωρίζει τὸν πρῶτον δάκτυλον τοῦ ποδὸς τῶν λοιπῶν, περιφέρονται δὲ ἀσκεπεῖς οἱ πλείστοι· πολλοὶ ὅμως φέρουσι πῖλους εὐρωπαϊκούς μετ' τὴν ἐθνικὴν τῶν ἐνδυμασίαν, ἐνῶ ἄλλοι, μιμούμενοι τὸ παράδειγμα τοῦ Μικάδου καὶ τῆς Αὐτοκρατείας, παρεδέχθησαν εὐρωπαϊκὴν ἐνδυμασίαν ἀπὸ ὑφάσματα τοιαῦτα, ὥστε νομίζει τις ὅτι ἠγοράσθησαν παρ' εὐρωπαίους παλαιοπώλαις. Τὴν κόμην ἔφερον μακρὰν ὅπως οἱ Κινέζοι μέχρι τοῦ 1868, ὅτε τὸ ἔθιμον κατηργήθη δι' ἐπανειλημμένων διατάξεων ὅπως καὶ τὸ harikiri ἢ ἔθιμον τοῦ σχίζειν τὴν κοιλίαν εἴτε συνεπείᾳ καταδίκης εἴτε ἐξ ἰδίας προαιρέσεως.

Αἱ γυναῖκες μικρότεροι τὸ ἀνάστημα τῶν ἀνδρῶν μετ' μελανὴν ὠραίαν κόμην, χαρίεσαι, ἔχουσι πρόσωπον μὴ συνᾶδον πολὺ μετ' τὴν ιδεάν τὴν ὁποίαν οἱ Εὐρωπαῖοι ἔχουσι περὶ ἀπολύτου ὠραιότητος, ἀλλὰ τὸ σῶμα αὐτῶν εἶνε εὐπλαστον καὶ αἱ χεῖρες μικραί, λευκαὶ μετ' λεπτὰ παχουλά δάκτυλα, θὰ ἐκίνουον τὴν ζηλοτυπίαν καὶ τῶν ὠραιότερων γυναικῶν τῆς Εὐρώπης. "Αμαξοὶ ἐν Ἰαπωνίᾳ ὑπὸ ἵππων συρόμενοι δὲν ὑπάρχουσιν ἢ εἶνε εὐάριθμοι· ἢ μεταβάσεις ἀπὸ ἐνὸς σημείου εἰς ἄλλο ἢ καὶ ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν γίνονται διὰ μικρῶν ἀμαξῶν jinrishka καλούμενων καὶ συρομένων ὑπὸ... ἰθαγενῶν, ἀμιλλωμένων εἰς τὸν δρόμον πρὸς ἵππον· σύροντες καὶ συρόμενοι ἀναμιμνήσκουσι τὴν πάντοτε γέλωτα ἐν τοῖς ἵπποδρομίαις προκαλοῦσαν σκηνὴν κυνὸς ἢ πιθήκου σύροντος ἄλλον πίθηκον, καὶ ἀληθῶς ἔχει τι τὸ ταπεινωτικὸν διὰ τὴν ἀνθρωπίνην ἀξιοπρέπειαν, ἀλλὰ πρὸς τὸ παρὸν δὲν ἐννοοῦσι νὰ παραιτηθῶσι τοῦ ἔργου τούτου, δι' ὃ καὶ ἐξανέστησαν καὶ ὀλίγου δεῖν ἐφόρευον τὸν πρὸ ἐτῶν θελήσαντα νὰ εἰσάξῃ τὴν χρῆσιν τῶν ὑφ' ἵππων συρομένων ἀμαξῶν.

Ἡ Ἰαπωνία, γνωστὴ ἤδη ἀπὸ τοῦ Μάρκου Πόλου, ἀλλὰ τῆς ὁποίας

ἢ ἀνακάλυψις ἀποδίδεται τῷ Πορτογάλῳ Fernand Pinto (1542), μέχρι τοῦ 1867 διετέλει ὑπὸ φεουδαλικῆν κατάστασιν παραπλησίαν πρὸς τὴν ἐν Εὐρώπῃ ὑπάρξασαν. Ὁ Μικάδος εἶχε μόνον τὸν τίτλον καὶ ἐβασίλευεν, ἐνῶ ὁ Shogun ἐξῆσκει πᾶσαν πολιτικὴν καὶ στρατιωτικὴν ἐξουσίαν. Ὑπὸ τὸν Shogun ἦσαν οἱ 250 Daimios στρατηγοὶ καὶ πρίγκιπες, κύριοι ἀπεράντων ἰδιοκτησιῶν, τὰς ὁποίας ὁ Shogun ἐμοίραζεν αὐτοῖς κατόπιν ἐπιτυχῶν πολέμων κατὰ τῶν ἀντιπάλων αὐτοῦ. Οἱ Daimio ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ διαμένωσιν ἐπὶ 6 μῆνας εἰς τὴν πρωτεύουσιν, ἐν πάσῃ δὲ περιπτώσει νὰ ἀφίνωσιν ἐκεῖ τὰς οἰκογενείας των ὥστε νὰ χρησιμεύωσιν ὡς ἐνέχυρα ἐν δεδομένῃ στάσει αὐτῶν κατὰ τοῦ Shogun. Ὑπὸ τοὺς Daimio ἦσαν οἱ Samurai, ἡ κυριώτερα, ἐπικινδυνεστέρα καὶ ἡ μείζονα ἐπιρροὴν ἐξασκοῦσα τάξις τοῦ ἔθνους· οὗτοι διαιρούμενοι πάλιν εἰς πλειοτέρας τάξεις, τῶν ὁποίων ἡ πρώτη ἦτο ἡ τῶν Hatamoto, ὑπῆρέτουον ἐν καιρῷ πολέμου ὡς ἀξιωματικοὶ καὶ στρατιῶται· ἐν καιρῷ δὲ εἰρήνης συνώδευον εἰς τὰς δημοσίας τελετὰς τοὺς κυρίους αὐτῶν καὶ ἐφύλαττον τὴν εἴσοδον τῆς ὠχυρωμένης κατοικίας αὐτῶν, Shiro ὀνομαζομένην. "Ὅτε ἀπεβάλλοντο τῆς ὑπηρεσίας ἢ οἰκισθελῶς παρητοῦντο, ἐλέγοντο Ronin ἢ ἄτακτοι, καὶ ἐπὶ κεφαλῆς μικρᾶς στρατιᾶς μετήρχοντο ἐπάγγελμα ἀρματωλοῦ καὶ κλέπτου. Ἐπειτα ἤρχετο ἡ τάξις τῶν χωρικῶν, τῶν ἐπαγγελματιῶν, τῶν ἐμπόρων, τῶν παριῶν καὶ ἐργατῶν καὶ τέλος ἡ τῶν πτωχῶν ἐξ ἐλεημοσύνης ζώντων. Ἡ ἱστορία τῆς Ἰαπωνίας μικρὸν ἐνδιαφέρον παρέχει τῷ Εὐρωπαίῳ, διότι εἶνε σειρὰ πολέμων ἐμφυλίων λαβόντων τέλος τὸ 1867 διὰ τῆς καθαιρέσεως τοῦ βασιλεύοντος οἴκου τῶν Tokugawa, τῆς παραιτήσεως τοῦ Shogun καὶ τῶν Daimio ἀπὸ τῶν τίτλων αὐτῶν (ἀποκαταστάντων τὸ 1884 διὰ Βασ. διατάγματος, ἐξ οὗ οἱ παρόντες τίτλοι τῶν μαρκεσιῶν, κομήτων κτλ.), διὰ τῆς εἰς τὸν θρόνον ἀναβάσεως τοῦ νῦν Μικάδου Mutsutliti καὶ διὰ τῆς μεταφορᾶς τῆς πρωτεύουσιν εἰς Tokio. Ἐκτοτε ἀρχεται νέα ἐποχὴ διὰ τὴν Ἰαπωνίαν. Ὁ Μικάδος παρεδέχθη τὸν εὐρωπαϊκὸν πολιτισμὸν· νῦν δὲ κυβερνᾶται ἡ Ἰαπωνία ὅπως τὰ δυτικὰ ἔθνη δι' Ὑπουργείων καὶ δύο Βουλῶν. Τὰ μέλη τῆς Ἄνω βουλῆς διορίζονται ἢ ἐκλέγονται ἢ εἶνε ἐκ γενετῆς τοιαῦτα δικαίωματι κληρονομικῶ· οἱ ἀποτίοντες φόρον ἐτήσιον 40 φρ. ἔχουσι τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκλέγεσθαι μέλη τῆς Κάτω βουλῆς· ταῦτα εἶνε 300 τὸν ἀριθμὸν, ἐκλογεῖς δὲ εἰσιν οἱ ἀποτίοντες ἐτήσιον φόρον ἄνω τῶν πέντε φράγκων. Συνεστήθησαν Σχολεῖα, Πανεπιστήμια, Πολυτεχνεῖα, Ναυτικὴ σχολή, τηλεγράφοι, σιδηρόδρομοι, στρατός καὶ στόλος, ὑψώθησαν κάμινοι ἐργαστηρίων, ἡ γεωργία προήχθη, τὸ ἐμπόριον ηὔξησεν οὐ-

τως ὥστε πλημμυρεῖ τὴν ἀγορὰν τῆς Ἀμερικῆς καὶ τῆς Εὐρώπης μὲ μὲταξαν, τέιον, ὄρυζαν, παρεκτός τῶν ἐκ πορσελάνης καὶ λοιπῶν ἔργων τέχνης ἀρχαίας ἢ νεωτέρας.

« Ἐξ ὄλων τῶν ἐθνῶν τῶν ζώντων ἐκτός τῆς Εὐρώπης, τοῦ Νέου Κόσμου, καὶ τῆς Αὐστραλίας, γράφει ὁ πολὺς γεωγράφος Elisée Reclus, οἱ Ἰάπωνες εἶνε οἱ μόνοι οἵτινες παρεδέχθησαν οικειοθελῶς τὸν πολιτισμὸν τῆς Δύσεως, καὶ οἵτινες ζητοῦσι νὰ ἐφαρμόσωσι πάσας τὰς ἠθικὰς καὶ ὕλικὰς αὐτῆς κατακτήσεις. Δὲν εἶχον ὡς τόσο ἄλλοι λαοὶ τὴν δυστυχίαν νὰ ἀπολέσωσι τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτῶν καὶ ἡ βία δὲν ἐπέβαλλεν αὐτοῖς ἤθη ἔθνους νικητοῦ. Ἡ ἐπήρεια ξένης θρησκείας δὲν συνεσπείρωσεν αὐτούς ὡς ἀγέλην ὑπὸ τοὺς νόμους τῶν προσηλυτιτάντων αὐτούς (convertisseurs). Ἐλεύθεροι πολιτικῶς καὶ θρησκευτικῶς, ὡς ἐκούσιοι μαθηταὶ οὐχὶ ὡς ὑπόδουλοι εἰσέρχονται εἰς τὸν εὐρωπαϊκὸν κόσμον ὅπως δανεισθῶσι τὰς ιδέας καὶ τὰ ἤθη αὐτοῦ. »

Πρὸς τοιοῦτον ἔθνος Ἀμερικὴ καὶ Εὐρώπη ἔσπευσαν νὰ συνδέσωσι διπλωματικὰς σχέσεις καὶ ὑπογράψωσι συμβάσεις ἀσφαλιζούσας τοῖς ὑπηκόοις τὴν εἰς τινὰς πόλεις διαμονὴν καὶ διαφόρων ἐπιτηδευμάτων ἐξάσκησιν, ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ δικάζονται αἱ μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν ἐγχωρίων διαφοραὶ ἐνώπιον τῶν οικείων προξενείων, ἢ δὲ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν μετὰ βίας νὰ γίνηται κατόπιν χρηρηγήσεως. εἰδικῶς διαβατηρίου, τὸ ὁποῖον ἐκάστοτε αἰτεῖ τὸ προξενεῖον ἢ ἡ πρεσβεία παρὰ τῆς ἰαπωνικῆς Κυβερνήσεως. Τοιαύτας συμβάσεις ἔχουσιν ἡ Ἀμερικὴ, Ἀγγλία, Γερμανία, Ρωσσία καὶ, νομίζω ἢ Ἰταλία. Ἡ Πορτογαλία καὶ τὸ Μεξικὸν παραδέχονται τὴν ἐγγώριον διαδικασίαν· οἱ δὲ ὑπήκοοι αὐτῶν μεταβαίνουν ὅπουδήποτε τῆς Ἰαπωνίας ἐπὶ τῇ ἐπιδείξει τοῦ μεξικανικοῦ ἢ πορτογαλλικοῦ διαβατηρίου.

Μέχρι τοῦδε τοιαῦται σχέσεις δὲν ὑφίστανται μεταξὺ Ἰαπωνίας καὶ Ἑλλάδος. Δὲν εἶμαι εἰς θέσιν νὰ γνωρίζω κατὰ πόσον ἐκ τούτου βλάπτονται τὰ συμφέροντα τοῦ ἑλληνικοῦ ἐμπορίου· ἀλλ' ἢ ἀνώμαλος αὕτη κατάστασις, ἀδιάφορος τῷ εἰς Ἑλλάδα μεταβαίνοντι Ἰάπωνι εἶνε ἀσύμφορος, ὄχληρὰ καὶ ἐπιζήμιος τῷ χάριν μελέτης καὶ μαθήσεως ἢ ἀπλῶς χάριν διασκεδάσεως εἰς Ἰαπωνίαν ταξιδεύοντι Ἕλλησι (καὶ ἢ ἀπόστασις δὲν εἶνε μικρά: 10000 ἀγγλ. μιλίων). Εὐτυχῆσας—ἀδιάφορον πῶς—νὰ παρακάμψω τὴν δυσκολίαν τῆς ἐπιτυχίας διαβατηρίου, ζητῶ διὰ τῶν γραμμῶν τούτων νὰ ἐπισύρω τὴν προσοχὴν τοῦ τυχόν μελετῶντος νὰ μεταβῇ εἰς Ἰαπωνίαν καὶ ἀποτρέψω αὐτὸν ἀπὸ ταξιδιῶν ἀσκοπων, ἂν μὴ αἱ μεταξὺ τῶν δύο ἐθνῶν σχέσεις καταστῶσιν ἀόμαλαί». Καὶ εἶνε μὲν δυνατὸν ἐν προσεχῇ μέλλοντι ἢ Ἰαπωνικὴ

κυβέρνησις νὰ ἄρῃ τὴν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τῶν ξένων ἐπικρεμαμένην ἀπαγόρευσιν· ἀλλὰ μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καλῶς φρονῶ θὰ ἔπραττεν ἢ Ἑλλὰς ἐπιδιώκουσα συνομολόγησιν συμβάσεως· εἶνε δὲ πρόσφορος ἢ περιστάσις, διότι πρόκειται νὰ ἀνανεωθῶσι καὶ αἱ μεταξὺ τῶν ἄλλων δυνάμεων καὶ τῆς Ἰαπωνικῆς προσεχῶς λήγουσαι συμβάσεις. Καθ' ἃ εἰδήμων ἔλεγέ μοι, σύμβασις ὁμοία τῇ μεταξὺ Ἰαπωνίας καὶ Μεξικικοῦ τελευταῖον ὑπογραφείση, θὰ παρῆχε πλεονεκτήματα τῇ Ἑλλάδι καὶ θὰ ἐγένετο εὐκολώτερον δεκτὴ παρὰ τῆς Ἰαπωνίας.

Καὶ μ' ὄλα ταῦτα ὑπάρχουσι καὶ τώρα εὐάριθμοι Ἕλληνες ἐν Ἰαπωνίᾳ. Ἀντιπρόσωποι τοῦ ὠραίου φύλου ὑπὸ ξένην ὅμως σημαίαν εἶνε ἢ τὸ γένος Ταμπακοπούλου ὠραία κυρία Cazenave, σύζυγος τοῦ ἄλλοτε ἐν Ἀθήναις, νῦν δὲ ἐν Tokio ἀκολούθου τῆς Γαλλικῆς πρεσβείας (οἷς ὁ γράφων πλείστας ὀφείλει χάριτας, διότι αὐτὸν ἄγνωστον ὄντα φιλοφρόνως ἐξένισαν καὶ οὐδὲ ἐλαιῶν καὶ μαστίχης ἐστέρησαν), ἢ τὸ γένος Ραγκαβῆ πριγκίπισσα Lobanow, σύζυγος τοῦ ρώσσου ἐν Yokohama προξένου, καὶ τέλος ἢ σύζυγος γάλλου πράκτορος, τοῦ ὁποῖου τὸ ὄνομα μὲ διαφεύγει.

Ἕλληνες δὲ δύο, οἱ ἀδελφοὶ Φιλίππου, καπνέμποροι, οἵτινες πρὸ πέντε μηνῶν σοβαρὰς ὑπέστησαν ζημίας ἐνεκα τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος ἀνωμάλου καταστάσεως. Πρὸ τριῶν ἐτῶν μετερχόμενοι τὸ ἐπάγγελμα αὐτῶν ἐν Yokohama ὑπὸ τὰ ὄμματα τῶν ἀρχῶν ἔμενον ἀνενόχλητοι. Αἱ ἐργασίαι αὐτῶν ἔβαινον κατ' εὐχὴν, διὸ θελήσαντες νὰ αὐξήσωσι τὴν σφαῖραν τοῦ ἐμπορίου αὐτῶν, προσεκτήσαντο εὐρωπαϊκὰς μηχανὰς πρὸς κατασκευὴν σιγαρέτων, οὐκ ὀλίγα πρὸς τοῦτο δαπανήσαντες· ἀλλ' ἀνταγωνιστὰι ὑποδείξαντες ταῖς ἐντοπίοις ἀρχαῖς τὸ ἔκνομον τῆς ἐξασκήσεως τοῦ ἐπαγγέλματος αὐτῶν, ἠνάγκασαν αὐτούς νὰ κλείσωσι τὸ κατάστημά των· μετὰ δὲ τεσσάρων μηνῶν διαδικασίαν—τὸ εὐτυχὲς τέλος τῆς ὁποίας συνετέλεσαν νὰ ἐπιτευχθῇ εὐμενεῖς καὶ ἰσχυραὶ ξένοι ἐπεμβάσεις—κατάρθωσαν νὰ ὑποφύγῃσι καταστρεπτικὴν δι' αὐτούς κατάσχεσιν καὶ τιμωρίαν· τώρα δὲ ἐργάζονται ὡς ὑπάλληλοι γάλλου ὑπηκόου, τοῦ ὁποῖου τὸ ὄνομα καλύπτει αὐτούς, μετέφερον δὲ πρὸς ἀσφάλειαν τὰς μηχανὰς εἰς Shanghai, ὅπου συνέστησαν καὶ ἄλλο κατάστημα.

Κάρος

ΚΑΠΠΑΔΟΚΙΚΑ

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ

ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ, ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ, ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ, ΕΜΠΟΡΙΚΗ, ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ
ΤΗΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ¹

Πνευματική ανάπτυξις. Εἰ καὶ ἐν τοῖς καθέκαστα περὶ ταύτης ποιησόμεθα λόγον, ἐν τούτοις ὀλίγαί λέξεις ἐνταῦθα γενικώτερον εἰρημέναι χρειάζονται. Ὡς ἐν ἐτέρᾳ ἡμῶν ἐκθέσει περὶ τῆς ἱερατικῆς σχολῆς καὶ τῶν περὶ ταύτην περιστρεφόμενων ζητημάτων ἐκτενῶς ἐπραγματεύθημεν, οὕτω καὶ ἐνταῦθα περιοριζόμεθα ἐν τοῖς ἐξῆς μόνον. Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ὅλη συγκεντροῦται ἡ ἀνάπτυξις καὶ ἀντιπροσωπεύεται ἐν τῇ ἱερατικῇ σχολῇ, τῇ πρώτῃ Ροδοκανακείῳ. Ἡ σχολὴ ἐν τῇ ἱερᾷ μονῇ τοῦ Τ. Προδρόμου ἀπὸ δεκαετίας λειτουργοῦσα καὶ πλήρους γυμνασίου τάξεις ἔχουσα ἐκπέμπει κατ' ἔτος ἀνά τὰς κόμας τῆς ἐπαρχίας καὶ τῶν γειτόνων ἔτι ἐπαρχιῶν, Ἰκονίου καὶ Σεβαστείας, διδασκάλους, οἵτινες προτίθενται πάντοτε νὰ ἐξευγενίσωσι καὶ νὰ ἐκπολιτίσωσι διὰ τῆς διδασκαλίας αὐτῶν τοὺς κατοίκους καὶ νὰ στηρίξωσιν ἔτι ἐν τῇ ὀρθοδόξῃ διὰ δύο ἢ τριῶν λόγων, οὓς ἠθικῶς ὑποχρεοῦνται νὰ ἐκφωνῶσιν ἐπ' ἐκκλησίας καθ' ὅλον τὸ ἔτος. Ἄλλ' ἐπετεύχθη τι μέχρι τοῦδε, δι' οὗ δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν περὶ τοῦ μέλλοντος; Δυστυχῶς οὐχί· διότι μόλις μέχρι σήμερον εἰς 30 ἀνέρχονται οἱ τὸ διδασκαλικὸν ἐπάγγελμα προτιμήσαντες καὶ ἐξασκοῦντες, καὶ οὗτοι ὑπήχθησαν εἰς τὴν ὑποχρέωσιν ταύτην ἀνθ' ἧς ἐλάχιστα ἀπολαύουσι¹, διότι ἦσαν ὑπότροφοι. Νῦν ἐπειδὴ τὸ κληροδότημα τοῦ εὐγενεστάτου κ. Θ. Ροδοκανάκη ἔπαυσε, καὶ αἱ ὑποτροφίαι κατηργήθησαν, οὕτως ὥστε μετὰ τῶν 4 διακόνων μόλις ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν ἀνέρχεται τοὺς ὀκτώ. Ἐκ τῶν εἰρημένων κατανοεῖται ὅτι ἡ ἱερατικὴ σχολὴ κατέστη σχολὴ ἀποκλειστικῶς τῶν δυναμένων νὰ πληρώσωσι τὰ ἐτήσια διδασκτρα ἢ τῶν ὅπως δήποτε ἐξευρισκόντων αὐτὰ, ἤτοι σχολὴ τοῦ πλούτου.

¹ Συνέχεια ἴδε φυλλάδ. 6.

¹ Συνήθως εἰς 20 λίρας ἀνέρχεται ὁ ἐτήσιος μισθὸς αὐτῶν, οὐδέποτε δὲ ὑπερβαίνει τὰς 36. Ἐπομένως ἕκαστος προθυμεῖται ν' ἀποτινάξῃ τὸ ἐπάγγελμα τοῦτο καὶ νὰ γίνῃ ὑπηρέτης ἢ ὑπάλληλος.

Ἐν τισὶ τῆς Καισαρείας κέντροις εὔρηται ἰδρυμένα διάφορα ἐκπαιδευτικὰ καθιδρύματα· τοῦτο μαρτυρεῖ ὅτι ὁ κοινὸς λαὸς ἤρξατο νὰ κατανοῇ τὴν ἀνάγκην τῆς ἐκπαιδεύσεως. Ἡ συγκοινωνία μετὰ τῆς Σμύρνης, τῆς Ἀμισοῦ, τῆς Μερσίνης, τῆς Κωνσταντινουπόλεως, αἱ ἐμπορικαὶ σχέσεις ἢ ξενιτεία τῶν ἀνδρῶν καὶ τῶν νέων ἐπήνεγκε μετατροπὴν τινὰ καὶ κίνησιν πρὸς τὰ βελτίω ἐν τοῖς ἐν γένει τῆς ἐπαρχίας ἐκπαιδευτικοῖς. Ἡ διοργάνωσις τῶν σχολείων, ἀφ' οὗ ἀπαξ ἢ ἰδρυσις τοῦ κτιρίου ἐξασφαλισθῆ, δὲν εἶνε τοιαύτη, ὥστε νὰ ικανοποιῇ ἔστω καὶ κατὰ μικρὸν τὸν ἐπισκεπτόμονον αὐτὰ ὡς οὐδὲ στοχάζεται τοῦ σκοποῦ αὐτῆς. Ἐν πολλοῖς ἐγεννήθη ἡμῖν ἢ πεποιθήσις ὅτι ἀσκόπως καὶ οὐχὶ ἐπωφελῶς δαπανῶνται χρήματα, ἀτινα μετὰ πολλῶν μάχων καὶ κόπων παρὰ τῶν ἐν διαφόροις πόλεσιν ἐγκατεστημένων πατριωτῶν καὶ συνεγχωρίων συλλέγονται· τοῦτο δὲ διότι ἐπίβλεψίς τις κεντρικὴ καὶ ἐπιστασία πατρικὴ δὲν ὑφίσταται. Τοῦτο συμβαίνει καὶ ἐν αὐτοῖς ἔτι τοῖς περὶ τὴν Καισαρείαν χωρίοις· σήμερον πρόκριτός τις ἐκλεγείσ ἔφορος καὶ θέλων νὰ ἀναδειχθῆ ὅτι ἐπὶ τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ κατὰ ἐγένετο, προσκαλεῖται καὶ ἕτερον διδάσκαλον, ζητεῖ καὶ πρόγραμμα τι ἐκ τῆς ἱερατικῆς σχολῆς εἰάν ἔχη φίλον τινὰ διδάσκοντα ἐν αὐτῇ, ἐφαρμόζει αὐτὸ ὡς δύναται· ἀλλὰ τὸ μετεπιὸν ἔτος τί συμβαίνει; ἡ φαινομενικὴ ἐκείνη καὶ ἐκκεντρικὴ λάμπσις ὅλον ἐν ἀμυδρᾷ καθίσταται· ἡ σχολὴ βαίνει εἰς δῆθεν κανονικὴν πορείαν καὶ ἐπανέρχεται εἰς τὴν πρὸ δύο ἐτῶν κατάστασιν εἴτε ἔνεκα ἐλλείψεως πόρων, εἴτε εὐγενοῦς ἀμίλλης καὶ προθυμίας· ἀναφύονται οὕτω φιλονικίαι, ἔριδες, κόμματα, οἱ εὐπορώτεροι τότε στέλλουσι τὰ τέκνα τῶν εἰς τὴν ἱερατικὴν σχολὴν, ἡ δὲ σχολὴ τῆς κοινότητος ἐκείνης ἀφίεται εἰς τὸν ἔλεον τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν προθυμίαν τοῦ διδασκάλου. Παράδειγμα ἔστω ἡμῖν καὶ αὐτὴ ἡ πόλις Καισαρεία, ἣτις ἐφέτος εἶχε καλλίτερα σχολεῖα, κάλλιον κατηρητισμένα, δι' αὐτὰ καὶ δωμάτια τῆς ἱερᾶς μητροπόλεως κατελήφθησαν, ὁ δὲ μητροπολίτης ἠναγκάσθη ἐκ ταύτης ν' ἀπομακρυνθῆ.

Ἄνθρωποι ἀγράμματοι οὐδὲ γρῦ ἐλληνικὸν καὶ ἐκ τῶν τῆς παιδεύσεως ἐννοοῦντες, μὴ δυνάμενοι νὰ ἐξελέγξωσι τὴν τῶν διδασκάλων ἱκανότητα διευθύνουσι τὰ τῆς παιδείας ἐν τοῖς χωρίοις· κατὰ τούτους ἐργατικὸς καὶ ἱκανὸς διδάσκαλος εἶνε ἐκεῖνος, ὅστις ἀπὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου μέχρι τῆς δύσεως αὐτοῦ περισυλλέγει ἐν ταῖς βαθμίσι καὶ τοῖς θρανίοις τοῦ σχολείου, τοῦ δωματίου ἢ τοῦ νάρθηκος τοῦ ναοῦ τὰ τέκνα τῆς κοινότητος, ὡς ἄλλη ὄρνις τοὺς νεοσσούς αὐτῆς. Ἐπίσκεψις τοῦ μητροπολίτου ἢ ἀνδρὸς σωφρονούντος ἐν τοῖς χωρίοις τούτοις πολλὰ ἀγαθὰ δύναται νὰ ἐπενέγκῃ· διότι, ὡς ἰδίους ὄμμασι παρατηρήσαμεν,

οἱ ἄνθρωποι χαίρουσι βλέποντες τὰ χωρία αὐτῶν γενόμενα ὑποκείμενα ἐπισκέψεων καὶ μερίμνης τινὸς ἀνθρώπων ἐγγραμμάτων καὶ ἐπαϊόντων, εὐχαρίστως δὲ ἀκούουσι τὰς γνώμας αὐτῶν, φιλοτιμούμενοι μεθ' ὅλην τὴν πτωχείαν αὐτῶν νὰ φανῶσι περιποιητικοὶ καὶ φιλόξενοι. Μία δωρεὰ χάρτου τινὸς γεωγραφικοῦ ἢ πίνακος τινος ζωολογικοῦ ἢ καὶ ἐνὸς μεδζιτιῆ ἀναπτεροῦ αὐτῶν τὴν πρὸς τὰ γράμματα στοργὴν εἰκοσιν ἀλφαβητάρια διανεμόμενα μεταξὺ τῶν ἀνυποδήτων ἀπόρων μαθητῶν ζωογονεῖ τὴν ἔφρσιν τῶν μικρῶν, τὸν ζῆλον αὐτῶν ἐπαυξάνει καὶ τὴν τῶν γονέων καρτερίαν ἐνδυναμοῖ. Ἐὰν ἐξαιρέση τις τὴν Καισάρειαν, τὸ Ἰνδζεσοῦ, τὴν Σινασὸν καὶ Νεάπολιν ἅμα δὲ τὰ τρία ἢ τέσσαρα περὶ τὸ Ζινδζιδερέ χωρία, τὴν Μουταλάσκη, τὸ Ταβλοσοῦνιον, τὴν Κερμήραν καὶ τὸ πρὸς τὰ ΒΔ Ἀνδρονίκιον, περὶ ὧν ἐν οἰκείῳ τόπῳ, τότε ἀφόβως κηρύττομεν ὅτι ἐν πᾶσι καὶ πανταχοῦ ἡ παιδείουσι ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ χωλαίνει. Καὶ τοῦτο ἵνα δῆθεν ἀνδρωθῇ ἡ ἱερατικὴ σχολή.

Τί δὲ πρέπει νὰ εἴπωμεν περὶ τῶν χωρίων ἐκείνων, ἅτινα ἐνεκα ἐλ-
λείψεως πόρων οὐχὶ μόνον διδασκάλους ἀλλὰ καὶ ἱερεῖς δὲν ἔχουσιν ; Μόλις κατὰ τὸ Πάσχα ἀποστέλλεται ἱερεὺς τις ἐκ τῶν ἄλλων χωρίων ὅπου τρεῖς ὑπάρχουσιν, ἵνα περιοδεύσῃ ταῦτα καὶ ἐκ τοῦ ἐγγὺς τοῖς ὀρθοδόξοις χριστιανοῖς ἐν ταῖς χριστιανικαῖς αὐτῶν ἀνάγκαις χεῖρα βοη-
θείας παράσχη. Καὶ ὅμως τὰ χωρία εἶνε ὀρθόδοξα, οὔτε ἀρχιερέως οὔτε ἱερέως πόδα ἢ ὄμμα βλέπουσι· καὶ τοι δὲ πτωχά, ὁ ἱερεὺς ὁ πρὸς πνευ-
ματικὴν αὐτῶν ἐπίσκεψιν μεταβαίνων ἐπιστρέφει φέρων ἐπὶ τῶν ζῶων καλὰ θοὺς πλήρεις ψῶν, ὄρνιθας, ἄμνους πολλάκις, σῖτον, σταφίδας κλ. Ἐν τοιαύτῃ καταστάσει εὐρίσκονται ἀπὸ διετίας μέχρι σήμερον χω-
ρία· ὁ δὲ Προτεσταντισμὸς κατ' ὀλίγον ἐξαπλοῖ τὰ αὐτοῦ δίκτυα. Ἱε-
ρεῖς ὀρθόδοξοι προσέρχονται εἰς τοῦτον. Τὰ ὄργανα αὐτῶν ἰδρύουσι σχο-
λεῖα, ἀνεγείρουσιν ἐκκλησίας ἢ μεταβάλλουσιν οἰκίας εἰς τοιαύτας, δω-
ρεὰν διδάσκουσι, διανέμουσι βιβλία καὶ πολλῶν οἰκογενειῶν καὶ τὸν
στρατιωτικὸν φόρον πληρώνουσιν εἰς τὴν κυβέρνησιν. Τοῦτο παρετη-
ρήσαμεν κατὰ τὴν περιοδείαν ἡμῶν ἐν τῷ χωρίῳ Ἐρκελέτ.

Ἡθῆ καὶ ἔθιμα. Ταῦτα εἶνε σχεδὸν τὰ αὐτὰ ταῖς πόλεσιν. Οὐχ ἥττον ἢ αὐστηρότης τῶν ἠθῶν ἔτι, ἢ ἀρχαῖζουσα καὶ σεμνή, ὑφίσταται καὶ ἐκλυσίς αὐτῶν σπανιώτατα παρατηρεῖται. Αἱ τελεταὶ τῶν γεννή-
σεων, τῶν γάμων, τῶν κηδειῶν οὐδὲν τὸ ἰδιαίτερον ἔχουσιν. Οἱ συγ-
γενεῖς τοῦ θανόντος προσώπου κόπτονται καὶ ὀδύρονται ἐκτάκτως οὐ μόνον κατὰ τὴν ἐκφορὰν ἀλλὰ τὴν ἐπιούσαν καὶ ἄλλας τακτὰς ἡμέ-
ρας ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ νεκροῦ, ἐφ' οὗ ἀνάπτουσι λαμπάδα καὶ καιοῦσιν
ἐν θυμιατηρίῳ θυμίαμα.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ συζύγου ὁ ἀνὴρ δύναται νὰ εἰσέλθῃ ταχύτε-
ρον εἰς γάμου κοινωνίαν ἢ ἡ σύζυγος ἐν περιπτώσει χηρείας αὐτῆς. Οἱ
ἄνδρες καὶ χηρεῦσαντες ἀπαξ ἢ δις συνηθέστατα νυμφεύοντες νεάνιδα
ἄγαμον ἔτι, καίπερ δυσανάλογον τὴν ἡλικίαν. Αἱ νεάνιδες λίαν μικραὶ
ἐκδίδονται ὑπὸ τῶν γονέων αὐτῶν· οὐδὲν δὲ τὸ παράδοξον νὰ βλέπη-
τις σήμερον τὴν μαθήτριαν μόλις δεκατριετῆ κόρη, ἣν χθὲς ἐδίδασκεν
ἐν τῷ παρθεναγωγείῳ, μὴ ἐπανερχομένην εἰς τὴν σχολήν, διότι αἱ εὐ-
χαὶ τοῦ ὑμεναίου ἀνέμενον αὐτήν. Ἐπικρατεῖ δ' ἔτι καὶ νῦν τὸ σύ-
στημα οἱ γονεῖς νὰ ἀρραβωνίζωσι τὰ τέκνα αὐτῶν ἐνῶ ἔτι ταῦτα εἶνε
βρέφη. Προῖξ δὲν ὑπάρχει κατ' ἀρχὴν οὐχ ἥττον τόσα φλωρία, ἢ
τόσα ἐπιπλα κλ. δίδονται τῇ κόρῃ ἅμα νυμφευομένη. Καὶ ἐνταῦθα
ἐπικρατεῖ σπάνις ἀνδρῶν, τούτου ἐνεκα πολλαὶ οἰκογένειαι προσφεύ-
γουσι καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς ἐξοριστοὺς, οἵτινες πολλάκις κατὰ δεκάδας
παρουσιάζονται εἰς Καισάρειαν καὶ εἰς Ζινδζιδερέ. Καὶ τινες μὲν αὐ-
τῶν ἀπαξ συζευγνύμενοι μένουσιν ἐνταῦθα καὶ ἐπαναπαύονται ἢ τῇ
βοηθείᾳ τῶν συγγενῶν αὐτῶν ἀναλαμβάνουσιν ὑπηρεσίαν ἢ ἐργασίαν
τινά—καὶ οὕτω σωφρονίζονται· ἄλλοι ὅμως κακοήθεις, ἀφ' οὗ κατα-
σπαταλήσωσι τὴν σμικρὰν τῆς συζύγου αὐτῶν περιουσίαν καὶ ἐν ταῖς
ἀγκάλαις αὐτῆς ἀναπαυθῶσιν, ἢ δραπετεύουσι καὶ ἀφανεῖς γίνονται,
ἢ ὑποσχόμενοι ὅτι θὰ ἐπανέλθωσι τὸν προσήκοντα καιρὸν ἀναχωροῦσιν
ὡς τίμιοι (!) οἰκογενειάρχαι καὶ δὲν ἐπανέρχονται πλέον. Οὗτοι δὲ
δυστυχῶς εἶνε καὶ οἱ πλείονες.

Εὐτύχημα οὐ σμικρὸν διὰ τὸν τόπον εἶνε, ὅτι οἱ νέοι ζενιτευόμενοι
καὶ ἐκπατριζόμενοι ἐπανακάμπτουσιν εἰς τὰς πατρικὰς ἐστίας καὶ νυμ-
φεύονται μὴ ἔχοντες βεβαίως τὰς ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν Κωνσταντινου-
πόλει περὶ προικὸς καὶ περὶ προσόντων ἀπαιτήσεις. Ἡ γυνὴ ἐνταῦθα
εἶνε ὑπόζυγος οὐχὶ σύζυγος, εἶνε καθ' ὅλην τὴν σημασίαν τῆς λέξεως
θεραπεινῆς, δούλη τοῦ ἀνδρός, ὁ ἀνὴρ συντρώγων καὶ συμπίνων τοῖς
ξένοις αὐτοῦ ὑπηρετεῖται οὐ μόνον ὑπὸ τῶν τέκνων αὐτοῦ—οὐχὶ κορα-
σίων—ἀλλ' ὑπὸ τῆς συζύγου ἢ καὶ πενθερᾶς αὐτοῦ, καίτοι ἔχει ὑπη-
ρέτας. Σπανιώτατα δὲ συντρώγει τῇ συζύγῳ αὐτοῦ ἐν τῇ αὐτῇ τρα-
πέζῃ. Ἐντὸς εἶνε φιλογύνης καὶ ζητεῖ πάντοτε νὰ ἔχῃ τὴν οἰκίαν αὐ-
τοῦ καὶ τὰς ἀποθήκας πλήρεις προμηθειῶν, ὅπως ἡ σύζυγος αὐτοῦ καὶ
ἐν γένει ἢ οἰκογένειᾳ τρώγῃ, πίνῃ καὶ εὐφραίνηται. Ἐν γένει δὲ ἐν
ταῖς συναναστροφαῖς καὶ ταῖς ἐσπερίσιν αὐτῶν αἱ γυναῖκες κάθηνται ἐν
ἰδιαίτερω θαλάμῳ, ὡς ἐν γυναικωνίτιδι, καὶ οἱ ἄνδρες ἰδιαίτερος.

Θεατρικαὶ παραστάσεις καὶ ἐν γένει δημόσια θεάματα οὐχ ὑπάρ-
χουσιν· ἐξαιρέσειν ποιεῖται ἡ Σινασός, ἐν ἣ φιλόμουσοι καὶ φιλότιμοι

νέοι δίδουσι δύο ἢ τρεῖς παραστάσεις ἐν τινι μεγάλῃ αἰθούσῃ καφείου πρὸς ὄφελος τῶν πτωχῶν ἢ καὶ τῶν σχολῶν. Κατόρθωσαν οἱ Σισανῖται νὰ ἔχωσι καὶ ὑποκριτικὰς στολὰς καὶ μουσικῆς νὰ μὴ στερῶνται.

Περὶ μέτρων, σταθμῶν, συγκοινωνιῶν κλ. ἔχομεν ἐν τῇ περὶ Καισαρείας § σημειώσει τὰ δέοντα, εἰς ἃ καὶ παραπέμπομεν.

Ἀρχόμενοι νῦν ἀμεσώτερον τῆς ἐργασίας ἡμῶν, ἐπάναγκες θεωροῦμεν πρὸς τακτικωτέραν καὶ εὐμεθοδεστέραν ἀντίληψιν τῆς γεωγραφικῆς πολιτικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς διαιρέσεως τῆς ἐπαρχίας νὰ παρασυνάψωμεν τὰ ἐξῆς σχετικὰ πρὸς τὴν νῦν πολιτικὴν διαιρέσιν καὶ εἶτα ἐν διαγράμματι νὰ παραθῶμεν τὴν ἐκκλησιαστικὴν, ἣν ὡς βάσιν τῆς ἐργασίας ἡμῶν τιθέμεθα.

Τὴν Καππαδοκίαν κατέχει νῦν κατὰ μέγα μέρος τὸ εὐρὺ βιλαέτιον τῆς Ἀγκύρας, ἀπὸ τῆς πόλεως ἐν ἣ ἔδρευε ὁ γεν. διοικητῆς καὶ τὸ ὄνομα λαβόν. Τὸ βιλαέτιον ἦτοι ὁ νομὸς ὀρίζεται πρὸς Β ὑπὸ τοῦ τῆς Κασταμονῆς, πρὸς Α ὑπὸ τοῦ τῆς Σεβαστείας, πρὸς ΝΑ ὑπὸ τοῦ τῶν Ἀδάων, πρὸς Δ ὑπὸ τοῦ τῆς Προύσης καὶ πρὸς ΝΔ ὑπὸ τοῦ τοῦ Ἰκονίου. Ὑποδιαιρεῖται δὲ εἰς τέσσαρας διοικήσεις (μουτσαριφλίκια) ἦτοι τὴν τῆς Ἀγκύρας, τὴν τοῦ Κίρ σεχίρ, τῆς Ὑοσγάτης καὶ τὴν τῆς Καισαρείας.

Ἡ διοίκησις Ἀγκύρας περιλαμβάνει ἔνδεκα ὑποδιοικήσεις (=καζάδες), ὧν προϊσταται καϊμακάμης, ἐκτὸς τῆς τῆς πόλεως ¹.

Ἡ διοίκησις Κίρσεχίρ, τρεῖς ὑποδιοικήσεις (ἐκτὸς τῆς πόλεως) ².

Ἡ διοίκησις Ὑοσγάτης, τέσσαρας ὑποδιοικήσεις (ἐκτὸς τῆς πόλεως). Καὶ ἡ τῆς Καισαρείας δύο ἦτοι ἐκτὸς τῆς ὑποδιοικήσεως τῆς πόλεως Καισαρείας, τὴν τοῦ Δεβελῆ καὶ τοῦ Ἰνδζέ σοῦ, ὅφ' ἦν ὑπάγεται καὶ ὁ ραχιγιές Καραχισσάρ.

Ἐκκλησιαστικὴ διαιρέσις. Αὕτη ἐν τῇ μακρᾷ τῶν ἐνιαυτῶν σειρᾷ δὲν ἔμεινε βεβαίως ἡ αὐτὴ οἶα νῦν. Ὁ μητροπολίτης τῆς ἐπαρχίας ταύτης πρῶτος τῇ τάξει ἐν τοῖς ὑπὸ τὸν πατριαρχικὸν οἰκουμενικὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως μητροπολίταις φέρει τὴν φήμην «Ἵπέρτιμος τῶν ὑπερτίμων καὶ ἔξαρχος πάσης Ἀνατολῆς». Ἡ ἐπαρχία

¹ Τὸ βιλαέτιον=γενικὴ διοίκησις διαιρεῖται εἰς σανδζάκια, ὧν προϊσταται μουτσαριφίης (=διοικητῆς). Τὰ σανδζάκια διαιροῦνται πάλιν εἰς καζάδες, ὧν προϊσταται καϊμακάμης. Ἐκαστος καζᾶς αὐθὶς εἰς ραχιγιέδες=δήμους, ἐν οἷς ἔδρευε μουδρίης.

² Ἡ ἔδρα ἐκάστου νομοῦ, διοικήσεως, ὑποδιοικήσεως μετέχει τῆς ἀμέσου ὑποδιαιρέσεως οὕτω π. χ. ἡ διοίκησις Ἀγκύρας ἔχει οὐχὶ ἔνδεκα ὑποδιοικήσεις, ἀλλὰ σὺν αὐτῇ δώδεκα.

Καισαρείας Καππαδοκίας, ἡ πρώτη ἐν τοῖς συνταγματικοῖς τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου, διετῆρει ἄλλοτε καὶ ἐπισκόπους. Τὰς ὑπὸ τὸν Καισαρείας ἐπισκοπὰς δὲν εἶνε πρᾶγμα δυσχερὲς ν' ἀπαριθμηθῆτις, ἀρκεῖ νὰ ἔχη τὸν Συνέκδημον τοῦ Ἱεροκλέους ὑπὸ Parthey καὶ τὰς νεωτέρας συναφεῖς ἐργασίας τοῦ διασήμου καθηγητοῦ Gelzer ἐν Jena. Ἡ Καππαδοκία διηρέθη εἰς δύο ἐπαρχίας τὸν χειμῶνα τοῦ 371—372 ἐπὶ Οὐάλεντος θέλοντος νὰ πικράνη τὸν ἐπίσκοπον τῆς Καισαρείας, τὸν Μ. Βασίλειον, διὰ τοῦ ὑπόβιβασμοῦ τῆς ἔδρας αὐτοῦ καὶ τῆς σμικρύνσεως τῆς ὑποκειμένης αὐτῷ ἐκκλησιαστικῆς περιφέρειας. Ἡ μικρὰ κώμη Ποδαρδὸς ὠρίσθη κατὰ πρῶτον ὡς μητρόπολις τῆς νέας ἐπαρχίας Καππαδοκίας τῆς Δευτέρας, ἀλλ' εἶτα τὰ Τύαγα. Τοῦτο ἐγένετο ἀφορμὴ ἐρίδων μεταξὺ τοῦ Ἀνθίμου ἐπισκόπου τῶν Τυάνων καὶ τοῦ Βασιλείου ζητούντος νὰ διατηρήσῃ τὴν ἐκκλησιαστικὴν αὐτοῦ ἐξουσίαν ἐπὶ τῆς ἐπισκοπῆς τῶν Τυάνων καὶ ἐν γένει πάντων τῶν ἐν τῇ Δευτέρᾳ Καππαδοκίᾳ ἐπισκόπων, τοῦ πρώτου ἀξιούντος νὰ μείνη ἀνεξάρτητος καὶ δὴ ν' ἀναγνωρισθῇ μητροπολίτης τῆς νέας ταύτης ἐπαρχίας.

Ἡ σήμερον ἐκκλησιαστικὴ διαιρέσις βάσιν μὲν ἔχει τὴν διοικητικὴν, οὐχ ἦττον καὶ ταύτης παραλλάσσει, διότι κωμοπόλεις καὶ χωρία ἐκκλησιαστικῶς τῷ μητροπολίτῃ Καισαρείας ὑπαγόμενα ὑπόκεινται διοικητικῶς τῇ γεν. διοικήσει Ἰκονίου, ὡς τὸ Προκόπιον, ἡ Σιρασὸς κλ. ¹ Ἀνάγκη λοιπὸν νὰ ἐπισυνάψωμεν ὧδε τὸ διάγραμμα τῆς ἐκκλησιαστικῆς περιφέρειας τῆς ἐπαρχίας, περὶ ἧς ἡμῖν ὁ λόγος, κέντρον τιθέμενοι τὴν ἔδραν αὐτῆς τὴν Καισάρειαν.

Διαιροῦμεν δὲ ταύτην εἰς τέσσαρα γεωγραφικὰ τμήματα, εἰς τὸ Ἀνατολικόν, Δυτικόν, Βόρειον καὶ Νότιον.

Α' Τμήμα Ἀνατολικόν. Ἀπόστασις ².

1) ἡ πόλις Καισάρεια, ἔδρα, κέντρον τῆς ἐπαρχίας.

2) ἡ κωμόπολις Ἀνδροπίκιον ὠραι ἐφ' ἵππου 2.

¹ Καὶ ἡ Δευτέρα Καππαδοκία ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ διηρέθη εἰς δύο τῷ 536. Ἡ Μωκισσὸς ἀνεγνωρισθῆ ὡς πρωτεύουσα τῆς Τρίτης Καππαδοκίας μετονομασθεῖσα Ἰουστινιανόπολις. Ὁ Ramsay (σ. 283) τῆς Historical Geography ὑποσημειοῦται ὅτι οὐδαμοῦ ἐν ἀρχαίῳ ἐγγράφῳ ἐπέτυχε τῷ τίτλῳ τούτῳ. Ἡ τε Μωκισσὸς καὶ τὰ Τύαγα φέρονται ὡς μητρόπολις Καππαδοκίας τῆς Δευτέρας.

² Ἀπόστασιν μετροῦμεν ἐκ Καισαρείας εἰς ὥρας ἐφ' ἵππου τακτικῶς βαίνοντος. Κωμόπολις ἡ ἄνω τῶν 400 οἰκιῶν, κώμη ἡ κάτω 400, χωρίον τὸ κάτω τῶν 100.

3) ἡ κώμη *Zirđzi-deré*, παρ' ἧ ἡ μονὴ τοῦ Τιμίου Προδρόμου ὥραι 2.

4) ἡ κωμόπολις *Μουταλάσκη* ὥραι 1.

5) ἡ κώμη *Ταβλουσοῦνιον* ὥραι 2.

6) ἡ κωμόπολις *Κερμήρα* ὥραι $2\frac{1}{4}$.

7) τὸ χωρίον *Ταξιάρχης*, παρ' ᾧ ἡ τῶν Παμ. Ταξιαρχῶν ἱερὰ μονὴ ὥραι 4.

8) τὸ χωρίον *Κέσι* ὥραι 4.

9) τὸ χωρίον *Βέξε* εἰς ἀπόστασιν ἐφ' ἵππου ὥρων $4\frac{1}{2}$.

10) τὸ χωρίον *Ἀγιρνάς* (ἢ Ἀγηρνάς) ὥραι 5.

11) τὸ χωρίον *Σκόπη* ὥραι 5.

12) τὸ χωρίον *Κέργκεμε*, παρ' ᾧ τὸ εὐάερον μονύδριον τῆς Πανα-
ρίας ὥραι 7.

13) τὸ χωρίον *Σαρμουσακλί* ὥραι $7\frac{1}{2}$ —8.

14) τὸ χωρίον *Καραδζόρεν* ὥραι 10.

Β' Τμήμα Δυτικόν.

Πρὸς Δ τῆς Καισαρείας εἰς ἀπόστασιν ἀπ' αὐτῆς.

15) ἡ κωμόπολις *Ἰρδζεσοῦ* ὥρων 6.

16) ἡ κωμόπολις *Προκόπιον* (Οὐργκιούπ) ὥρων 12.

17) ἡ κωμόπολις *Σιρασός* ὥρων 13.

18) ἡ κώμη *Ζαλέλα* ὥρων 14.

19) ἡ κώμη *Ποτάμια* ὥρων 18.

20) ἡ πόλις *Νεβοσεχέρ* ὥρων 18 (ἀπέχουσα τῶν Ποταμιῶν ὥρ. 6).

Γ' Τμήμα Βόρειον

Πρὸς Β αὐτῆς κεῖνται εἰς ἀπόστασιν ὥρων.

21) ἡ κώμη *Ἐρκελέτ* $2\frac{1}{2}$.

22) τὸ χωρίον *Μόλου* $3\frac{1}{2}$.

23) τὸ χωρίον *Τσουκοῦρ* 13.

24) τὸ χωρίον *Τασιχ* 15.

25) τὸ χωρίον *Ροῦμ καβάκ* 16.

26) τὸ χωρίον *Τσάτ* 24.

27) ἡ πόλις *Τσογάτη* 26.

28) τὸ χωρίον *Τσατμά* 30.

29) τὸ χωρίον *Καριπλέρ* 30.

30) τὸ χωρίον *Ἀπδουραχμανλή* 36.

Δ' Τμήμα Νότιον.

Πρὸς Ν τῆς Καισαρείας κεῖνται :

31) ἡ κώμη *Ἅγιος Κωνσταντῖνος* (κυρίως συνοικία κεχωρισμένη τῆς κωμοπόλεως *Ἐβερέκ*) ὥραι 9.

32) τὸ χωρίον *Ζήλα* ὥραι 11.

33) τὸ χωρίον *Καραδζαβιράν* ὥραι 12.

34) τὸ χωρίον *Πεσ-καρδάς* ὥραι 14,

35) τὸ χωρίον *Χόσδζα* ὥραι $14\frac{1}{2}$.

36) τὸ χωρίον * *Τσουρουγιούρτ* ὥραι 15.

37) τὸ χωρίον *Ταστζή* ὥραι 15.

38) τὸ χωρίον *Σαδὴ* ὥραι 16.

39) τὸ χωρίον * *Κισκε* ὥραι $16\frac{1}{2}$.

40) τὸ χωρίον *Κόρουμτζε*¹ ὥραι 21.

41) τὸ χωρίον * *Ἀρσάρκιοῖ* ὥραι 17.

42) τὸ χωρίον *Παχτετζικ* ὥραι 19.

43) τὸ χωρίον * *Φάρασα* ὥραι 26.

Τῷ ἀνωθι διαγράμματι ἐπόμενοι ἀρχόμεθα περιγράφοντες τὰ τῆς ἐπαρχίας, ἥτις, ὡς ἀνωθεν διακρίνεται, ἐκ 43 ἢ μάλλον ἐκ 44 κωμοπόλεων, κωμῶν καὶ χωρίων ἀποτελεῖται, ὧν μόναι αἱ διὰ τοῦ ἀστερίσκου σεσημασμένοι εἶνε *ἐλληνόφωνοι*.

Καισάρεια.

Ἡ πόλις *Καισάρεια*² πρωτεύουσα τῆς ἐκκλησιαστικῆς περιφερείας τῆς ἐπαρχίας Καππαδοκίας εἶνε ἔδρα ἑλληνος ὀρθοδόξου μητροπολίτου πρώτου ἐν τῇ ἱεραρχικῇ τάξει, *Ἰωάννου τοῦ Ἀραστασιάδου*, ἅμα δὲ καὶ ἔδρα μουτεσαρφλικίου ὑπαγομένου τῷ νομῷ Ἀγκύρας, ὡς εἵπομεν. Ἡ πόλις αὕτη ἡ τοσοῦτον κατὰ τοὺς πρώτους μ. Χ. αἰῶνας ἐπενεργήσασα ἐπὶ τῆς τύχης τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ τῆς διαδόσεως τῶν φώτων ἐν τῇ Μ. Ἀσίᾳ ἐκαλεῖτο πρότερον *Μάζακα*³ μητρόπολις οὕσα τῶν

¹ Καὶ *Κοζάνη* λεγόμενοι.

² Ὑπὸ αὐτὸ τὸ ὄνομα φέρονται οὐκ ὀλίγοι : ἐπισημότεραι 1) ἡ ἐν Παλαιστίνῃ παραλία (*πύργος τοῦ Στράτωνος*)· 2) ἡ *Φιλίππου*· 3) Καισάρεια ἡ πρὸς τῷ *Λιβάτω*, ἡ νῦν *Ἀρχη* (πρὸλ. *χάρτην Μεσαιων. ἐλληνισμοῦ ὑπὸ Ζαφειροπούλου*)· 4) ἡ ἐν Ἀφρικῇ, *Λυμήν*, ἡ πρότερον *Ἰώλ*, ἐν τῇ Μαυριτανίᾳ νῦν *Σερσέλ*· 5) ἡ *Τιγγιτικὴ Καισάρεια* ἐν τῇ Ἀφρικῇ.

³ Ἴσως ἔλαβε τὸ ὄνομα ἀπὸ τῆς Μεγάλης τῶν Καππαδόκων θεᾶς *Μᾶ*, λατρευομένης καθ' ἅπασαν τὴν Μ. Ἀσίαν ὑπὸ διάφορα ὀνόματα· πρὸλ. *Στράβ.*

Καππαδόκων και ἐν τῇ ἀρχαιότητι κατὰ τὸν γεωγράφον Στράβωνα ¹, εἶτα δὲ *Εὐσέβεια* πρὸς τιμὴν *Ἀριαράθου* τοῦ *Ε'* τοῦ *Εὐσεβοῦς* (220—166 π. Χ.), ἐφ' οὗ ἡ πόλις και αὐτόνομος ἑλληνικὴ ἀποικία κατέστη, και δὴ *Εὐσέβεια* ἢ πρὸς τῷ *Ἀργαίῳ*, ἄτε κειμένη ὑπὸ τὰς βορείους κλιτύς τοῦ ὑψικαρήνου τούτου ὄρους, πρὸς διαστολὴν *Εὐσεβείας* τῆς πρὸς τῷ *Ταύρῳ*, τῶν *Τυάτων*. Τὸ νῦν ὄνομα αὐτῆς ἔλαβεν ἐπὶ *Τιβερίου Καίσαρος* πρὸς τιμὴν τοῦ θετοῦ πατρὸς αὐτοῦ ἢ πιθανώτερον αὐτοῦ τούτου τοῦ Ρωμαίου αὐτοκράτορος, ἐφ' οὗ, ὡς ἐρρήθη ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ, ἡ Καππαδοκία ἐγένετο ῥωμαϊκὴ ἐπαρχία (17 μ. Χ.) ². Ἡ παλαιὰ πόλις ἀπέιχε τοῦ μὲν Πόντου περὶ τοὺς ὀκτακοσίους σταδίους πρὸς Ν. τοῦ *Εὐφράτου* μικρὸν ἐλάττους ἢ διπλασίους, τῶν *Κιλικίων Πυλῶν* (*Γκουλέκ Μποράζ* τουρκ., νῦν) κατὰ Στράβωνα ἐξ ἡμέρας· καταστραφεῖσα δὲ ὑπὸ σεισμοῦ ἔκειτο εἰς τὸ μέρος *Ἐσκισεχηρ* πρὸς Ν τῆς νῦν πόλεως, ἐκεῖ ὅπου ὑπάρχουσι φυτεῖαι, ἄμπελοι, ἐρείπια τάφρων, λουτρῶνων κλ.

Ἡ πόλις καίται ἐπὶ πεδινῆς θέσεως ἀνεχομένης ἐπὶ τῆς βορείου κλιτύος τοῦ *Ἀργαίου*, ἀτειχιστος, μεσαίτατος τόπος οὐσα τῶν ξύλα ἐχόντων ἄμα και λίθον πρὸς οἰκοδομίαν και χόρτον διὰ τὴν κτηνοτροφίαν. Τὴν πεδιάδα πρὸ τῆς πόλεως διαρρεῖ ὁ *Μέλας* ποταμὸς (*Καράσου*) πρὸς τὸ μέρος τοῦτο δεχόμενος και τὸν *Σαρμουσακλί* ἢ *ποταμὸν τῶν Σαρμούσων*, ὅστις και πολλοὺς τοὺς ἰχθύς τρέφει ³. Ἐπὶ τῆς πε-

IB' 3. «Ἐν τῷ Ἀντιταύρῳ ἱδρυται τὰ Κόμανα και τὸ τῆς Ἐνουός ἱερόν, ἢ ... *Μᾶ* ὀνομάζουσιν». Εἶνε ἡ *Μᾶ Ἀρτεμις*. Πρβλ. και *Πλουτ.*, 6. Σύλλα' 9, ἔνθα αἱ θεὰ τῶν Κομάνων ἐτιμᾶτο παρὰ Ῥωμαίους, εἶτε δὴ ὡς Σελήνη, εἶτε ὡς Ἐνωά, εἶτε ὡς Ἀθηνᾶ· ὁ κάτοικος λέγεται *Μαζακηρὸς και Μαζακεύς*. Ἐν τῇ Σανσκριτῇ *mah, maḥa* σημαίνει μέγας, ἰσχυρός. *Μαζεὸς* δὲ ὄνομα τοῦ Διὸς ἐν Φρυγίᾳ. (*Zend. maz, maza* εἶνε ἐν και τὸ αὐτό. πρβλ. *Ahuramazda* ἐν *Kuhn Z. r.* 11, 148).

¹ Στράβ. ΙΑ', 2, 29 και IB'. 7.

² Ἀσύστατα και ἀπίθανα τὰ παρὰ *Κωνσταντίνῳ* τῷ *Πορφυρογεννήτῳ* de *Themat.*, 6. I. σ. 20. «Καيسάρεια μητρόπολις, ἢ ἀπὸ τοῦ μεγάλου Καίσαρος Ἰουλίου». Ἐπίσης και τὰ παρ' *Ἑρμείᾳ* τῷ *Σαζομενῳ*, ὅστις ἐν Βιβλ. Ε', κεφ. Δ' περὶ τῆς πρὸς τοὺς Καίσαρεῖς πολιτείας τοῦ Ἰουλιανοῦ τὸν λόγον ἔχων λέγει αὐτὴν πρὸς τῷ Ἀργαίῳ Καίσαρειαν, μεγάλην και εὐδαίμονα και μητρόπολιν οὐσαν τοῦ Καππαδ. κλίματος ἐκ τοῦ καταλόγου τῶν πόλεων ἐξήλειψεν ὁ βασιλεὺς· και τῆς ἐπωνυμίας τοῦ Καίσαρος ἀφείλετο, ἥς πάλαι ἔτυχεν ἐπὶ *Κλαυδίου Καίσαρος*».

³ Πλείονα ἐν τοῖς περὶ χωρίου *Σαρμουσακλί*. Ὁ *Σαρμουσακλί* ποταμὸς λέγεται ὑπὸ τινῶν οὐχὶ ὀρθῶς νομίζομεν *Σκορδίσκος* (*Σάρμουσακ* τουρκ.—σάρκον, προσφιλέστατον τοῖς Καππαδόκαις προσφάγιον).

διάδος ἔξω τῆς πόλεως πρὸς τ' ἀριστερὰ τῆς ἀμαξίτου τῆς ἀγούσης πρὸς τὴν Μουταλάσκη, Ταβλοσούνιον, Κερμήραν κλ. διατηροῦνται ἐτι ἀρχαῖα περσικὰ οἰκοδομήματα ἠρειπωμένα, πύργοι, τάφοι μετὰ τῶν ἐπιγραφῶν αὐτῶν, ἐξ ὧν δύναται ὁ ἐπιστήμων πάντως οὐκ ὀλίγας ν' ἀρυσθῆ γνώσεις, διότι ἀρχαιότερα μνημεῖα τοῦ *Πολιοῦχου Διὸς*, τῆς *Ἀθηνᾶς* ἐπυρπολήθησαν και πρότερον και ἐπὶ Ἰουλιανοῦ τοῦ Ἀποστάτου ὑπὸ τοῦ λαοῦ, ὡς και τοῦ πατρῶου *Ἀπόλλωνος* και δὲν ὑπάρχουσι πλέον. Ρητῶς παρὰ *Σαζομενῳ* (ἐκδ. *Migne*, 184) φέρεται: «Ἐμίσει τοὺς οἰκῆτορας (τῆς πόλεως ὁ Ἰουλιανὸς) ὡς πανδημεὶ χριστιανίζοντας και πάλαι καθελόντας τοὺς παρ' αὐτοῖς νεῶς, πολιούχου Διὸς και πατρῶου Ἀπόλλωνος. Ἐπὶ δὲ και τὸ τῆς *Τύχης*, «ὄ μόνον περιελείφθη αὐτοῦ βασιλεύοντος πρὸς τῶν χριστιανῶν ἀνετράπη, «δεινῶς ἀπηθάνετο πάση τῇ πόλει. . .» Ἀνασκαφαὶ ὅμως τυχαίως γενόμεναι χάριν θεμελίων οἰκιῶν και λοιπῶν οἰκοδομημάτων ἀπέδειξαν ὅτι εἶνε δυνατὸν ν' ἀνευρεθῶσιν ἀρχαῖα ἐρείπια ὑπὸ τὴν γῆν οὐκ ὀλίγα· ἐπιγραφαὶ π. χ. εὐρέθησαν πλείστα ἐλληνικαὶ και λατινικαὶ ἐπιτύμβιοι μάλιστα, ἐν αἷς ἄξιον σημειώσεως εὑρομεν ὅτι τὸ ὄνομα τοῦ μεγαλοπρεποῦς ὄρους και κύριον ὄνομα ἀνδρῶν ἐχρησίμευεν ¹.

Ἡ Καίσαρεια περὶ τοὺς 400,000 κατοίκων ἀριθμοῦσα ἄλλοτε, νῦν μόλις περὶ τὰς 56,000 ψυχὰς ἔχει, ἐν δεκακισχιλίοις περίπου οἰκίαις, και τοι κατὰ τὰς κυβερνητικὰς ἀπογραφὰς ὁ πληθυσμὸς τῆς πόλεως μόλις ἀνέρχεται εἰς τεσσαρακοντακισχιλίους.

Τοῦ πληθυσμοῦ τούτου ἀνήκουσι τοῖς μὲν Ὀθωμανοῖς 6,000 οἰκίαι· τοῖς Ἀρμενίοις 2,830 οἰκίαι· τοῖς Διαμαρτυρομένοις 190 οἰκίαι· τοῖς Καθολικοῖς 180 οἰκίαι· τοῖς ἡμετέροις μόλις 400 οἰκίαι ².

Οἱ ὀρθόδοξοι ἔχουσι δύο ναοὺς τὸν τοῦ ἁγίου Νικολάου, τὸν και μητροπολιτικόν, και τὸν τοῦ ἁγ. Βασιλείου, μετὰ τριῶν ἱερέων, ὧν ὁ εἰς χρησιμεύει και ἀρχιερατικὸς ἐπίτροπος και ἐνὸς διακόνου. Ὁ ναὸς τοῦ ἁγίου Νικολάου πρὸ τοῦ 1650 ἤδη ὑφιστάμενος, ἀνεκτίσθη τῷ 1850 και τῇ κα' Μαΐου ἀνεκαινίσθη εὐμεγέθης και ἱκανῶς ὠραῖος. Ἐπὶ τῆς ἔξω πύλης τοῦ ναοῦ εὐρηται ἐπὶ μαρμαροῦ τὸδε τὸ ἐπίγραμμα κεχαραγμένον:

¹ Π. χ. Κορινθιάς Ἀργαίου τῷ ἀνδρὶ Ἀργαίῳ και Ἀργαίῳ τῇ θυγατρὶ. Δυστυχῶς δὲν ἔχομεν ὑπ' ὄψιν τὰς συλλογὰς τῶν ἐπιγραφῶν ἴσως σπουδαιότερόν τι ἠδυνάμεθα ν' ἀνεύρωμεν.

² Αἱ Γεωγραφίαι και διάφοροι περιηγηταὶ ἄλλως ἐκτιμᾶσι τὸν πληθυσμὸν τῆς Καίσαρειας. Ὁ ἄνω σημειούμενος εἶνε ὁ ἀληθής.

Τόνδε Σοὶ ὑψιμέδοντι ἀνακτι νεῶν ἀνέθηκε
 Καισαρέων λεῶς κάλλει λαμπόμενον.
 Ἄλλὰ σὺ οὐ χατέεις δόμον· ἔσσι γὰρ οὐ περιληπτὸς
 οὐρανὸν ἠδέ γένν ἀμφίς ἔχων παλάμαις.
 Εἷς δόμος ἐν τοι ἔδος χάριεν καλὸν ἄρκιον
 ἢ φῆς ἄσπιλος εὐσεβέων καρδίη
 Τῷ τοι ναὸν τόνδε θαμίζομεν γύθεος πλήρεις
 σμήχοντες ψυχὰς καὶ καθαγνιζόμενοι.
 ὦ Μάκαρ, ἀλλ' ἐθέλοις θεραπόντεσιν ἔνδοθι ναίειν
 Νικόλεω θείου εὐγυασι καμπτόμενος.
 ᾠων' Μαῖον κα'.

Τουρκιστὶ παρὰ τὴν ἄνωθι ἐπιγραφὴν φέρεται καὶ τὸδε :

Ἄγιος Νικόλασσούν σεριφ χανεσὶ
 Καππαδοκίαννν πούδηρ ἀνασὶ.
 Ἄπδουλ μεδζιτ χοῦμ ιδέρκεν ταχδηνδὰ
 Τελικλί- τὰς νὰμ μαχαλδὲν τασλαρη
 Καῖσερι ροῦμ μιλλετινδὲν χαρδζαρη.

Πρὸ τῶν προθύρων τοῦ ἱεροῦ ναοῦ καὶ ἀπέναντι τῆς πύλης τοῦ ναοῦ εὑρηται ὁ τάφος τοῦ εὐκλεσεστάτου μητροπολίτου Καισαρείας τοῦ μακαρίτου *Εὐσταθίου τοῦ Κλεοβούλου*. Ἐντὸς δὲ τοῦ περιβόλου τοῦ ναοῦ ὠκοδόμηται ἡ μητρόπολις καὶ ἡ σχολὴ τῆς πόλεως.

Οἱ ἡμέτεροι διατηροῦσιν ἑλληνικὸν σχολαρχεῖον, οὐπερ αἱ αἰθουσαι κατέλαβον νῦν καὶ αὐτὰ τὰ δωμάτια τοῦ μητροπολιτικοῦ οἴκου. Τοῦ σχολείου τούτου προϊστάται ἀρχαῖος τελειόφοιτος τῆς Μ. Σχολῆς ἐκ Ταβλοσουνίου καὶ τὰς Ἀθήνας ἄλλοτε ἐπισκεψάμενος, ψάλλων ὡς δεξιὸς ψάλτης ἐν τῷ ναῷ. Ἐν τῷ σχολαρχεῖῳ φοιτῶσι μαθηταὶ ὑπὸ τοῦ διευθυντοῦ καὶ ἐνὸς τελειοφοίτου τῆς ἱερατικῆς Σχολῆς πάντα τὰ στοιχειώδη μαθήματα διδασκόμενοι περὶ τοὺς 60.

Τῷ σχολαρχεῖῳ ἀναποσπαστῶς συνδέεται καὶ τὸ δημότικὸν σχολεῖον, ἐν ᾧ φοιτῶσι παῖδες περὶ τοὺς 150, οἵτινες διδάσκονται ὑπὸ τοῦ ἱεροδιακόνου τῆς μητροπόλεως καὶ τοῦ τῆς ἑλληνικῆς σχολῆς βοηθοῦ. Πρόδος οὐχὶ ἐπαισθητή.

Τὸ παρθεναγωγεῖον λειτουργεῖ ὑπὸ δύο διδασκαλίσσας, ἐν ᾧ 50 φοιτῶσι κοράσια μέχρι δεκατριῶν ἐτῶν ἡλικίας.

Σημειωτέον ὅτι καὶ ἐν τῇ *Ἐξω Πόλει (Δισαρι-σὰρ)* διατηρεῖται μικρὸν γραμματοδιδασκαλεῖον ὑπὸ διδάσκαλον πρὸς περιορισμὸν μάλλον τῶν παιδῶν χρησιμεῖον. Φοιτῶσιν ἐν αὐτῷ περὶ τοὺς 60 παῖδες.

Ὡστε ἡ κατ' ἔτος φοίτησις ἐν τοῖς σχολείοις τῆς ὀρθοδόξου κοινότητος κυμαίνεται περὶ τὸν στρογγύλον ἀριθμὸν 300. Δυστυχῶς ἡ προσδοκωμένη πρόδος δὲν ἐπιτελεῖται, ὁ δὲ λόγος ἀπλούστατος, ὅτι οἱ μαθηταὶ καὶ αἱ μαθήτριάι τὴν ἑλληνικὴν μόνον ἐν τῇ σχολῇ λαλοῦσι καὶ σπουδάζουσι περὶ αὐτήν, ἀλλ' ἐκτὸς τῶν τῆς σχολῆς τοίχων ἐν τε τῇ ἀγορᾷ καὶ ἐν τῷ οἴκῳ βασιλεύει ἡ τουρκικὴ, ἥτις, ὡς παρατηρήσαμεν, δὲν φαίνεται νὰ ὑποχωρῇ τῇ ἑλληνικῇ. Ἡ Καισαρεία ἄρα εἶνε τουρκόφωνος ἑλληνικὴ χώρα, καίτοι μητρόπολις τῆς ἐπαρχίας ὅλης, ἡ δὲ πολιτικὴ καὶ οἰκογενειακὴ κατάστασις τῶν ὁμογενῶν κατοίκων ἢ τι ὀλίγον ἢ οὐδὲν διαφέρει τῆς τῶν ἄλλων κοινοτήτων τῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ. Οἱ τῆς πόλεως κάτοικοι εἶνε ἀφωσιωμένοι ταῖς ἐμπορικαῖς αὐτῶν καὶ χρηματιστικαῖς ἐργασίαις, εἶνε εὐφύεστατοι, πονηροί, σχεδὸν οὐδέποτε ἐξαπατῶμενοι, διὸ καὶ Ἰουδαῖος οὐδεὶς ἐν τῇ ἀγορᾷ εὐρίσκειται, διότι δὲν δύναται νὰ ζῆσῃ. Χάρις δὲ τοῖς ἐν Κωνσταντινουπόλει, Σμύρῃ καὶ ἀλλαχοῦ συμπολίταις αὐτῶν αἱ πρὸς διατήρησιν τῶν σχολείων αὐτῶν δαπάναι ἐξασφαλίζονται. Οἱ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ περιφερόμενοι δίσκοι ἀποφέρουσι μικρὰ ποσά. Τὰ ριπτόμενα ἐν αὐτοῖς κερμάτια εἶνε τῶν δύο παραδῶν ἢ τῶν πέντε τὸ πολὺ.

Οἱ κάτοικοι καὶ ἰδίᾳ αἱ γυναῖκες αὐτῶν εἶνε ἐκτάκτως φιλακόλουθοι· καὶ αὐτὰς τὰς καθ' ἡμέραν ἐσπερινὰς δεήσεις ἐπισκέπτονται. Καθ' ὁμίλους καὶ συστήματα ἐπισκέπτονται καὶ φιλοφρονοῦνται ἀλλήλους κατὰ τὰς ὀνομαστικὰς αὐτῶν ἐορτὰς ἢ τὰς ἐν γένει τοιαύτας. Ἄλλ' ἐν ταύταις οἱ κατὰ τὴν κοινωνικὴν θέσιν ὑπερέχοντες καὶ πρόκριτοι ἀναμένουσι κατ' οἶκον τὰς ἐπισκέψεις τῶν ὑποδεεστέρων, εἶτα δὲ ἀνταποδίδουσι ταύτας μεθ' ἡμέρας. Ἡ αὐτὴ τάξις ἐπικρατεῖ καὶ παρὰ τοῖς συνοίκις ἔθνεσι, μεθ' ὧν εἰς σχέσεις φιλίουσιν οἱ ἡμέτεροι διατελοῦσι δεχόμενοι τὰς ἐπισκέψεις τῶν ἐκλεκτῶν καὶ ἀνταποδιδόντες ταύτας.

Ἐν τῇ ἱερᾷ μητροπόλει, ἐν ἣ ὁ τε ἱερός ναὸς καὶ τὰ σχολεῖα, ὑπάρχει καὶ βιβλιοθήκη, κλειστὰς ὁμως ἔχουσα τὰς θυρίδας· ὑπὲρ τοὺς 700 τόμους διαφόρων θεολογικῶν καὶ φιλολογικῶν συγγραμμάτων περιέχουσα οὐδενὶ χρησιμεύει ἢ πρὸς θέαν μόνον τῷ ἐπισκεπτομένῳ τὸν μητροπολίτην ἢ τὸν ἀντιπρόσωπον αὐτοῦ ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς ὑποδοχῆς.

Τοιαύτη ἐστὶν ἡ πνευματικὴ κίνησις τῆς πάλαι ποτὲ μεγάλης Καισαρείας, ἧς γνώρισμα κατὰ Γρηγόριον τὸν Θεολόγον, οἱ λόγοι. Τὰ σχολεῖα τῆς πόλεως πρὸ πεντηκονταετίας ἤκμαζον καὶ μαθητὰς ἐξέπεμπον ἀνὰ τὰ χωρία οἰοῦντι ὡς κέντρον φωτοβόλου ἀκτίνος, νῦν μάλιν συντηροῦνται, διότι οἱ εὐ ἔχοντες ἀποστέλλοντες τὰ τέκνα αὐτῶν εἰς τὴν διωρον ἀπέχουσαν ἱερατικὴν σχολὴν, ἀφροντιστοῦσι περὶ τῆς τῶν λοι-

πῶν τέκνων τοῦ λαοῦ ἐκπαιδεύσεως ἢ ἐὰν δὲν ἀφροντιστῶσιν ὅλως, δὲν δεικνύουσιν ὁμῶς μέγαν καὶ πολὺν τὸν ζῆλον, δι' οὐ πολλὰ τὰ καλὰ ἠδύναντο νὰ ἐπιτύχωσιν.

Οἱ ὀρθόδοξοὶ κάτοικοι μὲν ἀνέρχονται τοὺς τετρακισχιλίους. Ἐἶνε δὲ ἐκ τῶν ἡκιστα ξενιτευομένων· καίτοι ὀλιγοπληθέστεροι τῶν συνοίκων, ἐν τούτοις ἀσκούσι μείζονα ἐπιρροὴν ἐν τοῖς κυβερνητικοῖς κύκλοις. Ἐπισκεψώμεθα νῦν τὰ τῶν συνοίκων ἔθνων.

Οἱ Ἀρμένιοι ἔχουσιν οἰκίας 2830. Ἐν ταύταις ἠρίθμῃνται μὲν 1600 στέφανα, τρισκαίδεκα ὁμῶς περίπου χιλιάδες ψυχαί. Ἐχουσι τρεῖς ναοὺς, δύο ἐν τῇ πόλει τὸν τοῦ Σούρπ Σερκίζ καὶ Ἀσβαζίν (= Παναγία) καὶ ἓνα ἐν τῇ ἔξω, τοῦ Κιρκὸρ Λουσαβορίτς, ἐν αἷς διακονοῦσιν ἑννέα ἱερεῖς, ἧτοι τριπλάσιοι τῶν ὀρθόδοξων. Τῆς ἀρμενικῆς κοινότητος προϊστάται ἀρχιμανδρίτης εὐπαιδευτος καὶ ἄγαν ζηλωτῆς τῆς παιδείας, ἐγγεγραμμένος ἐν τοῖς ἀρχιερατικοῖς ἐκλεξιμοῖς, ὀνόματι Διρδάτ (ἐφένδης). Καὶ σχολεῖα διατηροῦσιν, ἐν οἷς τρεῖς διδάσκαλοι. Σημειωτέον ὅτι οἱ Ἀρμένιοι ἀφίνουσι τὰ θυγάτρια αὐτῶν νὰ φοιτῶσιν νῦν εἰς τὸ ἀπὸ τοῦ παρελθόντος ἔτους συσταθὲν ἐν ἐπίτηδες οἰκίᾳ σχολεῖον τῶν Ἰησοῦτζῶν, ἔνθα ἀδελφαὶ διδάσκουσαι τὴν γαλλικὴν. Διὰ τοῦ τρόπου αὐτῶν τῆς ἐπιμελείας, τῆς αὐταπαρνησίας, ἣν παρετηρήσαμεν, κατάρθωσαν νὰ προσελκύσωσι πολλὰς μαθητριάς ἐν τῇ σχολῇ. Ἐκ τῶν προσερχομένων 70 % ἀνήκουσι ταῖς ἀρμενικαῖς οικογενεῖαις. Οἱ ἀρμένιοι ἔχουσι καὶ μέγα μέρος τῆς ἐμπορικῆς κινήσεως τῆς ἀγορᾶς τῆς Καισαρείας ἐν χερσὶν αὐτῶν καὶ πλεῖστα τῶν ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἀγορᾷ ἐργαστηρίων κατέχουσιν ὡς ἰδιοκτηταί.

Οἱ ἀρμενοκαθολικοὶ ἀριθμοῦσιν ἐν οἰκίαις 180 μὲν 40 στέφανα καὶ περὶ τὰς ἐξακοσίας ψυχάς. Ἐχουσιν ἐκκλησίαν ἐν ὀνόματι τοῦ Σταυροῦ κτισθεῖσαν τῷ 1885 καὶ ἱερεῖς τρεῖς διδάσκοντας τακτικῶς τοὺς πιστοὺς αὐτῶν. Τῆς καθολικῆς κοινότητος διατηρούσης μικρὸν ἀλλὰ καλῶς κατηρητισμένον σχολεῖον, προϊστάται ἐπίσκοπος (ὁ Βόγος ἐφένδης).

Οἱ διαμαρτυρόμενοι ἐν οἰκίαις 190 ἀριθμοῦσι ψυχάς 500 καὶ στέφανα 45. Διατηροῦσι σχολεῖα δύο καὶ ἐκκλησίαν τῷ 1861 κτισθεῖσαν. Ὁ προϊστάμενος αὐτῶν καλεῖται Κεροπέ ἐφένδης.

Ἰουδαῖοι ἐν Καισαρείᾳ δὲν βιοῦσι, καθότι, ὡς ἄνω ἐρρήθη, οὐδὲν δύνανται νὰ κερδοσκοπήσωσιν ἐκ τῆς μετὰ τῶν Καισαρέων ληψοδοσίας.

Ἰθωμαροὶ εἶνε οἱ λοιποὶ κάτοικοι· ἐκ τούτων οἱ ὀκτακισχιλίοι εἶνε ρικιάχ ἀλτινδά, ἧτοι ἔγγαμοι.

Ἡ Καισαρεία εἶνε πατρίς πολλῶν σπουδαίων ἀνδρῶν, ἐν οἷς ἐξέχει ὁ

Στύλος τῆς Ἀληθείας κατὰ Σωκράτην τὸν σχολαστικὸν¹ μέγας Βασίλειος. Ἐπίσης καὶ τοῦ Ἱστορικοῦ Προκοπίου.

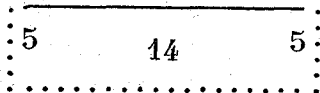
Ὄνομάζετο δὲ κατὰ Γρηγόριον τὸν Θεολόγον καὶ μητροπολίτι οὐχ ἥττον τῶν λόγων ἢ τῶν πόλεων, ὧν ὑπέρεκειται καὶ καθ' ὧν ἔχει τὴν δυναστείαν, ὡς μέχρι τοῦδε. Ἐν αὐτῇ ὑπῆρχον νοσοκομεῖα, ὀρφανοτροφεῖον καὶ ξενοδοχεῖα, ὧν τὸ ξενοδοχεῖον τῶν λεπρῶν ἔξω τῆς πόλεως κείμενον ἐκαλεῖτο Βασιλείας.² Ἡ Καισαρεία ἐπανειλημμένως κατεστράφη ὑπὸ ἐπιδρομῶν καὶ σεισμῶν κατὰ τὸν μεσαιῶνα καὶ τελευταίως τῷ 1832, ἐν τούτοις πάλιν δὲν εἶνε μικρὰ κώμη ἐρειπωθεῖσα κλπ. ὡς φέρεται ἐν τῇ μόνῃ ἐγκεκριμένη ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου Γεωγραφίας τοῦ κ. Ἀντωνιάδου (σελ. 214 καὶ Β' ἐκδόσις), ἀλλὰ πόλις ἀκμάζουσα καὶ πολυπληθής, ὡς ἄνω ἐδιδάξαμεν. Ἐἶνε ἔδρα διοικητοῦ καὶ μητροπολίτου, ὅστις δι' ἐπαρχιακοῦ συμβουλίου ἐν ταύτῃ ἐδρεύοντος διοικεῖ τὰ τῆς ἐπαρχίας καὶ τὰς τῶν διαφόρων αὐτῆς κοινοτήτων ὑποθέσεις τὰς ἀναφερομένας εἰς τὸ συμβούλιον διεξάγει.

Ἐν τῇ πόλει ὑπάρχουσι δζαμία 28, μεδρεσέδες (= ἱεροσπουδαστήρια) 27 καὶ ἕτερα μικρὰ εὐκτήρια μεσδζιτ, περὶ τὰ πενήκοντα. Ἐκ τῶν δζαμιῶν τούτων σημειωτέα τὸ 1) Οὐλοῦ δζαμί, οὗ ὁ μιναρὲς διὰ πλίνθων ὀπτῶν ὠκοδομημένος ἔχει ὕψος πενήκοντα μέτρων, διακρινόμενος πρῶτος ἐκ τῶν ἔξωθεν εἰς τὴν πόλιν προσερχομένων, ἀπ' ἐκκλησίας μετατραπέν κατὰ τὰ λεγόμενα. Ἐπεσκευάσθη τῷ 1135 τῆς Ἐγείρας κατὰ τὴν ἐπὶ τῆς ἐξωθύρας ἐπιγραφὴν. Ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ δζαμίου τούτου ὠκοδομήθη παράρτημα, ἐν ᾧ ἐτίθησαν τάρχεια καὶ βιβλιοθήκη προσεκτῆθη ἀναλώμασι τοῦ ἐκ τῆς ἐπαρχίας καταγομένου καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀποθανόντος Ρασὶδ ἐφένδης, σημαντικῆ, περὶ τοὺς χιλίους τόμους ἔχουσα πρὸς χρῆσιν τῶν οὐλεμάδων καὶ τῶν ἱεροσπουδαστῶν. 2) Χαβάρτ χωτοῦν δζαμισὶ ἐν τῇ συνοικίᾳ Καγρί παζάρ πρὸς μνήμην τῆς συζύγου τοῦ Σουλτάνου Ἀλκεδδίν Χουβάρτ ὀνόματι ἀνεγερθὲν τῷ 635 ἔτει τῆς Ἐγείρας. Ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ δζαμίου εὐρηται καὶ ὁ τάφος τῆς θανούσης (τουρμπές, μαυσωλεῖον) κατ' ἀραβικὸν ρυθμὸν ἐστολισμένος, τὸ βᾶθρον τοῦ ὁποίου εἶνε ὄλον μαρμαρίνον. Τὸ δζαμίον τοῦτο εὐρύτατον ὄν ἔχει θολωτὰς ἀψίδας (κεμέρ) πολλὰς, ὁ προάρθης αὐτοῦ ἔχει πλάτος 48 τακτικῶν βημάτων. 3) Ἄξιον σημειώσεως πρὸς τοῖς ἀνωτέρω εἶνε καὶ τὸ Κουρσουμι δζαμισὶ ἐντὸς εὐ-

¹ Ἐκδ. Migne, 241.

² Ἐν Σωζομενοῦ Ἐκκλ. Ἱστορία ἐκδ. Migne 269 φέρεται: «Βασιλείδος, ὁ πτωχῶν ἐστὶν ἐπισημότατον καταγῶγιον, ὑπὸ Βασιλείου τοῦ Καισαρείας ἐπισκόπου κατασκευασθὲν, ἀφ' οὗ τὴν προσηγορίαν τὴν ἀρχὴν ἔλαβεν».

ρέος περιβόλου χρησιμεύοντος ἄλλοτε καὶ ὡς νεκροταφείου, οὕτως ἐπι-
κληθέν, διότι εἶνε μολυβδοσκεπάστων. Ὁ νάρθηξ αὐτοῦ ὁ ἐξωτερικὸς
ἀποτελούμενος ἐκ τρουλωτῶν θόλων ἐξ τὸν ἀριθμὸν, ὑποβαστάζεται
ὑπὸ μαρμαρίων κίονων ἰσαρίθμων. Καὶ ἡ κεντρικὴ πύλη τῆς εἰσόδου
εἶνε μεγάλη, ὑψηλή, ἐκ μαρμαρίου τὰς πλευρὰς αὐτῆς κατασκευασμένης
ἔχουσα. Ἄπας ὁ ἐξωτερικὸς χώρος ἐστεγασμένος ὦν πρὸ τῆς κυρίας εἰ-
σόδου τοῦ δ'ζαμίου βαστάζεται ἑκατέρωθεν ὑπὸ πέντε κίονων ὑψηλῶν
μὲν, ἀλλ' οὐχὶ ἀναλόγως καὶ παχέων· κατὰ δὲ τὴν πρόσοψιν ὑπὸ δε-
κατεσσάρων, οὕτως ὥστε οἱ δύο ἐν τῇ γωνίᾳ ἑκατέρωθεν ὑψόμενοι
κίονες νὰ δύνωνται νὰ συναριθμῶνται μετὰ τῶν τῶν μικροτέρων πλα-
γίων πλευρῶν

Ἐκτὸς τούτων ἐντὸς τοῦ ὑπάρχοντος φρουρίου (*καλέ*), ὅπερ πρὸ
912 ἐτῶν ἀκριβῶς ἀνωκοδομήθη, ὑπάρχει κατὰ τὰς διαβεβαιώσεις τῶν
Ἰθωμανῶν καὶ δ'ζαμίον κτισθὲν ὑπὸ Μωάμεθ τοῦ Β', τῷ ὁποίῳ παρε-
δόθησαν αἱ κληῖδες τῆς πόδεως ὑπὸ τοῦ κατέχοντος τότε αὐτὴν Καρα-
μάνογλου, καθ' ἣν ἐποχὴν ἐπολιορκεῖτο στενῶς ἡ Κωνσταντινούπολις.
Τούτου ἕνεκα καὶ τὸ δ'ζαμίον φέρει τὸ ὄνομα *Φατιχιὲ Τζαμισί*. Ἐν-
ταῦθα τοῦ λόγου γενομένου, ἄς σημειώσωμεν ὅτι κατὰ τὴν παράδοσιν
ταύτην ἡ Καισαρεία ἔπεσεν εἰς τὰς χεῖρας τοῦ πορθητοῦ αὐτῆ προαι-
ρέσει ἀνευ αἰματοχυσίας. Τοῦτο χρῆζει ἱστορικῆς ἐρεύνης, ἥπερ ἐνταῦθα
διατρίβοντες ἀδυνατοῦμεν νὰ ἐπιχειρήσωμεν· διότι ὑπάρχουσιν ἐνταῦθα
οἱ ἰσχυριζόμενοι ὅτι ἡ πόλις ἐπὶ Σουλτάνου *Βαριαζήτ τοῦ Β'* προσηρ-
τήθη εἰς τὰς αὐτοκρατορικὰς χώρας.

Δημόσια κτίρια ἄλλα κυβερνητικὰ νέα καὶ εὐρύχωρα οὐχ ὑπάρχου-
σιν ἐκτὸς τῶν ἀναγκαιούτων, ἧτοι τοῦ *διοικητηρίου*, ὅπερ ἀπὸ ἔτους
ἀντικαθίσταται διὰ νέου μεγάλου λιθίνου οἰκοδομήματος, *δύο στρα-
τώων*, διότι ἐν Καισαρείᾳ ἐδρεύει καὶ στρατάρχης (*commandant*,
φερικ Χουσεὲν Σερὶφ πασσάς, τετιμημένος διὰ τῶν παρασῆμων Ἰο-
μαριὲ καὶ *Μεδζητιὲ* δευτέρας τάξεως), καὶ στρατιωτικῷ νοσοκομείου.
Ὁ τῶν ἐν Καισαρείᾳ Ἰθωμανῶν χαρακτήρ εἶνε καλός. Πρὸς ἠθικὴν
καὶ διανοητικὴν διάπλασιν αὐτῶν συντελοῦσιν οἱ ἐκ Κωνσταντινουπό-
λεως προερχόμενοι ἀνώτεροι ὑπάλληλοι, οἵτινες χρησιμεύουσι τοῖς ἄλ-
λοις πρότυπον ἐν τῇ καθόλου πολιτικῇ καὶ τῇ συμπεριφορᾷ. Ἐν τού-
τοις περὶ τὰ 90 μικρὰ γραμματοδιδασκαλεῖα λειτουργοῦσιν ἐν τοῖς
διαφόροις τῆς Καισαρείας συνοικίαις, κοινῶς συνοικιῶν σχολεῖα καλού-
μενα (*μαχαλλὲ μεκτιπή*)· ἀπὸ ἐτῶν δὲ ὑφίσταται καὶ Γυμνάσιον

(*μεκτέπι ρουσιέ*), ἐν ᾧ διδάσκουσιν ἐπιμελεῖς καὶ καλοὶ διδάσκαλοι.
Ἄξιον σημειώσεως ἐνταῦθα εἶνε ὅτι οἱ ἐν τῇ πόλει Καισαρεία Ἰθωμα-
νοὶ διδάσκαλοι καὶ ἱεροδιδάσκαλοι (*οὐλεμάδες*) διακρίνονται ἐπὶ ἀρα-
βικῇ μαθήσει, ἐπὶ γνώσει τῆς περσίδος καὶ δὴ καὶ τῶν νόμων. Το-
σαύτη δὲ ἡ φήμη αὐτῶν, ὥστε καὶ ἐκ τῶν πέριξ ἐπαρχιῶν προσέρ-
χονται πολλοὶ ἱεροσπουδασταὶ εἰς τοὺς μεδρεσέδες ἐπὶ τούτῳ· (*Ἀρεμπὶ
βὲ Φαροὶ Λισανιὶ βὲ Ἰλμι Φηκηχὶ ταχσίλ ἰμὲκ ἰτσούν*, ὡς αὐτῇ
λέξει ἔλεγον ἡμῖν). Ἐν τῷ σχολεῖῳ *ρουσιέ*, ὅπερ ἴδρυνται ἀντικρὺ τῷ
διοικητηρίῳ (*κονάκ*) ἐκτὸς τῆς καλλιγραφίας, τῆς ἱστορίας καὶ τῆς
ἀριθμητικῆς καὶ ἡ γεωγραφία διδάσκεται.

(Ἀκολουθεῖ)

B. M. A.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΝ ΚΡΗΤῃ

ΛΑΠΠΑΣ ἢ ΑΡΓΥΡΟΥΠΟΛΕΩΣ

Εἰς ἔχθεσιν τῶν ἐν τῇ παρούσῃ πραγματεῖᾳ μὲ ὤθησεν ἡ πρὸ ἡμε-
ρῶν ἀνεύρεσις τῆς κατωτέρω ἐπιγραφῆς, γεγλυμμένης ἐν τῇ προσόψει
βάθρου

Χαῖρε Διομήδην Συμβρίτιε
Χαίρετε πάντες

καὶ τῆς παρ' αὐτὸ ἀρᾶς κεχαραγμένης ἐπὶ μολυβδίνης πλακὸς μικρῶν
διαστάσεων :

«Παραδίδωμι τοῖς καταχθονίοις θεοῖς τοῦτο τὸ ἥρῳον φυλάσσειν
»Πλούτωνι καὶ Δήμητρι καὶ Περσεφόνῃ καὶ Ἐρινύσι καὶ πᾶσι τοῖς
»καταχθονίοις θεοῖς. Ἐἴ τις ἀποκοσμήσει τοῦτο τὸ ἥρῳον ἢ ἀναστομώ-
»σει ἢ τι καὶ ἕτερον μετακινήσει ἢ αὐτὸς ἢ δι' ἄλλου μὴ γῆ βατὴ μὴ
»θάλασσα πλωτὴ ἀλλ' ἐκριζωθήσεται παγγενεῖ. Πᾶσι τοῖς κακοῖς πεί-
»ραν δώσει καὶ φρίκη καὶ πυρετῷ τριταίῳ καὶ τεταρταίῳ καὶ ἐλέφαντι
»καὶ γλώσσῃ (;) μολύβδου (;) πυρὶ καὶ ὅσα κακὰ καὶ ὀλέθρια γίνεται
»ταῦτα γενέσθω τῷ τολμήσοντι ἐκ τούτου τοῦ ἥρῳου μετακινήσαι τι».

Ἀμφότερα τὰ εὐρήματα προέρχονται ἐξ Ἀργυρουπόλεως, κώμης
μεσογειοῦ, τετράωρον περίπου ἀπεχούσης τῆς πόλεως Ρεθύμνης, ἐν ἣ
μετὰ τινος δισταγμοῦ τάττουσιν οἱ ἀρχαιολόγοι τὴν ὑπὸ Πολυβίου,
Δίωνος τοῦ Κασσίου καὶ Πτολεμαίου μνημονευομένην αὐτόνομον Λάπ-
παν, μίαν τῶν ἀρχαίων κρητικῶν πόλεων, ἧς ἡ κτίσις ἀποδίδεται τῷ
Ἀγαμέμνονι.

Γνωστόν ἐσιν, ὅτι διὰ τῆς λέξεως ἥρωος ἐχαρακτηρίζετο ἐν τοῖς παναρχαίοις χρόνοις κυρίως ὁ ἐπὶ ἀνδρεία καὶ παντοίοις κατορθώμασι διαπρέφας πρὸς ὄφελος τῆς ἀνθρωπότητος, μετὰ θάνατον ὑπὸ τῶν θεῶν εὐνοούμενος καὶ ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων τιμώμενος· παρ' Ὀμήρῳ ἥρωος ἐκαλεῖτο πᾶς ἀνδρεῖος, ἐντιμος, ἐπιχειρηματικός, ἐλεύθερος ἀνὴρ, βραδύτερον καθαρῶς ἱστορικῶς πρόσωπα καὶ ἐν μεταγενεστέροις χρόνοις ἀπλῶς ὁ ἀποθανών, ὡς λέγομεν ὁ «μακαρίτης»· ἥρῳον δὲ τὸ ἱερόν ἥρωος, βραδύτερον πᾶν κοιμητήριον καὶ ἐπὶ τέλους πᾶς τάφος.

Γνωστόν ὡσαύτως, ὅτι ἐπὶ τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων συνεθάρπτοντο ἐν τοῖς ἥρωας ἀραὶ γεγλυμμένοι ἐπὶ λίθων ἢ κεχαραγμένοι ἐπὶ μολυβδίνων πλακῶν, ἐλάχιστον διαφέρουσαι τῆς ἀνωτέρω παρατιθεμένης, πρὸς περιστολὴν τῆς ἐξ ἀσεβείας βεβηλώσεως καὶ καταστροφῆς τῶν μνημείων, μὲ τὴν διαφορὰν, ὅτι προηγίτο τῶν ἀρῶν σημείωσις δηλοῦσα τὸν ἰδρυτὴν, ὡς ἐν Ἀθηναϊκῇ ὁμοίᾳ σχεδὸν τῇ προκειμένῃ ἀρᾷ προηγούνται τὰ ἐπόμενα :

« Ἀντωνεία ἢ καὶ Σωκρατικὴ τῷ γλυκυτάτῳ μοι ἀνδρὶ Ἀντιόχῳ » τῷ καὶ Σισωνίῳ (;) ἐποίησα τὸ ἥρῳον τοῦτο τέλος καμάτων.

» Παραδίδωμι τοῖς καταχθονίοις κλπ. »

Ἐν τῇ ἀνωτέρῳ ἀρᾷ τοιοῦτος πρόλογος ἐλλείπει καὶ θὰ ἠδυναμέθα ἀπλούστατα ν' ἀποφανθῶμεν, ὅτι τὸ ἥρῳον ἦν τάφος ἐνὸς ἀπλοῦ πολιτοῦ, ἀναγόμενος εἰς τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους, ὡς ἐμφαίνει καὶ ἡ γλῶσσα τοῦ κειμένου, εἰ μὴ ἢ ἐν τῷ βάρθρῳ ἐπιγραφῇ προεκάλει βαθυτέραν μελέτην.

Τὸ ἐν αὐτῷ κύριον ὄνομα συναρπάζει ἐκ πρώτης ὄψεως τὸν ἐρευνητὴν, ὅτι ἐπ' αὐτοῦ ἐστηρίζετο ἀνδριάς ἐνδόξου ἀνδρός, ἥρωος, καλουμένου Διομήδους Συμβριτίου, καὶ ἢ ὑπ' αὐτὸ φράσις « Χαίρετε πάντες » μαρτυρεῖ ἀναμφιδόλως, ὅτι ὁ ἀνδριάς ἐκόσμηε κοιμητήριον πλειόνων πολιτῶν, διαπρεψάντων ἐπὶ ἀνδρεία καὶ ἀρεταῖς, εἴτε ἡρωϊκῶς πεσόντων· τὸ δὲ κείμενον τῆς ἀρᾶς, ὅτι οἱ ἰδρυταὶ τοῦ ἥρῳου, ἐξ ἄκρας ἐκτιμήσεως καὶ εὐλαβείας πρὸς τὴν μνήμην ἐκείνων, χάριν τῶν ὁποίων ἠγέρθη, ποθοῦντες τὴν διαιώνισιν αὐτοῦ συνῆψαν τὸν φρικαλέον ἐξορκισμόν, πανδῆμως ἴσως ἀπαγγελλθέντα κατὰ τὴν θεμελίωσιν τοῦ μνημείου.

Παρεκθατικῶς σημειωτέον ὅτι ἢ ἐν αὐτῇ μνεῖα τῆς ἐλεφαντιάσεως, καίτοι ἀπαντῶσης συνήθως εἰς τὰς τοιαύτας ἀρᾶς, παρέχει τὸ ἐνδόσιμον νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι ἢ εἰδεχθῆς νόσος ἐλεφαντίασις λυμαινεται ἕκτοτε τὴν νῆσον.

Ἄλλ' ἀρᾷ γε τὸ ἱερόν τοῦτο κοιμητήριον ἐφιλοξένησεν ὠρισμένως τὰ

ὅσα ἀνδρείων Λαππαίων πολεμιστῶν, πεσόντων κατὰ τὸν μεταξὺ Κνωσσιῶν καὶ Λυττίων πόλεμον (221—220 π. Χ.), ὅτε ἢ Λάππα συνεμάχει τῇ πρώτῃ, ἢ ὅτε αὕτη συνεμάχει μετὰ τῶν Λυττίων ἢ τῶν κατοίκων τῆς Γόρτυνος, τῆς μιᾶς τῶν τριῶν μεγίστων καὶ ἐπιφανεστάτων πόλεων τῆς Κρήτης. Καθόσον ἢ συμμαχία τῆς Λάππας, οὐ μόνον ἐνεκα τῶν ἀποκρήμνων ὁρέων ἀλλὰ καὶ κατ' ἐξοχὴν διὰ τὴν ἀνδρείαν τῶν κατοίκων αὐτῆς, ἦτο πολύτιμος καὶ περιζήτητος· τὰ πλεονεκτήματα δὲ ταῦτα συνέβαλον καθ' ὅλας τὰς ἱστορικὰς περιόδους εἰς τὸ ν' ἀντιστῇ αὕτη ἐπιτυχῶς κατὰ τῶν πολεμιῶν καὶ νὰ διατηρηθῇ αὐτόνομος ἄχρι τῆς ρωμαϊκῆς ἐποχῆς, μεθ' ὅλους τοὺς ἐσωτερικοὺς πολέμους, ὅτινες ἀδιαλείπτως ἐσπάρασσον τὴν νῆσον, νὰ τύχη δ' ἐξαιρετικῆς εὐνοίας καὶ εὐημερήση ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ Αὐγούστου, ὁπότε ταχθεῖσα μετὰ τοῦ Ὀκταβίου κατὰ τοῦ Μάρκου Ἀντωνίου ἀποκατέστη ἐξ εὐγνωμοσύνης τοῦ νικητοῦ προνομιοῦχος, ὡς μαρτυρεῖ ἐν τοῖς ἐπομένοις ὁ Πολύβιος «Κυδωνιάτας δὲ καὶ Λαππαίους ἐλευθέρους» ἀφῆκεν, ὅτι τινὰ αὐτῷ συνήραντο· καὶ τοῖς γε Λαππαίοις καὶ τὴν » πόλιν ἀνέστῶσαν συγκατάχισε».

* *

Ὅσον καὶ ἂν φαίνεται πειστικὴ ἢ προεκτεθεῖσα εἰκασία, ὡς ἐκ τοῦ χώρου ἐν ᾧ τὸ ἥρῳον ἰδρύθη, εἰς διάφορα ἄγει συμπεράσματα ὁ συνδυασμὸς καὶ ἡ ἐρευνα τῶν κατωτέρω ἱστορικῶν εἰδήσεων.

Ὁ κ. Ν. Σταυράκης, εἰδικῶς μελετήσας καὶ ἱκανὰς συναρμολογήσας πληροφορίας περὶ τῶν ἀρχαίων κρητικῶν πόλεων, εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθεῖσαν ἀξιόλογον στατιστικὴν τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Κρήτης, μνεῖαν ποιεῖται προεισαγωγικῶς, ὅτι ἐν τῇ νήσῳ ὑπῆρχεν ἑτέρα πόλις αὐτόνομος ἐκ τῶν συμμαχησασῶν μετὰ τοῦ Εὐμένους βασιλέως τῆς Περγάμου (195—159 π. Χ.) καλουμένη Συβριτία καὶ Σὺβριτα ἢ Σούβριτα, ἀπαντῶσα καὶ Σίβυρτος, Σούβριτος καὶ Σούβριτα—τὸ ἐθνικὸν Σιβρύτιος καὶ Σιδύρτιος—κειμένη δ' ἐπὶ τῶν παρὰ τὸ χωρίον Θρόνος τῆς ἐπαρχίας Ἀμαρίου φαινομένων ἀρχαίων ἐρειπίων. Ἐξ ἄλλου, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Πολυβίου, ἢ Λάππα, καθὼς καὶ τόσαι ἄλλοι αὐτόνομοι πόλεις τῆς Κρήτης, συνεμάχησε μετὰ τοῦ αὐτοῦ Εὐμένους. Σὺν τούτοις γνωστόν ἐστίν, ὅτι εἰς τῶν στρατηγῶν τοῦ Ἀλεξάνδρου, Σιδύρτιος καλούμενος, ἠνώθη κατ' ἀρχὰς μετὰ τοῦ ἰδίου Εὐμένους, εἶτα δὲ μετασχὼν συνωμοσίας κατὰ τούτου καὶ φωραθεὶς ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ· ἀλλὰ τοῦ Εὐμένους θανατωθέντος διὰ τῆς ἐξυφανθείσης προδοσίας ὑπὸ τοῦ Ἀντιγόνου, ἐνὸς τῶν διασημοτάτων ἀρχηγῶν

τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ἤξιώθη ὁ Σιδύρτιος μεγάλων ἐνδείξεων εὐγνωμοσύνης ἐκ μέρους τοῦ Ἀντιγόνου.

Ἐὰν λοιπὸν τὸ ἐπὶ τοῦ βάρου κύριον ὄνομα δὲν ἔφερε τέως ἀγνωστον ἱστορικὸν πρόσωπον, ἐὰν ὁ ἐκ τοῦ βυθοῦ τῆς ἀφανείας ἀναδύων ἦρως Διομήδης δὲν ἦτο ἐξοχος πολίτης ἢ ἄρχων τῆς Σιδύρτου (πόλεως Συμβρίτου μὴ ὑπαρξάσης) πιθανῶς ἀφορᾷ τὸ ὄνομα εἰς αὐτὸν τὸν στρατηγὸν Σιδύρτιον, ἐν πάσῃ περιπτώσει γραφέν, ἢ μᾶλλον ἀντιγραφέν λελανθασμένως Συμβρίτιος. Περὶ τοῦ προφανοῦς δὲ τούτου λάθους πείθει με καὶ τὸ ὅτι τὸ δοθέν μοι ἀντίγραφον ἦν δυσανάγνωστον καὶ ἐν πολλοῖς ἡμαρτημένον ἐξ ἀπειρίας τοῦ ἀντιγραφέως, οὐ ἔνεκα δυσχερῶς συνεπλήρωσα τὸ κείμενον τῆς ἀρχῆς τῇ βοήθειᾳ τῶν δημοσιευθειῶν ἄλλων ὁμοίων.

* *

Τούτων οὕτως ἐχόντων, τεκμηριούται δεδικαιολογημένως ἐν μέρει ὅτι, ἔνεκα τῶν μετὰ τῆς Περγάμου συμμαχικῶν σχέσεων τῆς Λάππας, διὰ τῆς ἰδρύσεως τοῦ ἠρώφου ἐπεδιώκετο ἡ δόξα τοῦ στρατηγοῦ Σιδυρτίου μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ, ἂν οὐχὶ καὶ ἢ ἐν τῷ προσώπῳ ἐκείνου διαίονισις τῆς ἀναμνήσεως τῆς μετὰ τῆς Περγάμου συμμαχίας. Καὶ μετὰ τὴν παραδοχὴν τοῦ πορίσματος τούτου ὡς πιθανωτέρου, διασκεδάζονται αἱ ὡς ἐκ τῆς ταυτότητος σχεδὸν τῶν ὀνομάτων τῶν ἀρχαίων πόλεων Λάππας καὶ Λάμπης ὑφιστάμεναι ἀμφιβολίαι τῶν ἀρχαιολόγων περὶ τοῦ τίς τῶν δύο τούτων πόλεων ἔκειτο ἔνθα σήμερον ἡ κώμη Ἀργυρούπολις, καθοριζομένου ὅτι αὕτη κατέχει τὴν τοποθεσίαν τῆς Λάππας.

* *

Καθὼς ἐν τῷ σκότει τῆς νυκτὸς ὁ μῶλις διακρινόμενος φανὸς εἰς τὸ ἀχανές πέλαγος ἀπλῶς καὶ μόνον μαρτυρεῖ μακρόθεν σκάφους ἀγνωστοῦ τὴν θαλασσοπορίαν, ἀπαραλλάκτως ἢ ἐν ἀρχῇ τῆς ἀρχῆς πρωτοπρόσωπος λέξις «παραδίδωμι» ὀδηγεῖ ἀπλῶς, ὅτι τὸ ἠρώφον ἠγειρεν εἰς καὶ μόνος· ἀλλὰ τίς οὗτος, ἰδιώτης, ὁ Δῆμος, ὁ Ἄρχων, ὁ Ἀντίγονος, ἢ αὐτὸς ὁ αὐτοκράτωρ Αὔγουστος; Ἐν οἷδα, ὅτι θετικὴν λύσιν τῶν ἀποριῶν ἐλλείπει ἐπαρκῶν διδομένων καθιστᾷ ἀνέφικτον τὸ βαθὺ σκότος πελάγους, ἐπίσης ἀχανοῦς, τῶν μεσολαβούντων αἰώνων.

* *

Λέγεται, ὅτι ἡ Ἀργυρούπολις εἶχεν ποτε μεταλλεῖα ἀργύρου καὶ νομισματοκοπεῖον, ἔχνη τῶν ὀπείων δὲν φαίνονται. Σῶζονται οὐχ ἦττον ἐκεῖ τάφοι ἀρχαῖοι ἐν ἀγροῖς, καὶ ἐν φυσικοῖς τε καὶ τεχνητοῖς ὑπογείοις, ἐκθάπτονται διάφορα κτερίσματα καὶ πρὸ ὀλίγων χρόνων ἀνευρέθη κορμὸς ἀκεφάλου ἠκρωτηριασμένου ἀγάλματος, μετενεχθέντος καὶ

κατακειμένου ἐν τῷ δημοτικῷ κήπῳ Χανίων. Σῶζονται ἐπίσης αἱ βάσεις ἐρείπιων οἰκοδομῆς ὁμοίας λουτρῶν καὶ ἄλλα ἐρείπια ἐνετικῶν οἰκοδομῶν. Ἐπὶ τῆς προσόψεως δὲ τοῦ ἀνωφλίου μεγάλης αὐλείου θύρας ἀναγινώσκεται ἡ ἐπιγραφή

Omnia mundi fumus et v. (=vanitas)

ἦτοι «πάντα τὰ ἐγκόσμια καπνὸς καὶ ματαιότης».

Εἰς τὰ ἀνευρισκόμενα νομίσματα — Αὐτοκρατορικὰ μετ' ἐπιγραφῆς ΛΑΠΠΑΙΩΝ ἢ ΛΑΠΠΑΙ ΣΥΛΩΚΟΣ. — Αὐγούστου μετ' ἐπιγραφῆς ΘΕΩ ΚΑΙΣΑΡΙ ΣΕΒΑΣΤΩ ΛΑΠΠΑΙΩΝ, ΘΕΟΣ ΣΕΒΑΣΤΟΣ ΛΑΠ. — Δομιτιανοῦ μετ' ἐπιγραφῆς ΔΟΜΙΤΙΑΝΟΣ ΣΕΒΑΣΤΟΣ ΛΑΠΠΑΙ ἢ ΛΑΠΠΑΙΩΝ, ΚΑΙΣΑΡ ΛΑΠΠΑΙΩΝ, ΔΟΜΙΤΙΑ ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ ΛΑΠΠΑΙΩΝ, ΣΕΒΑΣΤΗ ΛΑΠΠΙ καὶ ΔΟΜΙΤΙΑ ΣΕΒΑΣΤΗ. — Ἀδριανοῦ ΑΥΤ ΚΑΙ ΤΡΑ ΑΔΡ ΛΑΠΠΑΙΩΝ — καὶ Κομμόδου μετ' ἐπιγραφῆς ΛΑΠΠΑΙΩΝ, εἰκονίζονται Ἀπόλλων με λύραν ἢ κιθαρίζων, Παλλάς, Ἄρτεμις, κεφαλὴ Ἀπόλλωνος δαφνηφόρου, κεφαλὴ Ποσειδῶνος, ἀγνωστος κεφαλὴ ἀνδρική ἢ γυναικεία δαφνηφόρος καὶ μὴ, λύρα, γλαυξ ἐπὶ κατακειμένου ἀμφορέως μετὰ κεφαλῆς βοῦς, τρίαίνα ἐν μέσῳ δύο δελφίνων, τρεῖς στάχυς κλπ. (Πλείονας λεπτομερείας περὶ νομισμάτων Λάππας, ὅρα εἰς νομισματολογίαν Ἰ. Σβορώνου).

* *

Καίτοι πρὸ τῆς κώμης ῥεεὶ ὁ ποταμὸς Πετρές, διακρίνονται εἰς τὴν ὀπισθεν πλευρὰν τῶν Μ. Α. ὑπερκειμένων ἐρυμνῶν ὀρέων ἔχνη ἀρχαίου ὑδραγωγείου διοχετεύοντός ποτε εἰς αὐτὴν πόσιμον ὕδωρ ἐξ ὑπερδιώρου ἀποστάσεως. Καὶ τοῦτο ἀκόμη διαπιστοῖ, ὅτι οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως ἠμαζον κοινωνικῶς, προτιμήσαντες τὴν δι' ἀδράς δαπάνης διοχέτησιν ὕδατος ἀνὰ μέσον τῶν ὀρέων ἐκ λίαν μεμακρυσμένης πηγῆς, ἀντὶ τῆς ἐπιπάνου ὑδρεύσεως ἐκ τῆς βαθυτάτης κοίτης τοῦ ποταμοῦ, καὶ μάλιστα ἐὰν ἔκτοτε ἐπεκράτει τὸ σήμερον ἐπικρατοῦν ἐν τοῖς χωρίοις ἔθιμον νὰ ἐκτελῶσι τὸ ἔργον τοῦ ὑδροφόρου ἐπ' ὤμων διὰ λαγηνῶν αἱ δέσποναι καὶ δεσποινίδες.

Παρὰ τὴν βᾶσιν τοῦ θυσιαστηρίου τῆς ἐν τῇ κώμῃ ἐκκλησίας τῶν ἀγίων ἐπτὰ Παρθένων κατακείνται ἐν σειρᾷ ἐπτὰ λίθινα πελεκητὰ κοιλώματα, ροῦρνες, ἐκ τῶν ὀπείων πηγάζει ὕδωρ, στερεῦον κατὰ πᾶν θέρος μέχρι τῆς πανηγύρεως τῆς ἐκκλησίας, ὁπότε, τελουμένης τῆς ἱερᾶς λειτουργίας, ἀναβλύζει ἐκ νέου τὸ ὕδωρ ἐξ ὄλων συγχρόνως τῶν κοιλωμάτων καὶ ῥεεὶ ἔκτοτε ἀδιακόπως, ὡς ἀφηγοῦνται οἱ ἐγγχώριοι.

* *

Ἀπὸ τοῦ 1878 καὶ ἐφεξῆς καλεῖται ἡ κώμη Ἀργυρούπολις, Ἀργυρούπολις καὶ Πόλις ἐπὶ τὸ συντομώτερον τὸ ἔθνικὸν Ἀργυροπούλιτης. Ἐπὶ δεκαετιαν ἀπὸ τοῦ 1868—1878, ὅτε ὁ Σάββας πασσάς διετέλει ὑποδιοικητὴς Σφακίων, ἐπεκλήθη Σταμπόλιοι. Ἀπὸ δὲ τοῦ 1822—1868 εἶχεν ἀποδοθῆ εἰς αὐτὴν ἐπὶ Ἀφεντούλη τὸ ἀπὸ τῆς ἐν ἔτει 1669 ἀλώσεως τῆς Κρήτης ὑπὸ τῆς Τουρκίας ἀποσιωπηθὲν ὄνομα Ἀργυρούπολις, ὡς ὁ ἀείμνηστος θεῖός μου Κ. Κριτοβουλίδης ὑποσημειοῖ εἰς τὰ ἀπομνημονεύματα αὐτοῦ, ὅπερ ἀντικατέστη διὰ τῶν εὐτελῶν ὀνομάτων Σαμαρόπολις καὶ Γαῖδαρόπολις, πρὸς κάλυψιν τῆς διασημότητος τοῦ τόπου.

Ἀφοῦ ἔφερε τὸ ὄνομα Ἀργυρούπολις καὶ πρὸ τῆς ἀλώσεως, ἄρα δὲν εἶνε τοῦτο μεταγενέστερον, ἀλλ' οὐδ' ἀπαντᾷ μεταξὺ τῶν ὀνομάτων τῶν ἀρχαίων κρητικῶν πόλεων· κατὰ συνέπειαν δὲν ὑπολείπεται ἢ νὰ ἀνατρέξωμεν εἰς τὴν μεσαιωνικὴν ἐποχὴν πρὸς εὑρεσιν τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ. Καὶ δὲν διστάζω νὰ ὑποθέσω, ὅτι ὀνομάσθη οὕτως οὐχὶ ἀπὸ ἀνυπάρχτων ἀργυρωρχείων, ἀλλ' ἀπὸ Ἀργυροπούλων τῶν Ἀργυροστεφανητῶν, ἐνὸς τῶν δώδεκα εὐγενῶν οἰκῶν τοῦ Βυζαντίου, οἷς διενεμήθη ἡ Κρήτη ἐν ἔτει 1185, κατὰ τὴν δευτέραν κατάκτησιν τῆς νήσου ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων.

Περὶ αὐτῶν διαλαμβάνει ὁ τῆς διανομῆς αὐτοκρατορικὸς ὀρισμὸς Ἀλεξίου Κομνηνοῦ Βασιλέως καὶ Αὐτοκράτορος τῶν Ρωμαίων τὰ ἀκόλουθα: «Οἱ Ἀργυρόπουλοι δὲ Ἀργυροστεφανῆται ἐχέτωσαν καὶ οὗτοι «τὸ πρῶτον σύνορον των ἀπὸ τὸν λιμῶνα τοῦ Διγενῆ πρὸς τὸ Γοράκι «(ἀνάγνωθι Γεράνι) ἤγουν Φαλλόνι τοῦ Χριστοῦ πρὸς τὸ Ρίβολον Σου«(ριάνο, ἕως τὴν Μούγιαν τοῦ Ἀργυροῦ (ἀνάγνωθι Ἀρμυροῦ)», ἤτοι ἀπὸ τὸ Γεράνι ἕως τὸν Ἀρμυρόν, ἀκριβῶς τὴν ἑκτασιν τὴν ὁποίαν κατέχει ἡ ἐπαρχία Ἀγίου Βασιλείου, ἥτις ἐφ' ἱκανὸν χρόνον διετήρησε τὸ ὄνομα «Ἐπαρχία Ἀργυροπόλεως» μέχρις ἐσχάτων, ὅπότε διὰ λόγους διοικητικῶς προσηρτήθη ἡ κώμη Ἀργυρούπολις μετὰ τοῦ ὀμωνύμου Δήμου εἰς τὴν ἐπαρχίαν Ρεθύμνης.

Ἡ πολυώνυμος αὕτη κώμη κατὰ τὴν ἐν ἔτει 1881 γενομένην ἀπογραφὴν τοῦ πληθυσμοῦ τῆς νήσου ἠριθμεῖ 730 χριστιανούς κατοίκους.

* *
Ἀξία εὐγνωμοσύνης ἡ σκαπάνη τοῦ γεωργοῦ, ἡ φωτοβόλος αὕτη λυχνία τῆς ἀρχαιολογίας, ἥτις καί μοι παρέσχε τὴν εὐάρεστον ἀφορμὴν νὰ περιγράψω τὴν ἀσθενῆ ἀντίληψίν μου περὶ Λάμπας καὶ Ἀργυροπόλεως. Κεκτημένη αὕτη τὸ ἀποκλειστικὸν πλεονέκτημα τοῦ νὰ ἐκθάπτῃ τὰ ἐν τοῖς ἐγκάτοις τῆς γῆς τεθησαυρισμένα προγονικὰ κει-

μήλια, θὰ δικαιῶται εὐλόγως ἡμέραν τινα ν' ἀξιώθῃ παρὰ τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐπιστήμης ἀνδριάντος καὶ βωμοῦ καὶ θυσιαστηρίου· καθόσον πρᾶγματι φωτίζει τὴν ἱστορίαν ὡς λάμπων ἥλιος.

Ἐν Χανίοις Κρήτης 1893.

Γ. Ἰακ. Καλαϊσάκης.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΠΙΘΗΚΩΝ

Ὁ προφορικὸς λόγος ὅστις χαρακτηρίζει τὸν ἄνθρωπον ἐν τῇ παρούσῃ αὐτοῦ βαθμίδι, ἀπετέλεσεν ἀείποτε τὸ μέγα μυστήριον ὅπερ οὐδὲ ἐπιστήμη οὐδὲ ἀγγίνοια ἠδυνήθη μέχρι τοῦδε νὰ ἐξιχνιάσῃ. Τὸ ζήτημα δὲ τοῦτο τῆς γενέσεως τοῦ ἐνάρθρου λόγου εἶνε ἀληθῶς τὸ κέντρον πάντων τῶν ἄλλων, καὶ πᾶσα διαλεύκανσις αὐτοῦ θὰ συντελέσῃ εἰς τὴν διάχυσιν πολλοῦ φωτός. Ἐἶνε γνωστὸν ὅτι ὁ ἄγγλος Ριχάρδος Γκάρνερ ἀσχοληθεὶς ἐπὶ μακρὰ ἔτη εἰς τὴν μελέτην τῶν ἀνθρωποειδῶν πιθήκων, κατέληξεν εἰς τινὰ συμπεράσματα δικαιολογούντα ἡμᾶς νὰ πιστεύσωμεν ὅτι καὶ τὸ δῶρον τοῦτο, δι' οὗ ἀκόπως ἐξωτερικεύομεν τὰ διανοήματα ἡμῶν, δὲν εἶνε τόσῳ πραγματικὸν δῶρον ὅσῳ ἀπόκτημα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἐπιτευχθὲν διὰ τῶν μεθόδων τῆς ἐξελιξέως ἀπὸ τῶν ἀτελεστάτων φθόγγων τοῦ ἀνάρθρου ζῴου μέχρι τῶν ρητορικῶν καὶ λογογραφικῶν ἀριστουργημάτων τοῦ γένους μας. Ὁ Γκάρνερ θέλων νὰ περιβάλλῃ τὰ συμπεράσματά του διὰ τοῦ κύρους τῆς θετικῆς ἀποδείξεως, ἀπεφάσισε νὰ ἐπισκεφθῇ τὰ ἄγρια δάση τῆς δυτικῆς Ἀφρικῆς τὰ κατοικούμενα καὶ κυριαρχούμενα ὑπὸ τῶν ἀνθρωποειδῶν πιθήκων, διότι οὐδαμῶς ἄλλοθι οἱ στενοὶ οὗτοι συγγενεῖς μας δύνανται νὰ συναντηθῶσιν. Ὁ Γκάρνερ ἔχει πεποιθήσιν ὅτι ἡ γλῶσσα αὐτῶν εἶνε ὄχι μόνον ἐπαρκὴς διὰ τὰς ἀνάγκας των ἀλλὰ καὶ ἐπιδέχεται ἐκμάθησιν ἐκ μέρους τῶν ἀνθρώπων. Ὁ τολμηρὸς ἐξερευνητὴς ἐπὶ τούτῳ ἐσκέφθη νὰ ἐγκατασταθῇ ὀριστικῶς καὶ μονίμως μεταξὺ τῶν σκιμπατζήδων, ἵνα σπουδάσῃ τὸν βίον των ἐν τῇ ἀγρίᾳ αὐτῶν καταστάσει, καὶ νὰ ἐπιδιώξῃ σχέσεις καὶ γνωριμίας μεταξὺ αὐτῶν. Ἀντὶ λεξικοῦ, γραμματικῆς καὶ διερμηνείων, ὁ Γκάρνερ ἔχει μαζί του ἐν φωνογράφον ἐφ' οὗ πᾶσα ἔκφρασις τῶν ἀγρίων φίλων του θὰ ἀναπαρίσταται καὶ θὰ μένη ἐκεῖ πρὸς ἰδιαιτέραν μελέτην του. Ἐν τῷ φωνογράφῳ προσέτι ἀποταμειύει τὰς ἐκφράσεις τῶν ἀγρίων ἀνθρωπίνων φυλῶν, αἵτινες κατοικοῦσιν οὐ μακρὰν τῆς πολιτείας τῶν πιθήκων, ἵνα κάμῃ συγκριτικὰς σπουδάς. Βραδύτερον τὰ φωνογραφήματα ταῦτα θὰ τεθῶσιν εἰς τὴν

χρήσιν τοῦ εὐρωπαϊκοῦ δημοσίου, μετὰ τῶν στιγμιαίων φωτογραφιῶν τῶν κυριωτέρων καθηγητῶν τοῦ Γκάρνερ, ἵνα οὕτω δυνάμεθα, ὅχι μόνον νὰ ἀκούωμεν τοὺς ἤχους των ἀλλὰ καὶ νὰ βλέπωμεν τὰ χεῖλη των ὅπως ἦσαν κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἐκφράσεως τῶν ἤχων. Φωνόγραφον, τηλέφωνον, φωτογραφικαὶ μηχαναὶ, ἠλεκτρικαὶ μηχαναὶ καὶ ἄλλα δευτερεύοντα ἐπιστημονικὰ ἐφόδια θὰ ἀποτελέσωσι τὴν ὅλην ἐξάρτυσιν τῆς μοναδικῆς ταύτης ἐκστρατείας. Τὸ σπουδαιότατον ὅμως ἀντικείμενον ὅπερ ὁ Γκάρνερ λαμβάνει μεθ' ἑαυτοῦ εἶνε κλωθὸς εἰδικῶς κατασκευασθεὶς καὶ σχεδιασθεὶς ὑπ' αὐτοῦ ἐπὶ τούτῳ. Ὁ κλωθὸς συνίσταται ἐξ εἰκοσιτεσσάρων τεμαχίων καὶ κατεσκευάζεται ἐκ χαλυβδίνου σύρματος πανισχύρου. Δύναται δὲ νὰ στηθῆ ταχύτατα ὡς στρατιωτικὴ σκηνή. Στηνόμενος ἔχει τὸ σχῆμα κύβου καὶ καταλαμβάνει χώρον ἐξ τετραγωνικῶν ποδῶν καὶ ἡμίσεως. Οἰονδήποτε ἐκ τῶν εἰκοσιτεσσάρων τεμαχίων, δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς θύρα τοῦ κλωθοῦ, ὥστε ὁ Γκάρνερ δύναται νὰ ἔχῃ ὅσας θέλει θύρας, ἀνοιγομένας καὶ κλειόμενας διὰ κλειδατηριῶν. Ὅροφὴν καὶ ἔδαφος τοῦ κλωθοῦ ἐπίσης δύναται νὰ καταστήσῃ οἰονδήποτε μέρος αὐτοῦ. Ἐντὸς τοῦ κλωθοῦ τούτου, ὅστις θὰ εἶνε ἠγκυροβολημένος διὰ τεσσάρων σχοινίων προσδεδεμένων εἰς τέσσαρα παρακείμενα δένδρα, θὰ εἰσέρχεται πρὸς ἀσφάλειαν ἵνα παρακολουθῆ τὰς κινήσεις τῶν ἀγρίων γειτόνων του. Θὰ τῷ χρησιμεύῃ ἐπίσης καὶ ὡς οἴκημα ἐν χώραις ἔνθα θ' ἀναγκάζεται νὰ παραμένῃ ὅπως συνθηκολογῆ πρὸς τοὺς ἰθαγενεῖς, ἢ μανθάνῃ τὴν γλῶσσαν φυλῆς, ἀφ' ἧς ἀπεκδέχεται βοήθειαν ἢ πληροφορίας. Τὸν κλωθὸν του ὁ Γκάρνερ δύναται ἐν πάσῃ στιγμῇ νὰ πληρῶσῃ ἠλεκτρισμοῦ ὁσάκις λάβῃ ἀνάγκην νὰ προστατεύσῃ ἑαυτὸν κατὰ παντὸς ἐπιδρομῆως ὅστις ἅμα ἐπ' ἐλάχιστον θίγων αὐτὸν θὰ δοκιμάζῃ τοιοῦτον ἠλεκτρικὸν ρεῦμα, ὥστε νὰ ἐλαττοῦται ὁ ἐχθρικός ζῆλος του. Οὕτω θὰ εἶνε ἀσφαλὴς ὅχι μόνον διὰ τὴν ζωὴν του, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰ ἐφόδια καὶ τὰς τροφὰς του, ἃς οὐδεὶς θὰ δύναται νὰ πλησιάσῃ ἂν τυχὸν ἀπουσιάζῃ ὁ κύριος τοῦ κλωθοῦ. Εἰς ἀπόστασιν μιλλίων τινῶν ἀπὸ τοῦ κλωθοῦ ὁ Γκάρνερ θὰ δύναται νὰ συγκοινωνήσῃ διὰ τοῦ τηλεφωνικοῦ σύρματος, ὅπερ ἔχει προσηρτημένον εἰς τὸ διάφραγμα τοῦ φωνογράφου του. Εἰς τὸ ἕτερον ἄκρον τοῦ σύρματος εἶνε προσηρτημένον ἕτερον τηλέφωνον κεκρυμμένον ἐντὸς μεταλλίνου κώνου, χρωματισμένου διὰ πρασίνου χρώματος ἵνα μὴ διακρίνηται ἀπὸ τὰ φύλλα ἢ τὰ μνία. Τοποθετήσας αὐτὸ εἰς κατάλληλον μέρος καὶ θέσας πλησίον δέλεαρ τι ἐν εἶδει τροφῆς, κατόπρου, ἢ ξοάνου πρὸς προσέλκυσιν τῶν πιθήκων, παραφυλάττει αὐτὸ ἐπιμελῶς καὶ ὁσάκις πιθήκός τις προσελάσῃ, πᾶς φθόγγος ὑπ' αὐτοῦ

ἐκφερόμενος μεταβιβάζεται διὰ τοῦ τηλεφωνικοῦ σύρματος εἰς τὸ φωνόγραφον τοῦ κλωθοῦ. Ταῦτοχρόνως φωτογραφικὴ μηχανὴ καταλλήλως τοποθετημένη ἐκ τῶν προτέρων, κινητοποιεῖται διὰ ἠλεκτρικοῦ ρεύματος καὶ ἡ εἰκὼν τῆς σκηνῆς ἐξασφαλίζεται. Διὰ τοῦ ἠλεκτρικοῦ ρεύματος προσέτι παράγει ἠλεκτρικὸν φῶς τὴν νύκτα, ὥστε ἡ φωνογραφικὴ μηχανὴ λειτουργεῖ ἐν πάσῃ ὥρᾳ τοῦ ἡμερονυκτίου. Ἐν ἀπουσίᾳ τοῦ Γκάρνερ ἀπὸ τοῦ κλωθοῦ πᾶν ζῶον πλησιάζον εἰς τοῦτον φωτογραφεῖται μόνον του, διότι ἀπὸ τῆς μηχανῆς ἀνήρηται σχοινίον εἰς τὸ ἄκρον τοῦ ὁποίου εἶνε προσδεδεμένον τεμάχιον τροφῆς πρὸς δέλεαρ. Οὕτω τὸ ζῶον λαμβάνον τὴν τροφήν κινητοποιεῖ τὴν μηχανὴν καὶ φωτογραφεῖται.

Ταῦτα πάντα εἶνε ἄξια πολλοῦ ἐνδιαφέροντος ἰδίως, διότι ὁ Γκάρνερ ἀντιθέτως πρὸς τὸ εἰδεχθῆς ἔργον τοῦ Στάνλεϋ ἀνέλαβεν ἀποστολὴν εἰρήνης καὶ ὄχι κατακτῆσεως, οὐδεμίᾳ δὲ ἐνοπλῶς δυνάμει ἀνδρῶν χαρακτηρίζει τὴν ἐκστρατείαν ταύτην. Τὸ περιεργότατον τῶν ἐφοδίων του εἶνε ἡ συστατικὴ ἐπιστολή, ἣν κομίζει πρὸς τὸν φύλαρχον τῆς Λουκατέλας ἐν τῷ κεντρικῷ Κόγκῳ, ἐκ μέρους Ἄγγλου τινὸς ζήσαντος ἐκεῖ καὶ ἀποκτήσαντος ἐμπιστοσύνην, φιλίαν καὶ δὴ καὶ συγγένειαν παρὰ τῷ λαῷ τῆς Λουκατέλας. Τὸ περίεργον τῆς ἐπιστολῆς συνίσταται εἰς τὸ μοναδικῶς πρωτότυπον τοῦ εἶδους τῆς, διότι δὲν εἶνε γράμμα ἀλλὰ φωνογράφημα. Ἡ σύστασις ἐλαλήθη Λουκατελιστῇ ἐν Λονδίῳ ἐπὶ τοῦ φωνογράφου, ὅπερ ὁ Γκάρνερ παρέλαβε μεθ' ἑαυτοῦ ἵνα ἀναπαραγάγῃ τὴν λαλίαν καὶ τοὺς λόγους τοῦ συσταίνοντος αὐτὸν φίλου του. Ὁ μέγας φύλαρχος οὗτος θ' ἀκούσῃ ἰδίως ὡσὶ τὸν λευκὸν φίλον του διαβεβαιοῦντα ὅτι ὁ Γκάρνερ εἶνε ἄξιος πάσης ἐμπιστοσύνης, ὅτι κέκτηται θαυμασίας δυνάμεις πρὸς ἐπιτελεσιν σπουδαιωτάτων πραγμάτων, ἀλλ' ὅτι πᾶν ὅ,τι ἐπιτελέσῃ θὰ εἶνε διὰ τὸ καλὸν τοῦ φυλάρχου καὶ τοῦ λαοῦ του. Ἡ φωνὴ τοῦ ἀπόντος φίλου του προσέτι τὸν παροτρύνει νὰ πιστεύῃ ἀδιστακτικῶς εἰς πᾶν ὅ,τι ὁ Γκάρνερ τοῦ λέγει καὶ νὰ βοηθήσῃ αὐτὸν εἰς τὸ ἔργον του, ἐπιτρέπων τοῖς ὑπηκόοις του νὰ ἀκολουθῶσιν αὐτὸν καὶ νὰ μὴ φοβῆται κακὸν ἀλλὰ νὰ φέρηται πρὸς τὸν Γκάρνερ φιλοφρόνως καὶ νὰ τοῦ λέγῃ πάντοτε τὴν ἀλήθειαν.

Ὁ Γκάρνερ ἔχει μεγίστην πεποίθησιν εἰς τὸν θρίαμβον τοῦ ἔργου, ὅπερ ἀνέλαβε καὶ διαβεβαίωσεν διὰ τοῦ ἀγγλικοῦ τύπου ὅτι θὰ φέρῃ ἐξ Ἀφρικῆς τοιαῦτα τρόπαια, ὥστε ὁ κόσμος νὰ πεισθῇ ὅτι ὁ ἀνὴρ δὲν ἐγεννήθη ἐπὶ ματαίῳ, καὶ ὅτι τὰ τρόπαια ταῦτα δὲν θὰ ἐπιτευχθῶσι διὰ ἐπιθέσεων, πολιορκιῶν, μαχῶν, ἀίχμαλωσιῶν καὶ τῶν ἄλλων τοῦ

Ἄρεως χαρακτηριστικῶν, ἀλλὰ διὰ τῶν χαρακτηριστικῶν τῆς Ἀθηνᾶς, ἤτοι διὰ τῶν θαυμασιῶν μέσων, ἅτινα ἡ ἐπιστήμη θέτει εἰς τὴν εὐεργετικὴν χρῆσιν τοῦ ἀνθρώπου. Ἐπιστημονικὰ ὄντως εἶνε καὶ τὰ ὄπλα δι' ὧν εἶνε ἐφοδιασμένος ἵνα ἀμυνθῆ ἐν περιπτώσει ἐπιδρομῆς, οἷον ἤλεκτρισμός, δηλητήρια καὶ τὰ τοιαῦτα.

Ὅπουδῆποτε πῆξῃ τὸν κλωβὸν του, ὁ Γκάρνερ θὰ ἔχῃ ἔνθεν καὶ ἔνθεν αὐτοῦ εἰς ἀπόστασιν πεντήκοντα περίπου βημάτων κρεμάμενον μέγαν ἤλεκτρικὸν λαμπτήρα σφαιρικόν, δυνάμενον ἐν μιᾷ στιγμῇ ν' ἀνάπτηται καὶ νὰ σβέννυται, κατὰ τὴν παρουσιαζομένην ἀνάγκην.

Πλάτων Δρακούλης.

ANTONIOΣ ΡΟΥΒΙΝΣΤΑΪΝ¹

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΔΟΚΙΜΙΟΝ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Μ' ΑΡΘΟΥΡ
(Alexandre M' Arthur).

(Κατὰ μετάφρασιν ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ ὑπὸ τῆς δεσποινίδος Χαρικλείας Ν.Μ.)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'

Μεγάλη συναυλικὴ περιοδεία.

Τῇ 12 Μαρτίου τοῦ 1854, ὁ Ρουβινστάιν ἐξετέλεσε συναυλίαν ἐν Πετρούπολει ἐν ταῖς παραμοναῖς τῆς μεγάλης αὐτοῦ ἀνα τὴν Εὐρώπην περιοδείας, τῆς πρώτης γενομένης ὅτε ἦτο δωδεκαέτης, καὶ κατὰ τὴν συναυλίαν ταύτην ἐξετέλεσε τὴν τε ἐν *fa* μείζονι συμφωνίαν καὶ τὴν ὑπ' ἀριθ. 3 ἐν *sol* μείζονι συναυλίαν. Εἶχεν ἤδη φθάσει εἰς τὸ ὑπατον σημεῖον πάσης δυνατῆς φιλοδοξίας ὡς κλειδοκυμβαλιστῆς καὶ μελοποιός, σύμπασα δ' ἡ Πετρούπολις μετ' ἐνθουσιασμοῦ ἀνωμολόγει τοῦτο. Ἦτο, ἂν μὴ ὁ πρῶτος, ἐκ τῶν πρώτων καλλιτεχνῶν τῆς ἐποχῆς, σημειωτέον δ' ὅτι ὁ Λίστ κατὰ τὰ ἔτη ἐκεῖνα οὐχὶ σπανίως ἐπεσκέπτετο τὴν Πετρούπολιν· διεφημίζετο δὲ πρὸς τούτους ὁ Ρουβινστάιν ὡς εἰς τῶν ἐξοχωτέρων συνθετῶν τῆς ἐποχῆς καὶ τοιοῦτος ἦτο.

Ὁ Ρουβινστάιν ἐπεχείρησε τὴν περιοδείαν αὐτοῦ πλήρης θαρραλέου φρονήματος. Πανταχοῦ ἀνέμενον αὐτὸν ἐπιτυχία προκαλοῦσα ἐνθουσιασμόν· πράγματι ἡ περιοδεία αὕτη ἦτο θριαμβευτικὴ πορεία ἀνα τὴν Εὐρώπην· ὅπουδῆποτε ἐνεφανίζετο ἐδέσποζεν. Ἐν Ρόττερδαμ αὐτῷ τε

¹ Συνέχεια· ἴδε φυλλάδιον 6.

καὶ τῷ Λίστ συνέβη ἀστεῖον ἐπεισόδιον. Ἀμφότεροι οἱ καλλιτέχναι εἶχον προσκληθῆ νὰ συμπράξωσιν εἰς μουσικὴν ἑορτὴν καὶ καταλύσαντες εἰς τὸ αὐτὸ ξενοδοχεῖον συνειθίζον ἁμοῦ καὶ νὰ ἐξέρχωνται. Ἡμέραν τινὰ ἔχοντες ἀνάγκην ἀγορᾶς ἀντικειμένων τινῶν μετέβησαν εἰς τι τῶν παρὰ τὴν προκουμαίαν καταστημάτων, περατώσαντες δὲ τὰς ἀγορὰς ἀνεζήτησαν τὴν ἀμαζαν αὐτῶν, ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ὁ ἀμαξηλάτης ᾤχετο ἀπιῶν. Μὴ δυνηθέντες ν' ἀνεύρωσιν αὐτόν, ἀπεφάσισαν νὰ ἐπανακαμάψωσι πεζῇ. Κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἀμφότεροι ἦσαν νέοι. Ὁ μὲν Λίστ ὑψηλός, ἐπιβλητικός, φιλάρεσκος, καίτοι ἀκατάστατος ἐν τῇ ἐνδυμασίᾳ του, φέρον χειρόκτια ἀνοικτοῦ χρώματος καὶ μακρὰν κόμην κυμαινομένην ἐπὶ τῶν ὤμων του, ὁ δὲ Ρουβινστάιν ἔχων κεφαλὴν λέοντος καὶ χαρακτηριστικὰ ἀναμιμνήσκοντα τὸν Βετώβεν ἀπετέλουν ἀμφότεροι ἀντίθεσιν παραδόξων ἀνθρώπων, ἡ δ' ἐμφάνισις αὐτῶν βαδιζόντων παραπλεύρως ἐκίνησε τὴν περιεργίαν τοῦ πλήθους βλέποντος δύο παράξενα ὄντα, ἰδίᾳ δὲ τὴν τῶν ἰχθυοπωλίδων, τῶν ἡλιοκαῶν τούτων ἀμαζόνων τῶν παρατεταγμένων μετὰ τῶν κανίστρων αὐτῶν ἀνα τὴν προκουμαίαν· αἴφνης δὲ οἱ δύο καλλιτέχναι εὐρέθησαν περιεζωσμένοι ὑπὸ τοῦ ὄχλου καὶ ἐκτεθειμένοι εἰς τοὺς χλευασμοὺς αὐτοῦ.

Ὁ Λίστ, ἀριστοκρατικὸς μέχρις ὀνύχων εὐρίσκετο ἐν προφανεῖ ἀδημονίᾳ, ὅπερ ἰδοῦσαι αἱ γυναῖκες ἔτι μᾶλλον περιέσφιγγον τὸν κύκλον αὐτῶν περὶ τοὺς δύο καλλιτέχνας καὶ ἐγένοντο ἔτι μᾶλλον ἰταμώτεραι καὶ σπαρακτικώτεραι, τοῦθ' ὅπερ ἠνάγκασεν αὐτοὺς μὴδὲ κατὰ βῆμα πλέον νὰ δύνανται νὰ προχωρήσωσι· αἱ δὲ γυναῖκες ἐχόρευον περὶ αὐτοὺς, ἔσυρον αὐτοὺς ἐκ τῶν βραχιόνων καὶ τῶν ἐνδυμάτων καὶ ἐρρήγνυον βροντώδεις καγχασμούς. Ἡ θέσις τῶν καλλιτεχνῶν ἀπέβαινε πάντη ἀφόρητος, ὅτε ὁ Ρουβινστάιν ἐν ἐξάψει ὑφ' ἧς ἐνίοτε κατελαμβάνετο, διέσπασεν ὀρμητικῶς τὸν κύκλον ἐπομένου καὶ τοῦ Λίστ καὶ ἀμφότεροι ἐν πάσῃ ταχύτητι ἐτράπησαν τὴν πρὸς τὸ ξενοδοχεῖον, παρακολουθούμενοι ὑπὸ τῶν χλευαστικῶν ἐπιφωνημάτων καὶ τῶν συριγμῶν τῶν διωκτῶν μέχρι τῶν θυρῶν τοῦ καταλύματος αὐτῶν.

Κατὰ τὴν μουσικὴν ταύτην περιοδείαν ὁ Ρουβινστάιν δὲν ἐπεσκέψατο τὴν Ἀγγλίαν. Διεξαγομένου τότε τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου, ἡ Ἀγγλία εἰς πάντα Ρῶσσον ἦτο γῆ ἀπηγορευμένη, ἡ δὲ ἐκ Κρονστάνδης διὰ τηλεσκοπίου θέα τοῦ ἠγκυροβολημένου ἐν τῇ Βαλτικῇ βρεττανικοῦ στόλου ἦτο δι' αὐτόν ἐπαρκῆς ἀντίληψις τῶν ἀγγλικῶν κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο πραγμάτων.

Τὸν Σεπτέμβριον ἐπεσκέφθη τὴν Λειψίαν, ἐνθα τὸ πρῶτον συνήνητησε τὸν Βάρτολφ Σέμφ, ἐκδότῃν μουσικῶν συνθεμάτων αὐτοῦ καὶ

κατὰ Ἰανουάριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους 1856 ὁ Σέμφ ανέλαβέ τινα τῶν ἔργων αὐτοῦ.

Πρὸς τούτοις ὁ ἐκ Μαγουντίας Σὼτ πολλά ἄλλα τῶν ἔργων τοῦ Ρουβινστάιν ἐδημοσίευσε· καὶ οὕτω πανταχόθεν ἡ τύχη προεμειδία τῷ νεαρῷ μελοποιῷ κλειδοκυμβαλιστῇ.

Κατὰ τὴν περίοδον τοῦ 1855—56 ὁ *Ἀπολεισθεὶς Παράδεισος* μετὰ πολλῆς ἐπιτυχίας ἐδιδάχθη ἐν Βαϊμάρη, πρὸς δὲ κατὰ τὴν αὐτὴν περίοδον ὁ Ρουβινστάιν ἐξετέλεσε σειράν συναυλιῶν ἐν Βιέννῃ.

Κατὰ τὸ 1857, τοῦ κριμαϊκοῦ πολέμου περατωθέντος ἤδη, μετέβη εἰς Λονδῖνον, ἐνθα τοὺς πάντας ἠλέκτρισε διὰ τῆς θαυμασίας ἐκτελέσεως, τῆς δυνάμεως καὶ τῆς καλλιτεχνικῆς αὐτοῦ δεινότητος. Παρουσιάσθη πρὸ τοῦ δημοσίου ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς *Μουσικῆς Ἐνώσεως* τῶν συναυλιῶν τοῦ Τζῶν Ἑλλά οὐχὶ πλέον ὡς πρωίμου μεγαλοφυΐας παῖς, ἀλλ' ὡς τέλειος καλλιτέχνης, ὁ δὲ διαπρεπῆς οὗτος διευθυντὴς ὀρχήστρας ἀφηγεῖται ὅτι «ἀπὸ τῆς τελευταίας ἐν τῇ φιλαρμονικῇ συναυλίᾳ ἐμφανίσεως τοῦ Μένδελσων δὲν ἐξεδηλώθη ὑπὸ μουσολήπτου ἀκροατηρίου ζωηρότερος ἐνθουσιασμός τοῦ καταλαβόντος πάντας ἐπὶ τῇ ἐκτελέσει τοῦ Ρουβινστάιν κατὰ τὸ 1857 ἐν τῇ *Μουσικῇ Ἐνώσει*». Ἴβιν ἀληθές ὅτι κριτικοὶ τινες ἔγραψαν δυσμενῶς, ἀλλὰ τὰ γραφόμενα αὐτῶν ἦσαν πιτυλίσματα μελάνης, μηδενὸς δυναμένου νὰ ἐπισκιάσῃ τὴν αἰγλήσσαν μεγαλοφυΐαν αὐτοῦ, αἱ δὲ μετριότητες, πρὸς ὑποστήριξιν τῶν ὁποίων ἔγραφον κατὰ τοῦ Ρουβινστάιν καὶ αὐτοῦ τοῦ Λίστ ἔμεινον εἰς τὴν βαθμίδα εἰς ἣν ἀνήκον καὶ οὐχὶ εἰς τὰ ὕψη τῆς ἐπηρμένης ἀξιώσεως αὐτῶν.

Κατὰ τὴν ἐν Λονδίῳ διαμονὴν του ἀστειῶν ἐπεισόδιον συνέβη τῷ Ῥουβινστάιν ἐν τῇ αὐλῇ. Ἡ φίλη του, ἡ μεγάλη δούκισσα Ἑλένη ἔδωκεν αὐτῷ συστατικὴν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν πρίγκηπα Ἀλβέρτον, ἦν ὁ Ρουβινστάιν ἐλθὼν εἰς Ἀγγλίαν ἐπέδωκε διὰ τῆς ρωσικῆς πρεσβείας. Μετ' οὐ πολὺ ἔλαβε σημείωσιν παρὰ τοῦ συνταγματάρχου Φίλιπ ὀρίζουσαν τὴν ἡμέραν τῆς ὑπὸ τοῦ πρίγκηπος ὑποδοχῆς αὐτοῦ. Ἐπιστάσης τῆς ἡμέρας ὁ συνταγματάρχης προσῆλθεν εἰς τὸ Ξενοδοχεῖον ἵνα παραλάβῃ τὸν Ρουβινστάιν. Ἐν τοῖς ἀνακτόροις παρεκλήθη νὰ ἀναμεινῇ μικρὸν καὶ εἰς δοθησόμενον σημεῖον νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς ὑποδοχῆς. Τοῦτο ἦτο ἀπλούστατον, καὶ ἅμα δοθέντος τοῦ σημείου ὁ Ρουβινστάιν εἰσῆλθεν· ἀλλὰ πρὸς μεγίστην αὐτοῦ ἐκπληξίν εὗρεν ὀλόκληρον τὴν βασιλικὴν οἰκογένειαν—ἐξαδέλφους, θείας, θείου—ἐν μεγάλῃ στολῇ καὶ παρασήμοις ἰσταμένην ἐν ἡμικυκλίῳ πρὸς ὑποδοχὴν αὐτοῦ.

Τί ἐσήμαινε τοῦτο;

Ὁ Ρουβινστάιν προὐχώρησεν ὑποκλινόμενος. Ἡ βασίλισσα, ὁ πρίγκηψ Ἀλβέρτος καὶ ὀλόκληρος ἡ βασιλικὴ οἰκογένεια τῷ ἀνταπέδωκαν τὸν χαιρετισμὸν δι' ἐτέρας ὑποκλίσεως· εἶτα ἐπηκολούθησε νεκρικὴ σιγὴ, τοῦ μὲν Ρουβινστάιν ἰσταμένου πρὸ τοῦ ἡμικυκλίου καὶ ὅλως ἀγνοοῦντος τί ὑπελείπετο αὐτῷ νὰ πράξῃ, τῆς δὲ βασιλικῆς οἰκογενείας σοβαρῶς καὶ σιωπηρῶς προσβλεπούσης.

Αἱ στιγμαὶ ἐκεῖναι ἦσαν φοβεραὶ καὶ λίαν ὀδυνηρὸς ἐφιάλτης διὰ τὸν Ρουβινστάιν, ὅστις συνελθὼν πως καὶ ἀρξάμενος νὰ ρίπτῃ βλέμματα περὶ αὐτὸν διέκρινε παρ' αὐτῷ κλειδοκύμβαλον, εἰς ὃ καὶ ἀμέσως διηυθύνθη καὶ ἀνοίξας αὐτὸ ἤρξατο κρούων.

Ἐν τῷ ἅμα τὸ ἡμικύκλιον διεσπάσθη καὶ ἤρξαντο ψιθυρισμοὶ καὶ μειδιάματα, ὁ δὲ πρίγκηψ Ἀλβέρτος προσελθὼν ἔστη παρὰ τῷ κλειδοκυμβαλιστῇ ἀκροώμενος. Ὁ Ρουβινστάιν ἔμαθε κατόπιν ὅτι ἐπιδοθείσης τῆς ἐπιστολῆς του διὰ τῆς ρωσικῆς πρεσβείας καὶ, κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἕνεκα τοῦ πολέμου, πολλῶν μυστικῶν διπλωματικῶν ἀποστολῶν διασταυρουμένων, ἐξελήφθη ὡς μυστικός τις ἀπεσταλμένος ἀπ' εὐθείας παρὰ τῆς ρωσικῆς Αὐλῆς ἀποσταλεὶς εἰς Λονδῖνον ὡς δῆθεν μουσικός.

Κατὰ τὸ 1858 ὁ Ρουβινστάιν ἐκ νέου ἐπανέκαμψεν εἰς Λονδῖνον, ἐνθα ἔδρεψεν ἔτι μείζονας καὶ ἐνθουσιωδεστέρας ἐπιτυχίας· ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ μετέσχε συναυλίας τοῦ κ. Wylde καὶ ἐξετέλεσε τὴν ἐν sol μείζονι συναυλίαν τοῦ Βετῶβεν.

Πρὸ τῶν εἰς Λονδῖνον μεταβάσεων αὐτοῦ καὶ ἐν ἡλικίᾳ τριάκοντα δύο ἔτων εἶχε περατώσει τέσσαρας συμφωνίας—ὧν αἱ δύο ἀπωλέσθησαν,—τέσσαρας συναυλίας ἐπὶ κλειδοκυμβάλου—ὧν ἡ μία ἀπωλέσθη,—τέσσαρα μελοδράματα, τὸν «*Ἀπολεισθέντα παράδεισον*», σύνθεμα δι' ἔγχορδα ὄργανα καὶ ἄλλα μουσικὰ ἔργα, πάντα συντεθέντα μετὰ τοῦ 1848 καὶ τοῦ 1858 καὶ ἀνερχόμενα εἰς ἐπέκεινα τῶν πεντήκοντα—οὐ μικρὸς ἀριθμὸς, λαμβανομένου ἰδίᾳ ἐν ὄψει, ὅτι ἀπὸ τοῦ 1854 εἶχεν ἀναλάβῃ τέσσαρας ἀλλεπαλλήλους περιοδείας ἀνά τὴν Εὐρώπην καὶ ὅτι σπανίως διέμενον εἰς ἐκάστην πόλιν πλέον τῆς ἐβδομάδος.

Μετὰ τὸ 1858 συνέγραψε *Die Kinder der Haide*, ἔργον διδασκῆν τῇ 21 Φεβρουαρίου τοῦ 1861 ἐν Βιέννῃ μετὰ πληρεστάτης ἐπιτυχίας καὶ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν αὐτοῦ τοῦ συνθέτου. Ἐξέστω ἡμῖν νὰ εἴπωμεν ὅτι δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ μεμψιμοιρῇ κατὰ τῆς τύχης, διότι ἐν τῷ Ἀντωνίῳ Ρουβινστάιν, τῷ μεγάλῳ κλειδοκυμβαλιστῇ συνθέτῃ, τῷ διαδόχῳ—ὡς ἐνθουσιωδῶς αἱ βιενναῖται ἐφημερίδες ἀπεκάλουν αὐτὸν—

τοῦ Βετῶθεν, δυσκόλως ἠδύνατό τις πλέον ν' ἀναγνωρίσῃ τὸν πρὸ τεσσαρακαίδεκα ἐτῶν πτωχὸν νέον τὸν ἠναγκασμένον νὰ διδάσκη μαθηματὰ ἐν Βιέννῃ, τὸν ἄγνωστον καὶ παρορώμενον καὶ ἐγκαταλιπόντα τὴν πόλιν ταύτην πρὸς ἀναζήτησιν τύχης εἰς ἄλλους τόπους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'

Ἰδρυσις τοῦ ἐν Πετροπόλει Ὠδείου.

Κατὰ τὸ 1862 ἰδρύθη ἐν Πετροπόλει τὸ Ὠδεῖον, ἔργον καὶ ἰδέα τοῦ Ρουβινστάιν. Ἐάν ὁ μέγας κλειδοκυμβαλιστὴς συνθέτης τοῦτο καὶ μόνον ἔπραττε, καὶ οὕτω θὰ ἀπέβαινε ἄξιος τῆς ἐγκαρδίου εὐγνωμοσύνης τῆς Ρωσσίας καὶ τῶν ῥώσων μουσικῶν, διότι ἔπραττε πρὸς ὄφελος τῆς πατρίδος αὐτοῦ ὅ,τι ὁ Μένδελσων ἐν Λειψία διὰ τὴν Γερμανίαν, παρασχὼν αὐτῇ ἴδρυμα ἀγλαῶν καρπῶν. Κατὰ τὸ 1861 τὸ μουσικὸν ἐν Ρωσσίᾳ αἶσθημα διετέλει ἐν ἀδρανείᾳ. Ἡ Αὐλὴ καὶ ἡ ἀριστοκρατία περιέθαλπον τὸ Ἰταλικὸν μελόδραμα, οὗ ἤρχετο ἡ παρακμὴ, ἡ οἰκτρὰ παρακμὴ κακῶς συνερραμμένων μελωδιῶν, αἰσθημάτων, βεβιασμένων φωνῶν. Ὁ Χένσελτ, ἕτερος ἐν μικρογραφίᾳ Σωπέν, ἡσυχολεῖτο ἀποκλειστικῶς δι' ἀριστοκρατικούς ἐρασιτέχνους ἀποτελοῦντας τὸ ἄνθος τῶν πετροπολιτικῶν αἰθουσῶν, ἡ δὲ μεσαία τάξις ἐστερεῖτο καὶ ὀδηγοῦ καὶ εὐκαιριῶν πρὸς διάπλασιν μουσικοῦ φρονήματος, ἐν γένει δὲ δὲν ὑπέφωσκε φαιδρὸν μουσικὸν μέλλον. Ἐλεῖπεν ἐν Ρωσσίᾳ πᾶν διὰ τὴν τέχνην ταύτην ἴδρυμα καὶ τὰ ὀλίγα μουσικὰ σχολεῖα καὶ ἀνεπαρκῆ ἦσαν καὶ κακῶς διηυθύνοντο, οἱ δὲ Ῥῶσοι, ὡς ἐν τῇ αὐτῇ ἐποχῇ οἱ Ἄγγλοι, μὴ ἔχοντες ἰδίαν ἐγγῶριον διδασκαλίαν, προσέετρεχον εἰς ξένας μουσικὰς καὶ ξένους μουσικοδιδασκάλους.

Ὁ Ρουβινστάιν πρὸ πολλοῦ διεῖδε τὴν ἀνάγκην Ὠδείου καὶ ἐμελέτησε τὸν τρόπον τῆς τε ἰδρύσεως καὶ ἐπιτυχίας τοιούτου, ἐξαιτησάμενος δὲ καὶ τὴν συμβουλὴν τῆς Μεγάλης δουκίσσης Ἐλένης, τοῦ κόμητος Βιελόρσκι καὶ ἄλλων φίλων εὔρεν αὐτοὺς θερμούς καὶ ἐνθουσιώδεις προμάχους τοῦ σχεδίου αὐτοῦ· οὕτω δὲ ἐξομαλισθεισῶν τῶν πρώτων δυσχερειῶν καὶ ἐπιτευχθείσης παρὰ τῆς κυβερνήσεως τῆς σχετικῆς ἀδείας, ὁ Ρουβινστάιν κατῴρθωσεν ἐν τῇ σχολῇ τοῦ Ρωσικοῦ μουσικοῦ Συλλόγου νὰ ἰδρῦσῃ τὸ νῦν ἐν Πετροπόλει Ὠδεῖον τὸ μηδενὸς τῶν ἐν Εὐρώπῃ τοιούτων ὑστεροῦν χάρις τῇ διηνεκεῖ φροντίδι καὶ μερίμνῃ τοῦ μεγάλου κλειδοκυμβαλιστοῦ. Δὲν εἶχεν ἀνάγκην ἐτέρου μνημείου τῆς φιλανθρωπίας καὶ φιλοπατρίας αὐτοῦ, οὐδ' ἠδύνατο νὰ ἔχῃ τούτου περιφανέστερον.

Ὁ Ρουβινστάιν τοῦ οὕτως ἰδρυθέντος Ὠδείου ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν, πολλὰ δαπανῶν πρὸς συντήρησιν τοῦ ἰδρύματος καὶ διδάσκων τοὺς πανταχόθεν τῆς Ρωσσίας συρρέυσαντας μαθητάς, τοῦτο δὲ ἐν ἐποχῇ καθ' ἣν ἠδύνατο ἄλλως νὰ χρησιμοποιοῖ τὸν χρόνον αὐτοῦ καὶ νὰ θησαυρίζῃ περιοδεύων ἀνά τὴν Εὐρώπην· ἀλλὰ τὰ πάντα ἐθυσίαζε καὶ δὲν ἐφείδετο κόπων, ἐνοχλήσεων καὶ φροντίδων πρὸς ἐπίτευξιν καὶ ἐδραίωσιν τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ, ἐξ οὗ νῦν ἡ Ρωσσία καὶ οἱ ῥῶσοι σπουδασταὶ προσκομίζονται ὠφελείας.

Διαρκούσης τῆς διευθύνσεώς του καὶ ἔνεκεν αὐτῆς, ὁ Ρουβινστάιν δὲν ἐδυνήθη νὰ μεταβῇ κατὰ τὸ 1863 εἰς Δρέσδην καὶ νὰ ἴδῃ τὴν πρώτην παράστασιν τοῦ ἔργου αὐτοῦ Feramors, τοῦ τυχόντος λαμπρᾶς παρὰ τοῦ δημοσίου ὑποδοχῆς. Τὸ ἔργον τοῦτο βασίζεται ἐπὶ θέματος ληφθέντος ἐκ τοῦ συγγράμματος Lalla Rookh τοῦ Moore, ἀλλὰ, καίτοι ὁ μέγας κλειδοκυμβαλιστὴς συνθέτης χάριν τῆς ἀξιεπαίνου ἀφοσιώσεώς του εἰς τὴν ἐδραίωσιν τοῦ Ὠδείου, ἐστερήθη προσωπικῶς τῶν θριαμβευτικῶν χειροκροτημάτων καὶ ἐπαίνων τῶν μεγαλοφυῶν ἔργων αὐτοῦ, εὕρισκεν ἀντισταθμισμὰ ἐν τῇ ἐκλογῇ βίου μᾶλλον ἡρέμου καὶ ἀπλοῦ. Δὲν ἦτο πλέον ὁ πλάνης, ὁ ἀπὸ τοῦ 1854 μέχρι τοῦ 1861 μεταβαίνων ἐν θριάμβῳ ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν, ὁ ἠναγκασμένος νὰ ἐγκλείηται εἰς ἐλβετικούς ἀγροτικούς οἰκίσκους ἢ ἐν ταῖς γερμανικαῖς θέρμαις νὰ ἐνοικιάζῃ καίπερ μόνος, ὀλοκλήρους οἰκίας διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὴν περιέργειαν τοῦ πλήθους ἢ, ὡς ἔλεγε, «τὰ κλειδοκυμβαλισματα τῶν ἀγγλίδων κυριῶν», ἀλλ' ἐγκατέστη ἡσυχον διάγῳν ἐν Πετροπόλει βίον, ἐκτελῶν συναυλίας ἢ διευθύνων τοιαύτας, ἐπιμελούμενος τὰ τοῦ Ὠδείου, φοιτῶν εἰς οἰκιακὰς συναναστροφὰς καὶ ἐν τῷ τέλει, ὡς οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων, ἡσθάνθη παλμὸν ἔρωτος καὶ ἐνυμφεῖθη τὴν ρωσίδα δεσποινίδα Βέραν Τσεκουάνωφ.

Τὸν γάμον του ἐτέλεσε τὴν 12 Ἰουλίου τοῦ 1865 μετὰ πολλῆς λαμπρότητος, καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐπεχείρησεν ἐτέραν μεγάλην μουσικὴν περιοδείαν. Οὕτω κατὰ Σεπτέμβριον ἦν ἐν Λειψία συνοδευόμενος καὶ ὑπὸ τῆς κυρίας Ρουβινστάιν.

Ἐν ἔτει 1867 εὕρισκετο ἐν Δρέσδῃ ἐκτελῶν τὴν τετάρτην συναυλίαν αὐτοῦ ἰν *re* ἐλάσσονι (Op. 70). Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος μετέβη εἰς Παρισίους διαρκούσης τῆς ἐκθέσεως, ἐνθα ἐξέπληξεν ὠραίαν ἰαπωνίδα μέλπων σὺν αὐτῇ ἄσμα τῆς πατρίδος τῆς.

Κατὰ τὸ 1867 ἀπεσύρθη ἐκ τῆς διευθύνσεως τοῦ Ὠδείου καταλιπὼν τὰ πάντα ἄριστα λειτουργοῦντα καὶ ἐπανήρξατο τῶν μουσικῶν περιοδειῶν αὐτοῦ, ταχέως διαδεχομένων ἀλλήλας. Ἐν ἔτει 1870 ἐδι-

δάχθη ἐν Κένιξβεργ ὁ Πύργος τοῦ Βαβέλ, καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος, μικρὸν ἀπὸ τῆς εἰς Ἀμερικὴν μεταβάσεως αὐτοῦ συνέγραψε τὴν θελκτικωτάτην εἰσαγωγὴν τοῦ *Δὸρ Κιχάτου*, πολλὰς χαριτοβρύτους τετραφθίας καὶ ἄσματα, τὴν *Φαντασίαν ἐν δο ὑφέσεως* διὰ κλειδοκύμβαλον καὶ ὀρχήστραν, τὴν λαμπρὰν *Ballade* διὰ κλειδοκύμβαλον *Λεορώραν*, ἥπερ καὶ ἐξοχώτατον ἔργον τῆς κλειδοκυμβαλιστικῆς.

Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ὁ Ρουβινστάιν ἦτο ἐν Γερμανίᾳ ἐκτελῶν συναυλίας, καὶ κατὰ τὸ 1871 ἐπὶ τῷ αὐτῷ σκοπῷ ἐν Αὐστρίᾳ, τῇ δὲ 12 Ἰουλίου, συμπληρουμένης τῆς ἕκτης ἐπετηρίδος τῶν γάμων αὐτοῦ, ἐώρτασε τὴν ἡμέραν ταύτην ἐν φαιδρᾷ ὁμηγύρει φίλων. Κατὰ τὸ θέρος τοῦτο ὡς καὶ κατὰ τὸ ἐπόμενον ἠσχολήθη εἰς σύνθεσιν τοῦ μελοδράματος *Δαίμονος* ἐπὶ θέματος ληφθέντος ἐκ τοῦ ὠραίου ποιήματος τοῦ Λερμοντώφ.

Κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1872 ἀπῆλθε κατευθυνόμενος εἰς Ἀμερικὴν, ἔνθα παρέστη εἰς 215 συναυλίας καὶ συνέθεσε ποικιλίας καὶ παραλλαγὰς ἐπὶ τοῦ ἔθνικου ὕμνου *Yankee Doodle*, διηύθυνε δὲ τὰς πλείστας τῶν συμφωνιῶν αὐτοῦ καὶ ἐξετέλεσεν πάσας τὰς διὰ κλειδοκύμβαλον συναυλίας αὐτοῦ.

Ὁ Ρουβινστάιν ἐπεσκέψατο ἐν Ἀμερικῇ πάντα τὰ ἄξια λόγου καὶ ἐξ ὅλων ἠὺχαριστήθη, ἐξαιρέσει ὅμως τῆς συνηθείας τοῦ δημοσίου τοῦ ἀποκαλεῖν τὰς συναυλίας θεάματα. Δὲν ἠδύνατο νὰ ἐξοικειωθῇ πρὸς τὸν τρόπον τοῦτον τῆς ἐκφράσεως καὶ ἡμέραν τινα εἰς τὸν ἐρωτήσαντα αὐτὸν πότε θὰ ἔχωμεν θεάμα; «*Μὴ αἱ συναυλῖαι μου εἶνε θηριοτροφεῖον*»; ἀπήντησε μετὰ ζωνρότητος.

Ἐν Ἀμερικῇ ὁ Ρουβινστάιν εἶχε πολλὰ ἐπεισόδια, ἐν οἷς τὸ ἐπόμενον. Ἡμέραν τινα μετὰ τὴν συναυλίαν, καθ' ἣν ἐξετέλεσε διάφορα συνθέματα τοῦ Σωπὲν καὶ Σοῦμαν, εἰς τῶν παρεστώτων φαινόμενος, ὡς αὐτὸς ὁ Ρουβινστάιν λέγει, «ὡσεὶ ἐνσάρκωσις τῆς ὅλης Ἀμερικῆς» ἐγερθεὶς ἐπλησίασε τὸν μέγαν καλλιτέχνην καὶ πληξας αὐτὸν μετ' οἰκειότητος ἐπὶ τοῦ ὤμου τῷ εἶπε προστατευτικῶ τῷ τρόπῳ: «*Εὖγε, κ. Ρουβινστάιν, παίζετε ἀξιόλογα, ἀλλὰ διατί δὲν παίζετε τι καὶ διὰ τὴν καρδίαν*»; — «*Διὰ τὴν καρδίαν*»; ὑπέλαβεν ἀφελῶς ὁ Ρουβινστάιν, «*ἀλλ' ἐπαίξα διὰ τὴν καρδίαν τὴν ἐμήν, οὐχὶ διὰ τὴν ὑμετέραν*».

Ἄλλοτε πάλιν, ἐνῶ ἐξετέλει συναυλίαν ἐν τῷ θεάτρῳ τῆς Νέας Ὁρλεάνης, τινὲς τῶν ἀκροατῶν ἐνόμισαν ὅτι ἐπυρπολεῖτο τὸ θέατρον ὡς δὲ ἦν ἐπόμενον ἐπηκολούθησε πανικός. Ὁ Ρουβινστάιν, χωρὶς νὰ ταραχθῇ, παρέμεινε πρὸ τοῦ κλειδοκυμβάλου καὶ οὕτω διὰ τῆς ψυχραι-

μίας συνέτελεσε νὰ καταπραύνη τὴν ἀνησυχίαν καὶ παρακωλύσῃ ἀληθῆ συμφορὰν ὡς ἐκ τοῦ πλῆθους τοῦ ἀκροατηρίου· ἐν τῷ τέλει κατενόηθη ὅτι ὁ φόβος ἦτο ὄλως μάταιος προκληθεὶς ἐξ ὀπτικῆς ἀπάτης ὡς ἐκ τῶν ἀκτίνων τοῦ ἡλίου, αἵτινες ἀντικατωπτρίζοντο ἐπὶ χαλκίνης πλακὸς ἀνηρτημένης ἀπέναντι πασοθύρου.

Ἡ ἐν Ἀμερικῇ ἐπιτυχία τοῦ Ρουβινστάιν ὑπερῆκόντισε πᾶσαν προσδοκίαν. Μετὰ τὴν πρώτην καὶ μόνην ἐπίσκεψιν, ὁ μέγας καλλιτέχνης ἐλάμβανεν ἀνὰ πᾶν ἔτος προσκλήσεις ἐπανόδου. Πολλὰκις ἠσθάνθη διαθέσιν ἀποδοχῆς τῶν προσκλήσεων τούτων, διότι ἀπεκόμιεν ἀρίστας ἐξ Ἀμερικῆς ἐντυπώσεις· «εἶνε, ἔλεγεν, ἀξιόλογος λαός, πεπρωτισμένος δι' αἰσθήματος καλλιτεχνικοῦ καὶ μεστός δράσεως»· ἀλλὰ τὸ διὰ θαλάσσης ταξείδιον ἐπτόει αὐτόν· «*ἐξαισίον θεάμα*», ἔλεγεν «εἶνε ἡ θάλασσα, ὅταν τὴν βλέπη τις, ἀλλὰ φοβερόν τὸ νὰ εἶνε ἐν αὐτῇ».

Ὁ Ρουβινστάιν, μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν 215 συναυλιῶν ἐπανέκαμψε κατὰ τὸν Ἰούνιον τοῦ 1873 εἰς Πέτερσχοφ ἀρχαῖος καὶ εὐδιάθετος πρὸς ἐργασίαν, ὡσεὶ μὴ εἶχεν ἐξέλθει τοῦ οἴκου αὐτοῦ καὶ ἀμέσως ἤρξατο νὰ συνθέτῃ τοὺς «*Μακκαβαίους*» καὶ τὴν ὑπ' ἀριθ. 4 δραματικὴν συμφωνίαν ἐν *re* ἐλάσσονι.

Περατώσας τὰ ἔργα ταῦτα ἐπεχείρησε κατὰ τὸ 1874 περιοδεῖαν ἀνὰ τὴν Ἰταλίαν, καὶ κατὰ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1885 οἱ *Μακκαβαῖοι* ἐδιδάχθησαν τὸ πρῶτον ἐν Βερολίνῳ, ἡ δὲ *Δραματικὴ του Συμφωνία* καὶ ὁ *Δαίμων* τὸ πρῶτον ἐν Πετροπόλει· ἀρκούσα δὲ ἱκανοποίησις τοῦ φρονήματος καὶ τοῦ φιλοδοξοτάτου μουσικοῦ ἡ ἐνὶ καὶ τῷ αὐτῷ ἔτει ἀναβίβασις τὸ πρῶτον ἐπὶ τῆς σκηνῆς τριῶν μεγάλων ἔργων.

Κατὰ τὸ 1876 ὁ Ρουβινστάιν ἐκ νέου ἐξῆλθεν εἰς ἐκτενῆ περιοδεῖαν μεταβάς καὶ εἰς Λονδίνον κατὰ τὸν Μάιον, ἔνθα ἔδρεψε νέας δάφνας. Ἐν μουσικῇ ἐφημερίδι κριτικὸς τις ἔγραψεν ὅτι «*εὐφρην ἐνθουσιασμὸν ὑπερβαλόντα πᾶν ὅ,τι καὶ οἱ θερμότατοι θαυμασταὶ αὐτοῦ ἀνέμενον*» καὶ παρακατιῶν προσέθετεν· «*Ἐλλείπουσι λέξεις πρὸς ἀκριβῆ παράστασιν τῆς κλειδοκυμβαλιστικῆς τέχνης αὐτοῦ*», ἥπερ λίαν καλῶς ἐνοοῦσιν οἱ ἀκούσαντες τὸν μέγαν κλειδοκυμβαλιστήν.

Τὸ ἐπόμενον ἔτος ἐπεδόθη εἰς τὴν σύνθεσιν τοῦ *Ἐμπορίου Καλάσρικου*. Τὸ θέμα ἐλήφθη ἐκ περιόδου τῆς ρωσικῆς ἱστορίας ἀναγομένης εἰς τὴν ἐποχὴν Ἰβάν τοῦ Τρομεροῦ. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος οἱ *Μακκαβαῖοι* ἐδιδάχθησαν ἐν Πετροπόλει μετὰ πληρεστάτης ἐπιτυχίας καὶ ὁμοθύμων παρὰ τῶν κριτικῶν ἐπαίνων. Τὸ ἔτος 1878 εὗρε τὸν Ρουβινστάιν μεταβαίνοντα ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν. Ἐπεσκέψατο τὴν Βιέννην, τὸ Ἀμστελὸδαμον, τὰς Βρυξέλλας, τοὺς Παρισίους, τὸ Κένιξβέργην

τὴν Λειψίαν, τὸ Ἀνόβερον, τὸ Βερολίνον καὶ πολλὰ ἄλλα μέρη. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος τὸ πρῶτον εἰς τὸ ἐν Πετρούπολει θέατρον *Μαρίας* ἐδιδάχθη ὁ *Ἐμπορος Καλάσνικοφ*. Οὐχ ἦττον ὅμως ἐκ συμπτώσεως ἀπεσύρθη ἡ ἄδεια δευτέρας παραστάσεως τοῦ δράματος. Κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας ἐξετελέσθη ἀπαγχονισμὸς καταδίκου, ἐπειδὴ δὲ καὶ ἐν τῷ δράματι ὁμοία ποιητὴ ἐξετελείτο ἐπὶ τοῦ *Ἐμποροῦ Καλάσνικοφ* καὶ ἡ ὅλη μουσικὴ ἔφερε χαρακτῆρα ἐξαισίου τραγικοῦ μεγαλείου, τὰ δύο ταῦτα σύγχρονα γεγονότα ἐνεποίησαν ὀδυνηρὰν ἐντύπωσιν ἐπὶ τοῦ δημοσίου καὶ κατὰ συνέπειαν ἀπηγορεύθη ἡ περαιτέρω διδασχὴ τοῦ μελοδράματος. Ἀτυχὴς σύμπτωσης, καθότι ὁ *Καλάσνικοφ* εἶναι ἀπαράμιλλον μελόδραμα, μεστὸν δραματικῆς θερμότητος καὶ δράσεως, ἐξαισίου δὲ ἡ ὅλη μουσικὴ τοῦ ἔργου τούτου.

Παραδόξως πῶς ἐνῶ πάντα τ' ἄλλα δράματα τοῦ Ρουβινστάιν ἐδιδάχθησαν καὶ ἐκτὸς τῶν ρωσικῶν συνόρων, ἦτοι ἐν Γερμανίᾳ, Ἀγγλίᾳ, Αὐστρίᾳ καὶ Ἀμερικῇ, τὸ μελόδραμα τοῦτο, καίπερ ἐκ τῶν ἀρίστων καὶ μεστὸν διὰ τοὺς ξένους ἐνδιαφέροντος, ἔνεκεν ἴσως τοῦ ἀποκλειστικῶς ρωσικοῦ χαρακτῆρος, οὐδαμῶς εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ἐδιδάχθη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Σ'

«Ο • Νέρων»

Τῇ 1 Νοεμβρίου 1879 παρέστη ὁ Ρουβινστάιν ἐν ἐνὶ τῶν λαμπροτάτων καὶ μεγίστων θριάμβων ἐξ ὧν κατήγαγε κατὰ τὸ μακρὸν καὶ ἀγλαὸν στάδιον αὐτοῦ, αἱ δὲ τιμαὶ αὐταὶ τῷ ἀπεδόθησαν κατὰ τὴν διδασχὴν τοῦ «*Νέρωνος*» ἐν τῷ Μελοδραματικῷ θεάτρῳ τοῦ Ἀμβούργου.

Ἡ παράστασις διήρκεσε τέσσαρας ὥρας καθ' ἃς ἀδιάπτωτος ἐπεκράτει ἐνθουσιασμός· ὅτε ἐν τῷ τέλει ὁ μεγαλοφυῆς συνθέτης ἀφείξ τὴν ράβδον τῆς διεύθυνσεως τῆς ὀρχήστρας ἐστράφη ὡς εὐχαριστήση δι' ὑποκλίσεως τῷ δημοσίῳ, ἀπαξάπαν τὸ ἀκροατήριον ὡς εἰς ἄνθρωπος ἠγέρθη καὶ φρενιτιωδῶς ἐχειροκρότει καὶ ἀνευφήμει αὐτὸν ἀναγκασθέντα τεσσαρακαιδεκάκις νὰ ἐμφανισθῇ εἰς τὴν σκηνὴν μετ' ὄλων τῶν ὑποκριτῶν πρὸ τῆς αὐλαίας, καίτοι προκεχωρηκυίας ἤδη τῆς ὥρας. Ὁ Χάνς φὸν Βύλοφ ὑπὲρ πάντα ἄλλον ἀκροατὴν ἐφαίνετο ἐνθουσιῶν καὶ ὅτε πλέον οἱ ὑποκριταὶ ἀπηύδησαν καὶ δὲν ἤθελον νὰ προσέλθωσιν εἰς νέας προσκλήσεις τοῦ δημοσίου, ὁ Ρουβινστάιν ὑπὸ πλήθους φίλων συνωδευθὴ ἐν θριάμβῳ εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ καὶ ἡ λαμπρὰ ἑορτὴ ἔληξε δι' εὐθύμου δειπνοῦ καθ' ὃ ὁ μέγας συνθέτης ἤκουσεν ἀτελευτήτους ἐνθουσιώδεις προσφωνήσεις καὶ ἄφθονος ἔρρευσεν ὁ καμπανίτης. Πολὺ τῆς ἐπιτυχίας ὀφείλεται

εἰς τὴν προσωπικῶς ὑπὸ τοῦ Ρουβινστάιν διεύθυνσιν τῆς ὀρχήστρας, διότι ἐκέκτητο ἐν ἐξόχῳ βαθμῷ τὴν δύναμιν τῆς μεταδόσεως εἰς τὴν ὀρχήστραν πάσης τῆς θερμότητος καὶ τοῦ ὄστρου αὐτοῦ. Πράγματι, κατὰ τοῦτο ὑπῆρξεν ἀπαράμιλλος καὶ διὰ τοῦτο προσφιλέστατος τοῖς ἀποτελοῦσι τὴν ὀρχήστραν, διότι, ὡς μέλος τῆς ὀρχήστρας ἔλεγε, μόνον ὑπὸ τὴν ράβδον αὐτοῦ ἠσθάνετό τις ἠδονὴν ἐκτελέσεως.

Παραδόξως πῶς ὁ Ρουβινστάιν οὐδέποτε διηύθυνεν ὀρχήστραν τοῦ θεάτρου τῆς Πετρούπολεως καὶ τοῦτο εἶναι ἀνεξήγητον εἰς πάντα ξένον ἐπισκεπτόμενον τὴν Ρωσσίαν καὶ ἀναλογιζόμενον ὅτι οἱ γερμανοὶ θεατρῶναι θὰ ἐδίδον πᾶν ὅ,τι ἠδύνατο διὰ νὰ ἔχωσιν ἔστω καὶ ἐπὶ τινὰς μῆνας τὸν Ρουβινστάιν διευθυντὴν τῆς ὀρχήστρας αὐτῶν. Μετὰ τὴν τοῦ *Νέρωνος* διδασκαλίαν ὁ Ρουβινστάιν ἐπεχείρησε νέας μουσικὰς περιουσίας, τὸ δ' ἐπιὸν θέρος, τοῦ ἔτους 1880, συνέθετεν ἐν Πίτερσχοφ τὴν πέμπτην συμφωνίαν αὐτοῦ ἐν *sol* ἐλάσσονι, γνωστὴν ὑπὸ τὸν τίτλον *ρωσικὴ συμφωνία*.

Ἡ συμφωνία ἐξετελέσθη ἐν Πετρούπολει τὸν Ὀκτώβριον ἐν χειρογράφῳ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν αὐτοῦ τοῦ Ρουβινστάιν καὶ μετ' ἐκτάκτου ἐπιτυχίας. Ἐκ Πετρούπολεως μετέβη εἰς Ἀμβούργον, ἔνθα ὁ *Δαίμων* ἐδιδάσκετο τὸ πρῶτον ἐν Γερμανίᾳ. Κατόπιν ὁ Ρουβινστάιν μετέβη εἰς Βερολίνον καὶ διέτρεξεν ἅπασαν τὴν Εὐρώπην ἐκτελῶν συναυλίαις, ἐν Μαδρίτῃ κατὰ τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1881, ἐν Λονδίνῳ τὸν Μάιον καὶ ἐν ἄλλαις πόλεσι τῆς Σκωτίας, Ἀγγλίας καὶ Ἰρλανδίας. Πανταχοῦ ἔτυχε θερμότητος ἐνθουσιασμοῦ ἐκδηλώσεων, καὶ τινες ἀποχαιρητήριοι συναυλίαι παρέσχον αὐτῷ τὸ θέαμα ἀπεριγράπτου ἐνθουσιασμοῦ. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ὁ Ρουβινστάιν ἐνεφανίσθη ἐν Λονδίνῳ ὑπὸ τρεῖς ιδιότητες, ὡς κλειδοκυμβαλιστής, συνθέτης καὶ διευθυντής ὀρχήστρας. Τὸ μελόδραμα αὐτοῦ, *Δαίμων*, ἐδιδάχθη ἐν τῷ Covent Garden ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν αὐτοῦ, συμπραττόντων τῶν Τρεβέλλι καὶ Ἀλθάνι ὡς ἀοιδῶν· κατόπιν δ' ἐδιδάχθη ὁ *Πύργος τοῦ Βαβέλ*.

Ὁ *Δαίμων* ὑπόθεσιν ἔχει εἰλημμένην ἐκ τῶν ἐξόχων ποιημάτων τοῦ Λερμοντώφ, ἀλλὰ τὸ θέμα εἶναι ἀκατάλληλον διὰ μελόδραμα, διότι ἡ παράστασις τοῦ Διαβόλου ἐρχομένου εἰς τὴν γῆν καὶ τιτρωσκομένου ὑπὸ ἔρωτος πρὸς περικαλλῆ γυναῖκα, ὁσονδήποτε καὶ ἂν εἶναι πρόσφορος ἐν ποιήματι, καθίσταται δυσχερὴς ἐπὶ σκηνῆς. Εἶναι τι ὅπως ἀπρόσιτον εἰς τὴν πραγματικότητα καὶ ἐστερημένον παντὸς στοιχείου πιθανότητος, ἄνευ τῆς ὁποίας πᾶν δραματικὸν ἔργον ναυαγεῖ. Ὅτε τὸ μελόδραμα τοῦτο ἐδιδάχθη ἐν Covent Garden, καὶ ἡ ἐπὶ σκηνῆς διδασκαλία αὐτοῦ ἐξετελέσθη μετὰ πάσης καὶ περὶ τὰ δευτερεύοντα αὐτῶ

τελειότητα, δὲν ἐστέφη ὑπὸ ἐπιτυχίας. Οὐδαίς ἠδύνατο νὰ αἰσθανθῇ ἐνδιαφέρον πρὸς τὸν Διάβολον, ἢ νὰ φαντασθῇ διάβολον ἐρώμενον τῆς Ταμάρας· πλὴν τούτου δὲ καὶ αὐτὸ τὸ ποίημα τοῦ Λερμοντώφ ἦτο πάντῃ ἄγνωστον τῷ πλείστῳ τοῦ δημοσίου. Ἐν Ρωσσίᾳ, ἔνθα ὁ λαὸς εἶναι ἀφελέστερος καὶ εὐδιαθετώτερος διὰ τὸ ὑπερφυσικόν, γινώσκει δὲ καὶ τὰ ποιήματα τοῦ Λερμοντώφ, τὸ μελόδραμα τοῦτο τοῦ Ρουβινσταίν εἶναι δημοτικόν, ἀλλὰ τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι ἐν Λονδίῳ δὲν ἔτυχε συμπαθειῶν.

Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ὁ Ρουβινσταίν ἀπώλεσε τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Νικολάι, διευθυντὴν τότε τοῦ Ὁρδείου τῆς Μόσχας καὶ διαπρεπέστατον μουσικὸν κλειδοκυμβαλιστὴν ἐν Ρωσσίᾳ, ἀδελφὸν ὅστις, εἰ μὴ ἦτο ἢ τὰ πάντα ἀπορροφῶσα προσωπικότης τοῦ ὑπερόχου ἀδελφοῦ, πλείοτερον θὰ διεφημίζετο.

Ἡ ἀπώλεια ἦτο σκληρὰ διὰ τὸν Ρουβινσταίν καὶ τὴν λυπηρὰν εἰδησίην ἔμαθεν ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἐν Μαδρίτῃ θριάμβων αὐτοῦ. Κατὰ μῆνα Ἰούνιον ἐξετέλεσεν ἐν Παρισίοις δύο συναυλίας καὶ εἶτα ὁ μέγας καλλιτέχνης ἐπανέκαμψεν εἰς Πέτερχοφ, ἵνα μετὰ κοπιῶδες ἔαρ διέλθῃ ἡσύχιον θέρος. Ἀλλὰ συνήθως οὐδ' ἐν Πέτερχοφ τῷ παρῆρχετο τοιαύτη ἄνεσις. Περιστοιχιζόμενος ὑπὸ τῶν φίλων καὶ θαυμαστῶν ἠναγκάζετο νὰ ἐξέρχηται, καὶ εἰ μὴ εἶχε τὴν ἔξιν ν' ἀφιερῶι τακτικῶς ὥρας τινὰς τῆς ἡμέρας εἰς συνθέσεις, πᾶσα ἐργασία θὰ τῷ ἦτο ἀδύνατος, ἄπορον δὲ εἶναι πότε εὗρισκε καιρὸν καὶ ν' ἀντιγράψῃ — ὅπερ πάντοτε ὁ ἴδιος ἔπραττε — τὰ χειρόγραφα, διότι ἐξαιρέσει ὀλίγων τινῶν ἐβδομάδων τὰς ὁποίας διήρχετο κατὰ τὸ θέρος ἐν Πέτερχοφ, καθ' ὅλον τὸν ἄλλον χρόνον περιώδευεν ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν ἐκτελῶν συναυλίας ἢ διευθύνων τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἔργων αὐτοῦ.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἡ οἰκογένεια αὐτοῦ ηὔξανε συγκαμμένη ἐκ δύο υἱῶν καὶ μιᾶς θυγατρὸς. Ἄπορον δ' ὅτι οὐδὲν τῶν τέκνων αὐτοῦ ἐφάνη ἀποκλίνον εἰς τὴν μουσικὴν, καὶ τοῦτο ἴσως διότι αὐτὸς ὁ Ρουβινσταίν δὲν ἐνεθάρρυνεν αὐτὰ εἰς τοιοῦτο στάδιον. Ὁ πρεσβύτερος υἱὸς Ἰάκωβος, περὶ τὸ δέκατον πέμπτον ἔτος τῆς ἡλικίας, ἠσχολεῖτο ἐπισταμένως εἰς τὰς σπουδὰς αὐτοῦ· ἡ Ἄννα, κατὰ τινα ἔτη νεωτέρα, ἢ κατ' ἐξοχὴν εὐνοουμένη τοῦ Ρουβινσταίν ηὔξανεν ὁσημέραι ἐρασμιωτέρα, ἀληθῆς εἰκὼν λεπτοφυοῦς καλλονῆς, καὶ ὁ νεώτερος υἱὸς αὐτοῦ Ἀλέξανδρος, ἦτο εἰσέτι παιδάριον. Ὁ μέγας μουσικὸς ἔνεκα τῶν πολλῶν ἐργασιῶν αὐτοῦ, ἦτο ἡκιστα οἰκουρὸς, ἀλλ' εὐνόητος ἦν ἡ εὐχαρίστησις, ἣν μετὰ κοπιῶδεις περιουσίας, ἠσθάνετο ἐπανακάμπτων εἰς Πέτερχοφ καὶ ὁ πόθος μεθ' οὗ ὑπὸ τῆς συζύγου καὶ τῶν τέκνων του ἀνεμέ-

νετο ἡ ἡμέρα τῆς ἐπανόδου του. Ἐν τῇ οἰκίᾳ ὁ Ρουβινσταίν ἐδέχετο ἀτελευτήτους ἐπισκέψεις καὶ κατὰ τὰς ἐσπέρας, καθ' ἃς αὐτός, ὁ βαρβιτιστὴς Δαβιδόφ, καὶ ὁ ἐξοχος οὐγγρος τετραχορδιστὴς Ἄουερ ἔπαιζον, ἡ ἔπαυλις του, καίπερ εὐρεία, δὲν ἠδύνατο νὰ περιλάβῃ τοὺς προσερχομένους θαυμαστάς, καὶ ἔξωθεν αὐτῆς, ἐπὶ τῆς πρασιάς, ἐπὶ τῶν δένδρων, ἐπὶ τῶν βαθμίδων, τῶν ἐξωστῶν, συνωστίζετο τὸ πλῆθος καὶ ἐν βαθυτάτῃ σιγῇ ἤκουε τοὺς ἀρμονικοὺς φθόγγους τοὺς διαχεομένους ἐκ τῶν ἀνοικτῶν παραθύρων τῆς αἰθούσης.

Κατὰ τὸν χειμῶνα τοῦ 1881 ὁ Ρουβινσταίν ἐξῆλθεν εἰς νέαν περιοδείαν καὶ κατὰ τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1882 ἡ πέμπτη συμφωνία αὐτοῦ ἐξετελέσθη ἐν Λειψίᾳ, διευθύνοντος αὐτοῦ. (Ἐπεται συνέχεια).

ΠΑΡΟΙΜΙΑΙ ΚΑΙ ΠΑΡΟΙΜΙΩΔΕΙΣ ΦΡΑΣΕΙΣ ΑΝΕΚΔΟΤΟΙ¹

41.

Ἄδειος ὁ πάνω μαχαλαῶς καὶ
ἄδειο τὸ πάνω πάτωμα

Εἰρωνικῶς ἐπὶ μωρῶν καὶ ἀνοήτων. Πολλὰς πάροιμιας ἔλεγον οἱ ἀρχαῖοι περὶ τοιούτων, ὡς τὰς *Μωρότερος Μωρόχου, Μωρότερος ἢ ἀρχαιότερος Ἰβόκου*, καὶ ἄλλας.

Avoir des chambres vides
dans la tête καὶ
quand la maison est haute
il n'y a rien au grenier,

λέγουσι καὶ οἱ Γάλλοι.

42.

Ἄδειασέ μας τὰ πιάτα (Ζακυνθία)

ὁμοία τῇ γνωστῇ

ἄδειασέ μας τὴ γωνιά,

ἣτις ἐν Μάνῃ συμπληροῦται:

43.

Ἄδειασέ μας τὴ γωνιά
τὴ φτερινὴ χρονιά

ἐπὶ τῶν ἀποπεμπομένων ὡς ὄχληρῶν.

Οἱ δὲ Γάλλοι λέγουσι

Montrez nous vos talons.

¹ Συνέχεια· ἴδε φυλλάδιον 6.

44.

Ἄδελφός τοῦ Γιάννη
εἶν' ὁ Παρασκευᾶς (Κυνουρίας)

Ἐπὶ τῶν ὁμοίων τὸ φρόνημα.

Συνῆλθον Ἄτταγᾶς καὶ Νουμίνιος ἢ
Συνῆλθεν Ἄτταγᾶς Νουμνίῳ

κατὰ τοὺς ἀρχαίους.

45.

Ἄδιαφόρετα πασχίζεις καὶ τοῦ κάκου πολεμᾶς,
τὸ ψαράκι ποῦ ψαρεύεις δὲν εἶνε τρόπος νὰ τὸ φᾶς ('Αθηνῶν)
ἐπὶ τῶν μάτην κοπιῶντων

ἀδύνατον θηρᾶν

ἔλεγον οἱ ἀρχαῖοι.

46.

Addio φτώχεια
ἄφσε γειὰ τῆς φτώχειας

ὁμοία τῇ

ἐπὶ τῶν ἀνελπίστως πλουτούντων.

ἄλις δρυός.

47.

Ἄερα κοπανίζει καὶ
ἀερα κοπανιστὸν γυρεύει ('Ηπείρου)

Οἱ ἀρχαῖοι ἔλεγον

Οἱ Γάλλοι

ἀερα δέρειν
Battre l'eau.

48.

Αἱ μὲν χεῖρες χεῖρες Ἡσαῦ,
ἡ δὲ φωνὴ φωνὴ Ἰακώβ.

Ἐκ τῆς ἀγίας Γραφῆς. Ὁμοία ταύτη εἶνε ἡ τῶν ἀρχαίων

Τοῦτο τὸ ὑπόδμημα ἔγραψε μὲν Ἰστιαῖος,
ὑπεδήσατο δ' Ἀρισταγόρας.

49.

Ἄϊ! Συμπέθερε, συμπέθερε Μιχάλη,
μὴ φουσκώνης τὸ ζουμὶ καὶ χύνεται τὸ λαῖδι (Λακεδ.)

Ἐπὶ ἄγαν φιλαργύρων.

50.

Αἰσχρόν ἐστι καὶ λέγειν.

Ἡ παροιμιώδης αὕτη φράσις ἐλήφθη ἐκ τῆς πρὸς Ἐφρεσίους ἐπι-
στολῆς τοῦ ἀποστόλου Παύλου (ε' 22) λέγοντος: «Τὰ γὰρ κρυφῆ γε-
γόμενα ὑπ' αὐτῶν αἰσχρόν ἐστι καὶ λέγειν».

51.

Ἄκαμάτρα ἂν βράση κουκιά,
θὰ τὰ φάγουμε ὠμά. ('Ηπείρου)

Διάφορος τῆς παρὰ Βενιζέλω Α, 36.—Σαφῆς.

52.

Ἄκαμάτρας χέρ' ἰδρώνει
κι' ἀκαματεροῦ ποδάρι. (Λακεδαίμονος)

53.

Ἄκόμα βρωμάει τὸ γάλα σου σ'τὸ στόμα.

Διάφορος τῆς παρ' Ἀραβαντινῶ 190 (πρὸς Β. Β, 76) — Λέ-
γεται ἐπὶ ἀνθρώπων, ὧν οἱ λόγοι καὶ αἱ πράξεις δεικνύουσι μωροῦς
καὶ ἀνοήτους.

Ὅτι ἡ παροιμία ταύτην ἔχει τὴν ἐννοίαν καὶ οὐχὶ ὅπως παρανοοῦν-
τες ἐρμηνεύουσιν αὐτὴν ὁ μακαρίτης Ἀραβαντινὸς καὶ ὁ ἐξ αὐτοῦ λα-
βὼν αὐτὴν Βενιζέλος «Ἐπὶ τῶν ἐντροφῶντων δαπάνῃ τῆς πατρικῆς πε-
ριουσίας καὶ οὐχὶ ἐκ τῶν ἰδρώτων καὶ ἀγῶνων των» καταφαίνεται καὶ
ἐκ τῆς ὁμοίας γαλλικῆς παροιμίας.

Il est encore à la bavette

καὶ *il est encore si jeune, que si on lui tordait le nez, il en
sortirait encore du lait.*

54.

Ἄκόμα δὲν ἀπέθανα κι' ἀνάψαν τὰ κεριὰ μου
καὶ πῆραν τὴν ἀγάπη μου μέσα ἀχ τὴν ἀγκαλιά μου. ('Ηπείρου)

Πληρεστέρα τῆς παρὰ Βενιζέλω (Α, 40) ὁμοία τῇ ἀρχαίᾳ
Πρὶν τῆς νίκης τὸ ἐγκώμιον ἄδειν.

55.

Ἄκόμν δὲν ἀρχίσαμε
πέντε σακκιὰ γιομίσαμε (Λακεδαίμονος)

Ἐπὶ τῶν ἀνοήτων καυχωμένων ἐπὶ ἐργασίᾳ, ἣν δὲν ἔφεραν εἰς πέρας.

56.

Ἄκόμν δὲ βγήκε ἀπὸ τὴν κοιλιὰ τῆς μάνας του καὶ

57.

Ἄκόμν δὲ βγήκε ἀπ' τ' αὐγὸ
καὶ παντρεῖα γυρεύει.

Διάφοροι τῆς παρ' Ἀραβαντινῶ (14 πρὸς Β. Βενιζέλ. 44). Λέγονται
εἰρωνικῶς ἐπὶ τῶν τελειῶς ἀπέριων· οἱ ἀρχαῖοι ἐπὶ τῶν τοιούτων ἔλεγον
Οὐδ' ἐπιτέτης φράτορας (= ὀδόντας) ἐφύσας.

58.

Ἄκουε καὶ τοῦ μεγαλητέρου σου τὰ λόγια.

Ἐπὶ τῶν φροντιζόντων περὶ τῶν ἰδίων συμφερόντων. — Ἡ ἀρχὴ τῆς παροιμίας ταύτης προῆλθεν ἐκ τούτου.

Μήτηρ τις ὑπερβάσα τὰ τεσσαράκοντα ἔτη ἤκουσε τοῦ πρεσβυτέρου υἱοῦ τῆς λέγοντος πρὸς τὸν νεώτερον: Ἀδελφέ μου, καλὸν εἶνε πρὸς ἀποφυγὴν δαπάνης καὶ νὰ ἔχωμεν τὸ κεφάλι μας ἤσυχο, νὰ φροντίσωμεν νὰ εὐρωμεν ἄνδρα τῆς μητρὸς μας. Ἡ μήτηρ χωρὶς νὰ περιμένῃ τὴν ἀπάντησιν τοῦ νεωτέρου, εἶπε πρὸς αὐτόν: Παιδί μου, ἄκουε καὶ τοῦ μεγαλητέρου τὰ λόγια.

59.

Ἄκουε, μανοῦλα,
καὶ φύσκωνε, μυζήθρα.

Διάφορος τῶν παρὰ Βενιζέλω (Α, 48, 49) καὶ δημοτ. παροιμ. Παρνασσού (186). Λέγεται ἐπὶ τῶν ἐπιπληττόντων τοὺς ἀναιτίους ὅπως συνετισθῶσιν οἱ ὑποδέεστεροι ἀμαρτάνοντες. Ὁμοίᾳ τῇ κοινῇ:

Ἐγὼ τὰ λέω τῆς πεθερᾶς μου
γιὰ νὰ τ' ἀκούσ' ἢ νύφη.

60.

Ἄκουε μὲ τ' αὐτιά σου
καὶ βλέπε μὲ τὰ μάτιά σου. (Ζακυνθία)

Συμβουλὴ ἀξιόλογος.

61.

Ἄκουε σακκὶ δεμένο,
καὶ πάντεχέ το γεμᾶτο. (Τρικάλων)

Ἐπὶ τῶν ὀρθῶς καὶ εὐλόγως κρινόντων τὰ πράγματα: διότι ὅταν ἀκούῃ τις σακκὶ δεμένο, ἐξ ἀνάγκης αὐτὸ θὰ εἶνε πλήρες.

Ἄκουγέ το, σακκοδεμένε
καὶ σ' τὸν τοῖχ' ἀκουμπισμένε.

Διάφορος τῆς παρὰ Βενιζέλω (Α, 46) καὶ Ζαφειροπούλω (21). Λέγεται ἐπὶ τῶν εὐπίστων καὶ μωρῶν.

62.

Ἄκουροι καὶ κουρεμένοι
ἦσαν ὅλοι μαζωμένοι. (Τρικάλων)

Ἐπὶ ὀχληρᾶς συναθροίσεως πολλῶν φύρδην μίγδην. Ὁμοίᾳ τῇ
Κουτσοὶ στραβοὶ
στὴν ἀγιά Παρασκευή.

63.

Ἄκοῦς ἐκεῖ!

Ἐπὶ θαυμαζόντων διὰ τὰ γεγονότα ἢ λεγόμενα.

64.

Ἄκουσες λᾶδι; τρέχα
ἄκουσες στεφάνι; φεῦγα (Λακεδαιμόνος)

Ἐπὶ τῶν διωκόντων τὰς ὠφελείας καὶ φευγόντων τὴν ζημίαν. Ἡ παροιμία λέγεται ἐν Λακεδαιμόνι, διότι οἱ σπεύδοντες εἰς βαπτίσια ὠφελούνται ὅπως δὴποτε, οἱ δὲ εἰς γάμους ζημιοῦνται, διότι εἶνε ὑπόχρεοι νὰ ῥίπτωσιν εἰς τὸν δίσκον τῶν ἱερέων.

65.

Ἄκοῦτέ το, γειτόνοι:
πνευμόνια μαγειρεύω ἢ τηγανίζω

ὁμοίᾳ τῇ

Γιὰ δὲς τέ με, γειτόνισσαι,
ποῦ ψάρια μαγειρεύω.

Ἐπὶ ὀκνηρῶν ἐπιδεικνυμένων ὅτι περὶ σπουδαῖα ἀσχολοῦνται!

66.

Ἄκραις μέσαις.

Ἐπὶ τῶν ἀτελῶς εἰδόντων τὰ πράγματα καὶ ἐπὶ τῶν ἀτελεῖ ποιουμένων ἀφήγησιν. Ὁμοίᾳ τῇ παρ' ἀρχαίοις.

Ἄκρω ἄψασθαι δακτύλω καὶ
ἄκρω τῷ ὄνυχι

67.

ἀκριβαὶς ἢ σαλάταις του (Λακεδαιμόνος)
ἀκριβὰ τὰ σφογγᾶτά σου.

68.

ἀκριβὸς κελλάρης
καλὸς κελλάρης καὶ
ἀκριβὸς κελλαρτοῆς
πάντα κελλαρτοῆς. (Τρικάλων)

ὁμοίαι τῇ παρὰ Ζαφειροπούλω (15) λέγονται ἐπὶ τῶν τιμίων διαχειριστῶν, περὶ ὧν οἱ ἀρχαῖοι ἔλεγον

ταμίας ἀγαθὸς

(Ἐπεται συνέχεια).

Κ. Νεστορίδης, γυμνασιάρχης.

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΣΤΡΑΤΗΓΗ. *Νέα ποιήματα*. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς «Ἑστίας», 1892. Δὲν πρόκειται ἐνταῦθα νὰ κρίνωμεν δι' ὀλίγων λέξεων τὰ νέα ἔργα τοῦ γνωστοῦ ποιητοῦ κ. Στρατήγη. Ἀπλῶς ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀγγέλλομεν τὴν ἐμφάνισιν αὐτῶν, σημειοῦντες ὅτι τὰ ἔργα ταῦτα, ἐν οἷς καταλέγεται καὶ τὸ βραβευθὲν κατὰ τὸν Φιλαδέλφειον λυρικὸν ἀγῶνα τοῦ 1892 *Ἔρωσ καὶ ψυχή*, διακρίνονται διὰ τὴν ἔμπνευσιν, διὰ τὸ γνήσιον ποιητικὸν αἶσθημα καὶ πρὸ πάντων διὰ τὴν καλλιπέειαν καὶ γλαφυρότητα, ἐν τε τῇ καθαρευούσῃ καὶ τῇ δημῳδί, τὰς ὁποίας μετ' ἴσης δεξιότητος χειρίζεται ὁ κ. Στρατήγη.

ΑΝΔΡΕΑ ΒΡΑΝΑ. *Ἡ Καταστροφή τῆς Ζακύνθου*. Ἐν Κερκύρα, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Ν. Πετσάλη, 1893. Μεθ' ὅλην τὴν παρατηρουμένην ἀσάφειαν καὶ τὴν ἔλλειψιν ἐγκρατείας καὶ εὐστοχίας περὶ τὴν ἔκφρασιν, διαφαίνεται οὐχ ἥττον εἰς τὸ ποίημα τοῦτο τοῦ κ. Βρανᾶ αἶσθημα ὅχι σύνθηες, στιχοουργία ἐπιτυχῆς καὶ ἄλλα ποιητικὰ προσόντα προσιωπιζόμενα ὅτι ὁ νεαρὸς ποιητὴς θὰ δυνηθῆ νὰ παραγάγῃ διὰ τῆς ἀσκήσεως ἔργα πολὺ τελειότερα εἰς τὸ μέλλον.

ΜΑΡΚΟΥ ΓΕΩΡΓ. Α. ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ. *Ἔρωσ καὶ αὐτοκτορία*. Ἀθῆναι, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Γ. Σταυριανοῦ, 1893. Τὸ συγκινήσαν πρὸ τίνος τὴν ἡμετέραν κοινωνίαν σπαρακτικὸν δρᾶμα τῆς αὐτοκτονίας δύο ἑραστῶν, ἐνέπνευσε τὸν κ. Γιαννόπουλον, ὅπως συγγράψῃ καὶ δημοσιεύσῃ τὸ βιβλίον τοῦτο, τὸ ὁποῖον εἶνε μελέτη, γεγραμμὴ μετὰ περισσῆς νεανικῆς ζωηρότητος καὶ θερμῆς. Τὸ ὄφος θὰ ἦτο καλλίτερον ἐὰν ἦτο ὀλιγώτερον ρητορικὸν καὶ ἐὰν ἔλειπον ἐξ αὐτοῦ αἱ δύσχηστοι καὶ σπάνιαι ἀρχαῖαι λέξεις. Ἀλλὰ καὶ ὅπως ἔχει τὸ βιβλίον τοῦ κ. Γιαννοπούλου ἀναγινώσκειται εὐχαρίστως ὡς πρωτόλειον νέου εὐπαιδευτοῦ καὶ φιλομαθοῦς εὐγενῶς φιλοδοξοῦντος ὅπως διακριθῆ εἰς τὸ σταδίου τῶν γραμμάτων.

Λεξικὸν Ἑλληνοαγγλικόν. Μετὰ παραρτήματος *Κυπριακῶν λέξεων*, ὑπὸ Α. ΚΥΡΙΑΚΙΔΟΥ, διερμηνέως καὶ πρωτοκολλητοῦ τοῦ ἐπαρχιακοῦ δικαστηρίου Λευκωσίας τῆς Κύπρου. Ἐν Λευκωσίᾳ Κύπρου, 1892. Ἐκ τοῦ τυπογραφίου Ἐρβέρτου Ε. Κλάρη. Τὸ λίαν ἐπιμελῶς καὶ εὐμεθόδως συντεταγμένον λεξικὸν τοῦτο συνιστῶμεν ἐκθύμως εἰς πάντας τοὺς καταγινομένους περὶ τὴν ἐκμάθησιν τῆς ἀγγλικῆς γλώσσης. Εὐρίσκεται παρὰ τῷ ἐνταῦθα βιβλιοπωλείῳ τῆς «Ἑστίας».